

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 15

Вінниця ДонНУ імені Василя Стуса 2022

УДК 004:81'32+33

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького національного університету
імені Василя Стуса (протокол №11 від 18 березня 2022 р.)

Лінгвокомп'ютерні дослідження: зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т ім. Василя
Стуса; гол. ред. А. Загнітко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2022. Вип. 15. 137 с.

ISBN 978-966-639-457-9

ISSN 2307-0544

Свідоцтво про держреєстрацію KB 22548-12448ПР

Редакційна рада: Городенська Катерина, д.філол.н., проф. (Україна); Соколова Світлана,
д.філол.н., старший науковий співробітник (Україна); Конюшкевич Марія, д.філол.н., проф.
(Білорусь); Бацевич Флорій, д.філол.н., проф. (Україна); Сарновський Міхал, д.філол.н.,
проф. (Польща); Йожвікевич Пшемислав, д.філол.н., проф. (Польща); Архангельська Алла,
д.філол.н., проф. (Чехія); Ляхур Чеслав, д.філол.н., проф. (Польща); Бранднер Алеш,
д.філол.н., проф. (Чехія); Іванович Мілена, д.філол.н., проф. (Сербія); Попович Людмила,
д.філол.н., проф. (Сербія).

Редакційна колегія: Біскуб Ірина, д.філол.н., проф. (Волинський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)); Гарбера Ірина, к.філол.н. (Донецький
національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна); відповідальний
секретар); Данилюк Ілля, к.філол.н., доц. (Національна комісія зі стандартів державної мови
(м. Київ, Україна)); веб-редактор); Загнітко Анатолій, д.філол.н., проф., чл.-кор. НАН
України (Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна);
головний редактор); Кондратенко Наталія, д.філол.н., проф. (Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова (м. Одеса, Україна)); Космеда Тетяна, д.філол.н., проф.
(Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)); Кочан
Ірина, д.філол.н., проф. (Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів,
Україна)); Кравченко Елла, д.філол.н., доц. (Донецький національний університет імені
Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)); Краснобаєва-Чорна Жанна, д.філол.н., проф.
(Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна); заступник
головного редактора); Ситар Ганна, д.філол.н., доц. (Донецький національний університет
імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)); Скаб Марія, д.філол.н., проф. (Чернівецький
національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)).

Рецензенти:

Карпенко Олена д.філол.н., проф. (Одеський національний університет імені
І.І. Мечникова).

Левченко Олена д.філол.н., проф. (Національний університет «Львівська політехніка»).

Розглянуто фундаментальні проблеми теоретичної та прикладної лінгвістики, простежено
актуальні напрями автоматичного опрацювання мовної інформації, традиційного та
машинного перекладу, схарактеризовано особливості створення та використання
лінгвістичних баз даних, з'ясовано специфіку й тенденції сучасної лексикографії та
дистанційної освіти.

Для мовознавців, лінгвістів-програмістів, викладачів вищої школи, аспірантів, студентів,
учителів.

Електронна версія збірника доступна на сайті ДонНУ ім. Василя Стуса за адресою:
donnu.edu.ua, а також на сайті ОП *Прикладна лінгвістика* ДонНУ ім. Василя Стуса за
адресою: pldonnu.pp.ua.

Засновник: Донецький національний університет імені Василя Стуса МОН України.

Адреса видавця і редакційної ради та редакційної колегії: 21007, м. Вінниця,
вул. академіка Янгеля, 4, ауд. 320.

© Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022

© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

Загнітко Анатолій, Краснобаєва-Чорна Жанна	ПЕРЕДМОВА	7
--	-----------	---

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Краснобаєва-Чорна Жанна, Жигай Анастасія	ДОНЕЦЬКА ГРАМАТИЧНА ШКОЛА проф. АНАТОЛІЯ ЗАГНІТКА: СПРОБА ПАРАМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ	9
Краснобаєва-Чорна Жанна, Ситар Ганна	ОПП «ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА APPLIED LINGUISTICS» – 2021: СПЕЦИФІКА МОНІТОРИНГУ	17

РОЗДІЛ II ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІЙНОЇ СЕМАНТИКИ ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Боднажевська Анна	СЛОВНИК ТЕРМІНІВ МОДИ: СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ	26
Гаєвик Оксана	ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ	28
Harbera Iryna	ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING CRIME AND PUNISHMENT: AN IDEOGRAPHIC CLASSIFICATION	31
Грабович Марія	КОЛІРНА КАРТИНА СВІТУ ЯК МАРКЕР НАСТРОЮ ГЕРОЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ С. МОЕМА	34
Колонюк Сергій	ЦІННІСНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ <i>ПОДОРОЖ</i> / англ. <i>JOURNEY</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАРЕМІОЛОГІЇ	39
Koltsova Olena	FACTOGRAPHIC DATABASE OF HUMAN EMOTIONS (BY THE MATERIAL OF ENGLISH PHRASEOLOGY): DESIGN STAGES	42
Луцишина Наталія	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ	46

	(НА МАТЕРІАЛІ СОЦМЕРЕЖ INSTAGRAM, ТІК ТОК)	
Пилипенко Вероніка	ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ЛЕКСЕМИ ЩОСЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ	51
Пиндик Ольга	ІДЕОГРАФІЧНА ПАРАДИГМА ЯК ОСНОВА ЛІНГВІСТИЧНОЇ БАЗИ ДАНИХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ)	54
Ситар Ганна, Непийвода Іванна	МАКРО- І МІКРОСТРУКТУРА СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ АВТОМАТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРИРОДНОЇ МОВИ	57
Suleimanova Vlada	POSITIVE HUMAN EMOTIONS IN ENGLISH PHRASEOLOGY	60
Khodzhaieva Olena	ON THE QUESTION OF ACTUALIZING THE VALUE 'HEALTH' IN THE ENGLISH PHRASEOLOGY	62

РОЗДІЛ III

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА, ДИСКУРСОЛОГІЇ, ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Войтович Олег	ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ МОВЦЯ НА АКУСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ГОЛОСУ	66
Дев'ятко Мирослава	РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ	70
Жигай Анастасія	МОВНОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УЧНЯ: ЛІНГВОЕМОЦІЙНИЙ ТА ОСОБИСТО-ДЕТЕРМІНАНТНИЙ ВИМІРИ	73
Загнітко Анатолій	ТИПОЛОГІЯ МОДИФІКАЦІЙ ТЕКСТУ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ	79
Куценко Діана	МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В ТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ	83

Кучерук Марина	РОМАНУ ЛЮКО ДАШВАР «МАТИ ВСЕ») СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ В СИНТАКСИЧНИХ ФУНКЦІЯХ ІНФІНІТИВА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	87
Мухіна Анна	СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»	92
Ніколайчук Ірина	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ТЕКСТОВОЇ ЧАСТИНИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ВИДАННЯ англ. «REPOST» (2019-2020 pp.)	95
Перепелюк Анна	ПРОЦЕС АБРЕВІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	99
Палагно Ксенія	ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТ- АНАЛІЗУ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ТИПОЛОГІЙНИХ РИС ОБРАЗУ (НА МАТЕРІАЛІ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ НА ПИТАННЯ «УКРАЇНА – ЦЕ...»)	103
Сидорчук Анастасія	ВІРТУАЛЬНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ: ОСНОВНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ Й РЕАЛІЗАЦІЯ В МЕРЕЖІ ІНСТАГРАМ	108
Соппа Олександра	ДО ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОРСТВА ТЕКСТУ	110
Яровая Світлана	КОМУНІКАТИВНА АДЕКВАТНІСТЬ УКЛАДЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ТОВАРІВ ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ	114

РОЗДІЛ ІV
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ ТА КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Варшавська Вероніка	ЕТАПИ ТА ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ	119
Гінзбург Ірина	ЛІНГВІСТИЧНІ ПРИЙОМИ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ У ТЕКСТАХ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ	122

Костюк Луїза	ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОМОВ ЖІНОК- ПОЛІТИКІВ	125
Хмелькова Оксана	ЕТАПИ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ ЄВГЕНА ГУЦАЛА	128

РОЗДІЛ V
ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
СУЧАСНИХ МЕТОДИК СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Wiławicz Maria	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОГО КОНТЕНТУ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	132
----------------	---	-----

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ		136
------------------------------------	--	------------

ПЕРЕДМОВА

Пропонований збірник наукових студіювань «Лінгвокомп'ютерні дослідження» є періодичним щорічним виданням, в основній своїй частині охоплює матеріали XV Міжнародної науково-теоретичної і навчально-прикладної конференції «Лінгвіст-програміст».

Міжнародна науково-теоретична і навчально-прикладна конференція «Лінгвіст-програміст» функціонує з 2007 р. (до 2020 р. семінар) і присвячена найважливішим проблемам сучасної комп'ютерної лінгвістики, актуальним питанням прикладної лінгвістики в широкому розумінні та інноваційним технологіям освіти. У рамках конференції заакцентовано проблеми:

- «Застосування комп'ютерних технологій на уроках української мови у сучасній школі» (2007 р.),
- «Сучасні технології комп'ютеризації навчання» (2009 р.),
- «Сучасне лінгвістичне моделювання» (2010 р.),
- «Корпуси, електронні словники як основа прикладних досліджень» (2011 р.),
- «Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: сучасні технології опрацювання мовної інформації» (2012 р.),
- «Актуальні питання прикладного опрацювання природної мови: закономірності моделювання і технології обробки мовної інформації» (2013 р.),
- «Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: сучасні технології опрацювання мовної інформації» (2014 р.),
- «Науково-парадигмальні основи прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика та лінгвоінформаційні системи» (2015-2017 рр.),
- «Інституційні аспекти сучасної прикладної лінгвістики» (2018 р.),
- «Нові інформаційні технології в лінгвістичних дослідженнях» (2019 р.),
- «Лінгвістичні складники комп'ютерних технологій» (2020 р.),
- «Новітні інформаційні та цифрові технології в лінгвістичних дослідженнях» (2021 р.);
- «Сучасні тенденції та напрями розвитку комп'ютерної лінгвістики» (2022 р.), що і зумовлює її актуальність.

Мета конференції:

- схарактеризувати коло надактуальних і надважливих питань сучасної прикладної лінгвістики з виявом функційного навантаження і статусу інституційних аспектів сучасної прикладної лінгвістики, розкриттям основних / неосновних методик створення лінгвістичних баз даних, їхнього внутрішнього структурування, визначенням значущості останніх у різноманітних лексикографічних практиках;

- з'ясувати напрями удосконалення традиційного й машинного перекладу з простеженням закономірностей взаємодії і взаємозв'язку типологічно різних перекладацьких практик;
- простежити методологію та різновиди морфологічного автоматичного аналізу тексту;
- висвітлити основні тенденції динаміки дистанційної освіти та розширення її виявлюваності та придатності в сучасній загальноосвітній і вишівській практиках;
- схарактеризувати основні структурні та змістові компоненти персонально-технологій вчителя української мови та інформатики з послідовним розкриттям напрямів розширення діапазону його функцій у сучасній школі.

Напрями конференції: 1) лінгвістичні бази даних; 2) корпусна лінгвістика; 3) комп'ютерна лексикографія; 4) автоматичний аналіз тексту; 5) квантитативна лінгвістика; 6) теоретичні й прикладні аспекти машинного, автоматизованого і традиційного перекладу; 7) теоретична й прикладна дискурсологія; 8) теоретичні й прикладні аспекти германського й романського мовознавства; 9) медіалінгвістика; 10) лінгвоперсонологія: теорія, практика, статус; 11) лінгвокомп'ютерні технології сучасних методик вищої школи та ін.

На конференції активним постає проведення круглих столів, на яких обговорювані важливі науково-теоретичні та науково-прикладні, навчально-практичні та методично-корпоративні аспекти викладання української мови та інформатики в загальноосвітніх навчальних закладах та закладах вищої освіти, що цілком і повністю відповідає потребам і вимогам підготовки сучасного фахівця, а також аналізовані основні напрями застосування лінгвістичних технологій у різних мовознавчих і міждисциплінарних студіюваннях.

У межах конференції актуальною є виставка-презентація наукової та навчально-методичної літератури кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса: Серія «Бібліотека прикладної лінгвістики».

Відповідальність за достовірність матеріалів, поданих до збірника наукових праць, несуть автори, наукові керівники студентських робіт.

Автори наукових праць, уміщених у цьому збірнику, редакційна рада і редакційна колегія збірника, оргкомітет семінару сподіваються, що подані матеріали спонукатимуть молодих науковців до міркувань і дискусій. Зауваження та пропозиції просимо адресувати до редакційної колегії збірника наукових праць «Лінгвокомп'ютерні дослідження».

*Анатолій Загнітко,
Жанна Краснобаєва-Чорна*

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

*Краснобаєва-Чорна Жанна,
д.філол.н., проф.,
Жигай Анастасія,
здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ДОНЕЦЬКА ГРАМАТИЧНА ШКОЛА проф. АНАТОЛІЯ ЗАГНІТКА: СПРОБА ПАРАМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ

Квантитативна лінгвістика є відкритим полем для дослідження української мови. Експерименти такого типу постають нині популярними у галузі прикладної лінгвістики. Стаття має на меті підтвердити або спростувати гіпотезу щодо статистичної рівності двох середніх арифметичних (сукупностей) наукових текстів представників Донецької граматичної школи професора Анатолія Загнітка – І. Гарбери, І. Данилюка, Ж. Краснобаєвої-Чорної, Г. Ситар.

Ключові слова: Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка, вибірка, t-критерій Стьюдента, статистична рівність.

*У багатовимірному науковому пошукові завжди є місце для людей творчих, які створюють навколо атмосферу тепла та впевненості в перспективне майбутнє. Саме такою людиною і є професор Анатолій Загнітко.
Роман Вихованець*

*Наукова школа А. Загнітка – це зразок спільноти, де вчений формується не тільки під безпосереднім впливом наукових ідей, але й під впливом людей, які формують його наукове оточення, їхніх особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, культури, стилю мислення, мотиваційних настанов і т. ін.
Тетяна Космеда*

0. Осередком Донецької граматичної школи Анатолія Загнітка є Донецький національний університет імені В. Стуса. Саме тут професор, а згодом і член-кореспондент Національної академії наук України створив «особливе поле наукового спілкування, за допомогою якого ті, хто навчався й навчається, долучаються до наукових традицій, ідей, висунутих учителем, наставником, до відповідних дослідницьких методів, опрацьовують наукову методологію метра, сприймають наукові традиції, удосконалюючи й розвиваючи їх» [3, с. 20]. Найприкметнішими творчими досягненнями цієї школи, за спостереженнями члена-кореспондента Національної академії наук

України, професора, доктора філологічних наук Івана Вихованця, є вивчення типологічних характеристик морфологічних і синтаксичних категорій української мови, мовних і мовленнєвих аспектів граматичних одиниць і нових явищ у граматичному ладі української мови, інших слов'янських та неслов'янських мовах [6, с. 6].

Мірилом успіху вченого, за слушною думкою проф. Тетяни Космеди, є визнання його наукового доробку, його неповторного авторського стилю, особливостей організаторської роботи в проєкції на наукову, навчально-виховну, редакторську, видавничу діяльність, досягнення його наукової школи. І в цьому аспекті «потужний науковий заряд, енергетика, відданість справі, яку демонструє ... Анатолій Загнітко викликає подив, захоплення й надзвичайну повагу» [3, с. 6].

Фундаментальну Донецьку граматичну наукову школу професора Анатолія Загнітка колеги кваліфікують як класичну наукову школу, оскільки він виховав три покоління дослідників. Проміжний підсумок функціонування цієї школи (1990-2020 рр.) становить хрестоматія «Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка» [2], що містить опубліковані раніше наукові матеріали (статті, тези доповідей, розділи монографій тощо) його учнів за такими напрямками: фразеологія (О. Важеніна, І. Гарбера); граматики (І. Кочан, І. Домрачева, Л. Островська); лінгвістика тексту (В. Андрущенко, А. Тепшич); концептологія (Ж. Краснобаєва-Чорна); прикладна лінгвістика (І. Данилюк, Г. Ситар); соціолінгвістика (О. Виноградова); термінознавство (Н. Овчаренко) тощо. Поява цієї праці уможливила здійснення параметричного аналізу наукових праць представників школи.

1. t-критерій Стьюдента (t-розподіл Стьюдента) – це загальна назва для класу одновимірних методів статистичної перевірки гіпотез (статистичних критеріїв), який виникає у задачі оцінки сподіваного значення нормально розподіленої популяції, коли розмір вибірки малий, що у лінгвістиці становить порівняння обчислених характеристик текстів [4]. Найчастіші випадки застосування t-критерію пов'язані з перевіркою рівності середніх значень у двох вибірках. Метод опрацьований В.С. Госсетом (псевдонім «Стьюдент») [5, с. 115]. Конститутивними ознаками методу постають: 1) застосовується, коли необхідно порівняти середнє арифметичне двох сукупностей та за допомогою нормованого відхилення t (Табл. 8) визначити достовірність різниці між середніми арифметичними; 2) початкові дані повинні мати нормальний розподіл (у разі застосування двовибіркового критерію для незалежних вибірок також потрібно дотримуватися умови рівності дисперсій (існують, проте, альтернативи критерію Стьюдента для ситуації з нерівними дисперсіями)) 3) актуальний для текстів (сукупностей) статистично однорідних, що підпорядковані одному закону співвідношення частот; 4) виражається у відсотковому еквіваленті [1, с. 42].

Мета: підтвердити або спростувати гіпотезу щодо статистичної рівності двох середніх арифметичних (сукупностей) наукових текстів представників Донецької граматичної школи професора Анатолія Загнітка.

Джерельну базу становить науковий доробок учених А. Загнітка [7-11], І. Гарбери, І. Данилюка, Ж. Краснобаєвої-Чорної, Г. Ситар, уміщений у [2]. Матеріал для дослідження: 5 вибірок по 500 слововживань із однорідних текстів кожного мовознавця, де обраховано частотність самостійних частин мови (іменників, дієслів та прикметників).

Критерій Стьюдента обраховується за формулою: $t = \frac{x_1 - x_2}{S_{1,2}} \times \sqrt{\frac{k_1 \times k_2}{k_1 + k_2}}$, де x_1 та x_2 – середні частоти, що порівнюються; k_1 та k_2 – число вибірок у двох різних серіях; $S_{1,2}$ – незміщена оцінка середнього квадратичного відхилення у двох серіях вибірок, що обраховується для порівняння двох середніх частот за формулою: $S_{1,2} = \sqrt{\frac{\sum(x_{i1} - x_{i1})^2 + \sum(x_{i2} - x_{i2})^2}{k_1 + k_2 - 2}}$, де x_{i1} та x_{i2} , що наявні у першій і другій серіях вибірок частоти.

2. Алгоритм. Перший етап (підготовчий) передбачає пошук матеріалів для дослідження. Другий етап – обрахунок даних із використанням спеціальних формул. Третій етап – порівняння результатів для підтвердження або спростування гіпотези щодо статистичної рівності двох середніх арифметичних (сукупностей).

Перший етап. Пошук матеріалів для дослідження: а) галузь знань – прикладна лінгвістика та загальне мовознавство; б) виокремлено 5 вибірок по 500 слововживань кожного представника Донецької граматичної школи професора Анатолія Загнітка; в) підрахунок кількості самостійних частин мови (іменників, дієслів та прикметників); д) заповнення зведеної таблиці (див. Табл. 1):

Таблиця 1

ПІБ			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка			
2 вибірка			
3 вибірка			
4 вибірка			
5 вибірка			

Після опрацювання завдань першого етапу, отримано такі результати (див. Табл. 2):

Таблиця 2

Дані для розрахунку критерію Стьюдента

Загнітко Анатолій Панасович			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка	165	35	133
2 вибірка	205	29	89
3 вибірка	178	52	79
4 вибірка	181	43	92
5 вибірка	228	41	82
Ситар Ганна Василівна			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка	137	49	54
2 вибірка	191	42	76
3 вибірка	185	57	88
4 вибірка	160	49	55
5 вибірка	146	39	94
Гарбера Ірина Володимирівна			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка	203	34	85
2 вибірка	195	41	93
3 вибірка	184	44	101
4 вибірка	152	56	82
5 вибірка	171	36	124
Краснобаєва-Чорна Жанна Володимирівна			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка	192	30	107
2 вибірка	216	34	84
3 вибірка	168	37	77
4 вибірка	204	46	86
5 вибірка	178	34	96
Данилюк Ілля Григорович			
	Іменник	Дієслово	Прикметник
1 вибірка	181	54	63
2 вибірка	160	46	91
3 вибірка	174	29	74
4 вибірка	167	38	86
5 вибірка	163	53	68

З метою систематизування процесів підрахунків критерію Стьюдента розроблено робочі таблиці (див. Табл. 3):

Таблиця 3

Назва таблиці

	Іменник	Дієслово	Прикметник
Загнітко А.П			
Гарбера І.В.			
Данилюк І.Г.			
Краснобаєва-Чорна Ж.В.			
Ситар Г.В.			

Другий етап. Застосування критерію Стьюдента.

а) розраховуємо частоти першого вибіркового ряду x_1 та частоти другого вибіркового ряду x_2 (знаходимо суму результатів кожної вибірки певної частини мови та ділимо на кількість вибірок). Отримано такі результати (див. Табл. 4):

Таблиця 4

		Середня частота		
		Іменник	Дієслово	Прикметник
x_1	Загнітко А.П	191	40	95
x_2	Гарбера І.В.	181	42	97
x_2	Данилюк І.Г.	169	44	76
x_2	Краснобаєва-Чорна Ж.В.	192	36	90
x_2	Ситар Г.В.	164	47	73

б) шукаємо суму квадратів відхилення вибірових частот від середньої за формулою: $\sum(x - x_{1,2})^2$ (сума квадратів різниці частот певної частини мови x (Табл. 2) та частоти вибіркового ряду $x_{1,2}$ (Табл. 4)). Результати оформлено у Табл. 5:

Таблиця 5

		Сума квадратів відхилення		
		Іменник	Дієслово	Прикметник
x_1	Загнітко А.П	2510	300	1914
x_2	Гарбера І.В.	1630	301	1120
x_2	Данилюк І.Г.	290	446	562
x_2	Краснобаєва-Чорна Ж.В.	1492	145	546
x_2	Ситар Г.В.	2239	197	1280

в) для розрахунку незміщеної оцінки суми двох середніх квадратичних відхилень $S_{1,2}$ вводимо дані з Табл. 5 у формулу: $S_{1,2} = \sqrt{\frac{\sum(x_{i1} - x_{i1})^2 + \sum(x_{i2} - x_{i2})^2}{k_1 + k_2 - 2}}$, де x_{i1} та x_{i2} , що наявні у першій та другій серіях вибірок частоти; k_1 та k_2 – число вибірок у двох різних серіях. На цьому етапі дослідження починаємо порівняння текстів А. Загнітка із текстами І. Гарбери, І. Данилюка, Ж. Краснобаєвої-Чорної, Г. Ситар (тобто використовуємо у формулі дані статичні x_1 (А. Загнітко) та змінні x_2 (І. Гарбера, І. Данилюк, Ж. Краснобаєва-Чорна, Г. Ситар.))

Отримані результати вносимо до Табл. 6:

Таблиця 6

Незміщена оцінка суми двох середніх квадратичних відхилень

		Іменник	Дієслово	Прикметник
x_1		А. Загнітко		
x_2	Гарбера І.В.	22,7	8,7	19,5
x_2	Данилюк І.Г.	18,7	9,7	17,6
x_2	Краснобаєва-Чорна Ж.В.	22,3	7,5	17,5
x_2	Ситар Г.В.	24,3	7,8	19,9

г) уводимо дані Табл. 4 та Табл. 6 у формулу: $t = \frac{x_1 - x_2}{S_{1,2}} \times \sqrt{\frac{k_1 \times k_2}{k_1 + k_2}}$, де

x_1 та x_2 – середні частоти, що порівнюються; k_1 та k_2 – число вибірок у двох різних серіях; $S_{1,2}$ – незміщена оцінка середнього квадратичного відхилення у двох серіях вибірок, що обраховується для порівняння двох середніх частот.

Покажемо функційний вияв формули на прикладі даних А. Загнітка та

Г. Ситар: $t = \frac{191-164}{24,3} \times \sqrt{\frac{5 \times 5}{5+5}} = 1,1 \times 1,6 = 1,76$.

Отже, маємо такі результати (див. Табл. 7):

Таблиця 7

Вибіркова величина t

	Іменник	Дієслово	Прикметник
	А. Загнітко		
Гарбера І.В.	0,64	0,32	0,16
Данилюк І.Г.	1,76	0,64	1,6
Краснобаєва-Чорна Ж.В.	0,064	0,8	0,48
Ситар Г.В.	1,76	1,2	1,76

д) дані Табл. 7 маємо порівняти з теоретичною таблицею (Табл. 8). Для цього необхідне значення ступеня свободи. Це число дорівнює знаменнику під знаком радикала у формулі для обрахунку незміщеної оцінки суми квадратичних відхилень $S_{1,2}$, тобто в нашому випадку $5+5-2=8$. Ступінь свободи є сталим.

Третій етап. Задля підтвердження або спростування гіпотези щодо статистичної рівності двох середніх арифметичних (сукупностей) маємо скористатись теоретичною таблицею (див. Табл. 8):

Таблиця 8

Теоретична таблиця

Число ступенів свободи	Ймовірність великого значення				
	<i>0,50 (50 %)</i>	<i>0,20 (20 %)</i>	<i>0,10 (10 %)</i>	<i>0,05 (5 %)</i>	<i>0,025 (2,5 %)</i>
1	1,000	3,078	6,314	12,706	25,452
2	0,816	1,886	2,920	4,303	6,205
3	0,765	1,638	2,353	3,182	4,176
4	0,741	1,533	2,132	2,776	3,495
5	0,727	1,476	2,015	2,571	3,163
6	0,718	1,440	1,943	2,447	2,969
7	0,711	1,415	1,895	2,365	2,841
8	0,706	1,397	1,860	2,306	2,752
9	0,703	1,383	1,833	2,262	2,685
10	0,700	1,372	1,812	2,228	2,634
11	0,697	1,363	1,796	2,201	2,593
12	0,695	1,355	1,782	2,179	2,560
13	0,694	1,350	1,771	2,160	2,533
14	0,692	1,345	1,761	2,145	2,510
15	0,691	1,341	1,753	2,131	2,490
16	0,690	1,337	1,746	2,120	2,473
17	0,689	1,333	1,740	2,110	2,458
18	0,688	1,330	1,734	2,101	2,445
19	0,688	1,328	1,729	2,093	2,433
20	0,688	1,325	1,725	2,086	2,423
21	0,687	1,323	1,721	2,080	2,414
22	0,686	1,321	1,717	2,074	2,406
23	0,685	1,319	1,714	2,069	2,398
24	0,685	1,318	1,711	2,064	2,391
25	0,684	1,316	1,708	2,060	2,385

Отримані результати вносимо до Табл. 9 у відсотках (%):

Таблиця 9

	Іменник	Дієслово	Прикметник
	А. Загнітко		
Гарбера І.В.	50	80	100
Данилюк І.Г.	10	50	10
Краснобаєва-Чорна Ж.В.	100	50	80
Ситар Г.В.	10	20	10

3. Дослідження, ґрунтоване на науковому доробку лінгвістів показало такі результати: А. Загнітко + Ж. Краснобаєва-Чорна 76.6%; А. Загнітко + І. Гарбера 76.6%; А. Загнітко + І. Данилюк 23,3%; А. Загнітко + Г. Ситар 13.3%. Отже, тексти А. Загнітка, Ж. Краснобаєвої-Чорної та І. Гарбери є найближчими за своїми параметрами статистичної рівності текстів, мають єдине стилістичне оформлення, функційне навантаження й експресивне забарвлення. Порівняння текстів А. Загнітка з текстами І. Данилюка показали результат у 23.3% - ця ймовірність не така мала, аби гіпотезу щодо рівності середніх відхилити, проте і не достатньо велика, аби визнати її у повній мірі істинною для збереження гіпотези щодо статистичної рівності двох середніх. У цьому і спостерігається явище неуніверсальності методу, адже, аби мати достовірну інформацію у цьому питанні, необхідно застосувати інші методи квантитативної лінгвістики для порівняння двох середніх та зіставити отримані результати із вихідними даними критерію Стюдента. Стиль написання А. Загнітка та Г. Ситар є абсолютно відмінним, про що свідчить показник 13.3%.

Перспективу дослідження вбачаємо у залученні до експерименту інших представників Донецької граматичної школи Анатолія Загнітка.

Література

1. Головін Б.М. Мова та статистика. Москва: «Просвещение». 1970. 190 с. URL: https://uploads.philology.by/golovin-b.n_.-jazyk-i-statistika-1971_.pdf (дата звернення: 20.09.2021). **2. Донецька граматична школа** професора Анатолія Загнітка: хрестоматія / [за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної; передмова Т. Космеди]. Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. 274 с. **3. Космеда Т.** Фундаментальна грамати́ка Анатолія Загнітка та його наукової школи: багатолікості архітектоніки. *Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка: хрестоматія* / [за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної; передмова Т. Космеди]. Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. 274 с. **4. Кульчицький І.М.** Окремі аспекти квантитативних досліджень української мови. Львів: Україна Модерна. Вип. 27. «Verba at Numeri». 2019. URL: https://uamoderna.com/images/archiv/27-2020/27_73_96%20Ihor%20KULCHYTSKYU_compressed.pdf (дата звернення: 20.09.2021). **5. Левицький В.В.** Квантитативні методи у лінгвістиці. Вінниця: Нова книга. 2007. 264 с. **6. Пульс лінгвістичної науки:** Анатолій Загнітко [Укл. М. Кушмет; за ред. І.Р. Вихованця]. Донецьк, 2008. 135 с.

Джерела

- 7. Загнітко А.П.** Типологія внутрішньореченневих квантитативно-кваліфікативних специфікаторів: об'єктивно граматичний вимір. The 5th International scientific and practical conference "Scientific achievements of modern society" (January 8-10, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. С. 518-527. **8. Загнітко А.П.** Кваліфікаційні ознаки речення: категорійний і функційний аспекти (інтерпретаційна модель Олександра Мельничука). *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 194-203. **9. Загнітко А.П.** Теорія граматизації: категорійно-рівневий простір. Розділ III. Теоретичні засади лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 4. 2015. С. 183-189. **10. Загнітко А.П.** Категорійний і парадигмальний простір сучасної лінгвоперсонології. *Studia linguistica*. Вип. 9. 2016. С. 150-159. **11. Загнітко А.П.** Теорія граматики і тексту: монографія. Донецьк: ДонНУ. 2014. 480 с.

Краснобаєва-Чорна Жанна,

д.філол.н., проф.,

Ситар Ганна,

д.філол.н., проф.,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОПП «ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА APPLIED LINGUISTICS» – 2021: СПЕЦИФІКА МОНІТОРИНГУ

Стаття продовжує цикл публікацій авторів, присвячений моніторингу ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics»¹ (СО 'Бакалавр', СО 'Магістр') Донецького національного університету імені Василя Стуса за основними критеріями: аналіз програм 035.10 Прикладна лінгвістика у вітчизняних ЗВО; анкетування випускників; аналіз кадрового забезпечення; аналіз якості викладання; робота зі стейхолдерами та роботодавцями і залучення їх до обговорення.

¹ ОПП відкрито в межах спеціальності 035 Філологія, з якої є затверджені стандарти вищої освіти: Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 035 Філологія для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України № 869 від 20.06.2019); Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 035 Філологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України № 871 від 20.06.2019 р.). В ОП «Прикладна лінгвістика / Applied Linguistics» передбачено 100% загальних і спеціальних (фахових) компетентностей, визначених зазначеними Стандартами.

Ключові слова: бакалавр, магістр, моніторинг, освітньо-професійна програма, прикладна лінгвістика.

0. Актуальність розвідки мотивована необхідністю публічного обговорення й оприлюднення результатів моніторингу для створення продуманої системи функціонування ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса.

Мета статті: здійснити моніторинг ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» (СО «Бакалавр», СО «Магістр») – 2021 за такими критеріями: а) аналіз програм 035.10 Прикладна лінгвістика у вітчизняних ЗВО; б) анкетування випускників; в) аналіз кадрового забезпечення; г) аналіз якості викладання; ґ) робота зі стейхолдерами та роботодавцями і залучення їх до обговорення.

1. ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня. Здійснено аналіз досвіду опрацювання ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня у ЗВО України:

1) Київський національний університет імені Тараса Шевченка (спеціалізація 035.10 Філологія, ОПП Прикладна (комп'ютерна) лінгвістика та англійська мова) – освітня програма передбачає поєднання різних розділів теоретичної і прикладної лінгвістики, дисциплін математичного та інформаційного блоків, іноземної (англійської) мови та перекладознавства;

2) Національний університет «Львівська політехніка» (спеціальність Філологія (прикладна лінгвістика) – освітня програма передбачає опанування двох іноземних мов (англійської, німецької / японської / чеської / польської), теорії і практики перекладу, основ програмування, дискретної математики, алгебри, теорії ймовірностей та математичної статистики;

3) Львівський національний університет імені Івана Франка (спеціалізація 035.10 Філологія, ОПП Прикладна лінгвістика; кваліфікація: Бакалавр філології. Фахівець з прикладної лінгвістики, української мови та літератури – дисципліни спеціалізації охоплюють традиційні напрями сучасного мовознавства і літературознавства, з-поміж нормативних власне-прикладних дисциплін передбачено вступ до прикладної лінгвістики, блок інформаційних дисциплін містить «Основи математичної логіки та теорії алгоритмів»;

4) НТУ «ХП» (035.10 Філологія «Прикладна та комп'ютерна лінгвістика») – освітня програма передбачає опанування двох іноземних мов (англійської, німецької / французької), перекладознавства, математичних основ лінгвістики, основ програмування, структурної лінгвістики, математичного моделювання в лінгвістиці, автоматизованого перекладу та ін.;

5) Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (спеціальність 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика); освітня кваліфікація: бакалавр філології зі спеціалізації Прикладна лінгвістика. Переклад і комп'ютерна лінгвістика; професійна кваліфікація: фахівець з прикладної

лінгвістики, англійської мови та перекладу – в освітній програмі заакцентовано опанування двох іноземних мов (англійської і німецької/французької), теорії і практики перекладу, різних напрямів прикладної і комп’ютерної лінгвістики, комплексу дисциплін з інформаційних технологій та ін.

б) Херсонський державний університет (спеціалізація 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика), ОПП Прикладна лінгвістика; кваліфікація: бакалавр філології) – в освітній програмі передбачено вивчення двох іноземних мов, латинської мови, теорії і практики перекладу, основ фундаментальної та прикладної математики, сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності, основ прикладної та комп’ютерної лінгвістики, історії розвитку прикладної лінгвістики та ін.

Аналіз досвіду опрацювання ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» у різних ЗВО України та світових тенденцій розвитку спеціалізації дав змогу підсумувати, що ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» є конкурентоздатною на сучасному ринку праці, об’єктами вивчення та професійної діяльності є мови (українська, англійська, друга іноземна) в теоретичному, прикладному, структурному, синхронному / діяхронному аспектах, а також міжособистісна, міжкультурна комунікація в усній і письмовій формі; сучасний літературознавчий процес; програмування. Варто наголосити на важливій ролі технологій автоматичного опрацювання природної мови, інформаційних технологій, іноземної мови та перекладу в підготовці фахівців з прикладної лінгвістики.

Результати проведення анкетування здобувачів наведено в табл. 1 і табл. 2.

Таблиця 1

Результати анкетування на ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня: якісно-кількісний аспект

Питання	СО «Бакалавр», %			
	ні	скоріше ні, ніж так	скоріше так, ніж ні	так
Перелік навчальних дисциплін є достатнім для успішної роботи філологом, фахівцем з прикладної лінгвістики	2,1	16,7	39,6	41,7
Усі дисципліни (освітні компоненти), що вивчаються в циклі обов’язкових дисциплін, потрібні для майбутньої професійної діяльності	14,6	10,4	45,8	29,2
Чи достатнім є обсяг циклу вибіркового дисциплін	8,3	6,3	18,8	66,7
Чи є можливість вільно обирати дисципліни в межах циклу вибіркового дисциплін	2,1	8,3	25	64,6
Обсяг практичної підготовки є достатнім.	6,3	6,3	20,8	66,7
Кількість та обсяг курсових робіт є достатнім	2,1	0	12,5	85,4
Наукові керівники дають змогу обрати тему курсової роботи	4,3	2,1	14,9	78,7

Логіка викладання (розташування в семестрах) дисциплін не порушена	4,2	2,1	27,1	66,7
Запропоновані дисципліни відповідають моїм очікуванням від навчання	6,3	20,8	39,6	33,3
Під час навчання є можливості наукового зростання (участь у наукових конференціях, семінарах, конкурсах, публікації у збірниках наукових праць і под.)	2,1	4,3	23,4	70,2
Під час навчання є можливості академічної мобільності	2,1	2,1	33,3	62,5
Робочі програми навчальних дисциплін допомагають у навчанні	2,1	6,3	37,5	54,2
Силабуси навчальних дисциплін допомагають у навчанні	8,3	4,2	29,2	58,3
Викладачі ознайомлюють із системою оцінювання, дають можливість набрати бали протягом семестру та отримати автоматичну оцінку замість складання іспиту	2,1	2,1	12,8	83
Чи достатньо часу відведено на самостійну роботу?	8,3	6,3	25	60,4

Таблиця 2

Результати анкетування на ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня: питання, що передбачають відкриті відповіді

Питання	Відповіді	Коментар проєктної групи
Які з дисциплін Ви б хотіли додати до ОПП Прикладна лінгвістика? Чому? (відкрита відповідь)	Грамматика англійської мови	Є частиною дисципліни «Теоретичний курс іноземної мови».
	Дисципліну, у якій вивчають SEO-матеріали / Контент та аудит сайту / Project management	Дисципліни «Контент та аудит сайту», «Контент-менеджмент», «Project management» запропоновано в переліку вибіркового дисциплін.
	Третя іноземна мова (іспанська / російська / польська)	Третя іноземна мова є в переліку вибіркового дисциплін, а також у складі СОПП «Полоністика».
	Видавничо-редакторська справа	Це відповідає ОК «Основи видавничої справи».
	Більше вибіркового дисциплін	Кількість вибіркового дисциплін (25%) відповідає чинним вимогам МОН України
	Більше годин англійської мови та перекладу	З урахуванням вимог ринку праці підтримуємо ідею збільшення годин перекладу (на матеріалі англійської та української мов).

<p>Які з дисциплін, на Вашу думку, треба вилучити з ОПП Прикладна лінгвістика? Чому? (відкрита відповідь)</p>	<p>1. Історія світової літератури 2. Історія української мови 3. Сучасна українська мова</p>	<p>1-3. Усі перераховані дисципліни потрібні, оскільки у чинному Державному стандарті вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія передбачені компетентності та програмні результати навчання, яких можна досягнути лише шляхом вивчення освітніх компонентів з історії літератури, історії мови, сучасної української мови.</p>
<p>Що потрібно змінити у процесі підготовки прикладних лінгвістів</p>	<p>Додати більше видів виробничої практики з можливістю кожному студенту обрати, що йому більше сподобається</p>	<p>У виробничій практичній підготовці у 2021-2022 н.р. передбачено вибір чотирьох напрямів: «Перекладацька практика», «Технології автоматичного опрацювання природної мови», «Контент та аудит сайту», «Корпусно-комп'ютерні технології», що загалом охоплює різні аспекти прикладної лінгвістики і дає змогу зробити вибір, який відповідає зацікавленням здобувача.</p>
	<p>Хотілося б більше практичних завдань, пов'язаних з власними дослідженнями</p>	<p>Цілком підтримуємо ідею більшої кількості завдань, пов'язаних з виконанням лінгвістичних досліджень.</p>
	<p>Прибрати курсові роботи</p>	<p>Виконання курсової роботи (власного наукового дослідження) є невід'ємним складником підготовки бакалавра, що визначено Державним стандартом вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія (ЗК 13 сформульована як «Здатність проведення досліджень на належному рівні»).</p>
	<p>Всі дисципліни, які є у прикладних лінгвістів дуже важливі, але англійської мови та перекладу замало.</p>	<p>Підтримуємо ідею збільшення кількості годин на переклад (на матеріалі англійської та української мов).</p>

Станом на 01.02.2022 р. кадрове забезпечення ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня відповідає чинним «Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності» на 100%. Порівняно з попереднім роком наголошуємо на позитивній динаміці в цьому питанні.

Аналіз якості викладання дисциплін професійної та практичної підготовки здійснено за такими параметрами: 1) наявність методичного забезпечення (навчального посібника, підручника, практикуму, методичних рекомендацій тощо); 2) наявність дистанційного курсу на платформі Moodle ДонНУ імені Василя Стуса; 3) наявність наукових публікацій у викладачів відповідно до дисципліни. Результати подано в табл. 3.

Таблиця 3

Результати аналізу якості викладання ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня

ОК	Наявність методичного забезпечення, так/ні	Наявність дистанційного курсу, так/ні	Наявність наукових публікацій так/ні
Вступ до мовознавства	так	так	так
Вступ до прикладної лінгвістики	так	так	так
Іноземна мова	так	ні	так
Історія української культури	так	ні	так
Прикладна лінгвістика	так	так	так
Сучасна українська мова	так	ні	так
Основи програмування	ні	ні	так
Історія світової літератури	так	ні	так
Історія української мови	так	так	ні

У межах здійсненого опитування стейхолдери зазначили, що ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» орієнтує на актуальні ПРН, у рамках яких можлива подальша професійна та наукова кар'єра.

2. ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» другого (магістерського) рівня. Проведено аналіз досвіду опрацювання ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (035.10 Прикладна лінгвістика (редакторсько-перекладацька та експертна діяльність)²), Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (035.10 Прикладна лінгвістика та англійська мова³), Херсонському державному університеті (035.10 Філологія (прикладна лінгвістика)⁴) з опертям на такі

² Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1VrIorll74dIOWl5uJn6HNdbSNWPr445D/view>.

³ Режим доступу:

https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/035.10_OPP_Philology_Applied_Linguistics_M_2020.pdf?id=3826f83c-d1af-47ac-8971-65acbe2415cc

⁴Режим доступу: http://philology.karazin.ua/wp-content/uploads/2021/03/OPP_mag_21_22_Prykladna-lynhvistyka-ta-anhliiska-mova.pdf

складники ‘Обсяг’, ‘Мета’, ‘Предметна область (спеціалізація програми)’, ‘Особливості’ та ‘Придатність до працевлаштування’.

Результати анкетування здобувачів за ОПП подано в табл. 4 і табл. 5.

Таблиця 4

Результати анкетування на ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics»
другого (магістерського) рівня: якісно-кількісний аспект

Питання	СО «Магістр», %			
	ні	скоріше ні, ніж так	скоріше так, ніж ні	так
Перелік навчальних дисциплін є достатнім для успішної роботи філологом, фахівцем з прикладної лінгвістики	0	40	40	20
Усі дисципліни (освітні компоненти), що вивчаються в циклі обов'язкових дисциплін, потрібні для майбутньої професійної діяльності	40	40	20	
Чи достатнім є обсяг циклу вибіркових дисциплін	0	40	20	40
Чи є можливість вільно обирати дисципліни в межах циклу вибіркових дисциплін	0	40	20	40
Обсяг практичної підготовки (науково-дослідної практики) є достатнім.	0	20	60	20
Час, відведений для виконання курсової / магістерської роботи, є достатнім	20	0	60	20
Наукові керівники дають змогу обрати тему курсової / магістерської роботи	0	40	20	40
Логіка викладання (розташування в семестрах) дисциплін не порушена	20	20	40	20
Запропоновані дисципліни відповідають моїм очікуванням від навчання	20	40	20	20
Під час навчання є можливості наукового зростання (участь у наукових конференціях, семінарах, конкурсах, публікації у збірниках наукових праць і под.)	0	20	20	60
Під час навчання є можливості академічної мобільності	0	20	20	60
Робочі програми навчальних дисциплін допомагають у навчанні	20	20	40	20
Силабуси навчальних дисциплін допомагають у навчанні	20	20	40	20
Викладачі ознайомлюють із системою оцінювання, дають можливість набрати бали протягом семестру та отримати автоматичну оцінку замість складання іспиту	0	0	20	80

Таблиця 5

Результати анкетування на ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» другого (магістерського) рівня:
питання, що передбачають відкриту відповідь

Питання	СО «Магістр»
Які з дисциплін Ви б хотіли додати до ОП Прикладна лінгвістика? Чому? (відкрита відповідь)	
Які з дисциплін, на Вашу думку, треба вилучити з ОП Прикладна лінгвістика? Чому? (відкрита відповідь)	ОК «Історія світової літератури»
Скільки часу щоденно Ви витрачаєте на самостійну роботу? (відкрита відповідь)	Від 2 до 8 годин
Що потрібно змінити у процесі підготовки прикладних лінгвістів	1. Збільшити кількість годин на вивчення ОК, пов'язаних безпосередньо з прикладною лінгвістикою 2. Збільшити види практичної підготовки з можливістю індивідуального вибору здобувачем вищої освіти

Закцентуємо увагу, що кількість дисциплін за вибором відповідає нормативним вимогам МОН України (22,5 кредити).

Станом на 01.02.2022 р. кадрове забезпечення ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» другого (магістерського) рівня відповідає чинним «Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності» на 100%.

Наявність методичного забезпечення та наявність дистанційних курсів за ОПП подано в табл. 6.

Таблиця 6

Результати аналізу якості викладання ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» другого (магістерського) рівня

ОК	Вид контролю	Наявність методичного забезпечення, так/ні	Наявність дистанційного курсу, так/ні
Теорії комунікації	Іспит (усний)	так	так
Лінгвістичне моделювання	Іспит (усний)	так	так
Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота	Іспит (письмовий)	так	так
Історія світової літератури	Іспит (усний)	так	ні
Методика викладання української мови й інформатики у вищій школі	Залік	ні	ні
Програмування	Іспит (усний)	ні	ні
Науково-дослідна практика	Звіт	ні	-
Підготовка кваліфікаційної роботи	Захист	так	-

Висновки. Проведений моніторинг дає змогу дійти таких висновків:

1) за ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» першого (бакалаврського) рівня: а) ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics»

грунтована на сучасних філологічних знаннях з урахуванням сучасного стану та перспектив розвитку лінгвістики та інформаційних технологій; б) кадрове забезпечення відповідає чинним вимогам, включає науково-педагогічних працівників кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології, а також інших кафедр ДонНУ імені Василя Стуса, які володіють досвідом та компетентностями, що уможливають формування ПРН за освітніми компонентами ОПП; в) для належної якості навчального процесу за ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» всі освітні компоненти потрібно забезпечити навчально-методичними матеріалами власної розробки, у тому числі дистанційними курсами; г) у підтримку думок здобувачів вищої освіти і випускників для зміцнення перекладознавчого аспекту підготовки прикладних лінгвістів пропонуємо ввести ОК «Практика письмового та усного перекладу» (на матеріалі англійської та української мов) у 6 і 7 семестрах за рахунок зменшення годин комплексного ОК «Сучасна українська мова».

2) за ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» другого (магістерського) рівня: а) ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» ґрунтована на сучасному знанні з урахуванням сучасного стану та перспектив розвитку інформаційних технологій; б) кадрове забезпечення включає науково-педагогічних працівників, що відповідають вимогам ЛУ; в) для належної якості навчального процесу за ОПП «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» забезпечити всі освітні компоненти навчально-методичними матеріалами власної розробки (навчально-методичні посібники / посібники для самостійної роботи студентів та дистанційного навчання, конспекти лекцій / практикумів / методичних вказівок / рекомендацій), у тому числі розробити РНП / силабуси та науково-методичне забезпечення ОК іноземною мовою; г) підтримувати в актуальному стані дидактичне та методичне забезпечення дисциплін за технологіями дистанційного навчання українською / англійською мовами (МВОК, Moodle).

Література

1. Загнітко А., Краснобаєва-Чорна Ж. Актуальні виміри організації наукового лінгвістичного середовища: досвід, практика, модифікація. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. Вип. 40. Т. 1. С. 186-198. **2. Загнітко А., Краснобаєва-Чорна Ж.** Освітня програма «Прикладна лінгвістика / Applied Linguistics» (другого (магістерського) рівня вищої освіти) Донецького національного університету імені Василя Стуса: параметричний аналіз. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. Вип. 13. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. С. 126-135. **3. Краснобаєва-Чорна Ж., Ситар Г.** Освітня програма «Прикладна лінгвістика Applied Linguistics» (СО 'бакалавр' і СО 'магістр'): досвід моніторингу. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. Вип. 14. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. С. 17-24. **4. Ситар Г.** Прикладна лінгвістика у вищих Україні: специфіка наповнення навчальних планів ступеня освіти «Бакалавр». *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. Вип. 13. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. С. 136-152.

РОЗДІЛ II

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІЙНОЇ СЕМАНТИКИ ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

*Боднажевська Анна,
здобувач вищої освіти ОПІ «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня
(наук. керівник: д. філол. н., доц. Ситар Ганна Василівна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ МОДИ: СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

У статті розглянуто питання актуальності створення словника термінів моди. Висвітлено особливості мікроструктури та принципи укладання такого словника. Наведено приклади укладених словникових статей.

Ключові слова: мікроструктура словника, мода, словник, термін.

Актуальність теми дослідження. Мода – це складне, цікаве й дуже динамічне явище, яке швидко розвивається. У «Словнику української мови» в 11 томах моду визначено як «недовготривале панування в суспільстві певних смаків, що виявляються у зовнішніх формах побуту, особливо в одязі» [5, т.4, 775].

Проблема моди завжди є актуальною, адже майже весь світ стежить за різними тенденціями і смаками, модна індустрія приносить великі прибутки, у цій сфері працевлаштовано багато людей. Водночас українські терміни моди є мало описаним шаром лексики.

Об'єкт дослідження – українські терміни моди.

Предметом дослідження є структура словникової статті словника термінів моди.

Мета дослідження полягає у визначенні структури словникової статті словника термінів моди та укладенні словникових статей за наведеним зразком.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) сформулювати реєстр термінів моди; 2) опрацювати мікроструктуру словника; 3) укласти словникові статті за визначеним зразком, що дасть змогу систематизувати термінологію моди та подати її у вигляді словника термінів.

Це дослідження має практичне значення як у сфері термінології, так і в галузі лексикографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші наукові роботи, в яких розглядалася мода, з'явилися у XVI столітті. Тоді моду пов'язували з

етикетом, аналізували естетичні характеристики модних об'єктів і стандартів (Мішель де Монтень, Ж. де Лабрюйєр, Джон Локк). Однак уже з XVIII ст. здійснювались спроби визначати механізми функціонування моди. В 1759 році шотландський економіст і філософ Адам Сміт видав працю «Теорія моральних почуттів», у якій відзначав, що мода виявляється у сприйнятті краси, вона панує недовго і заснована не на розумі, а на упередженнях.

З огляду на специфіку аналізованої термінології реєстр словника укладали шляхом суцільної вибірки з наукових праць і навчальних видань, присвячених проблемам моди [1; 2; 3; 4; 6 та ін.], і популярних модних журналів «Elle» і «Vogue» [7; 8], що видаються в тому числі й українською мовою.

На сьогодні словник складається з 210 реєстрових одиниць, які систематизовані за алфавітним принципом. Словник розрахований на широке коло читачів.

Створюваний лексикографічний проєкт є працею, що поєднує в собі елементи енциклопедичного, тлумачного й перекладного словників. Він містить реєстрову одиницю українською мовою, позначку флексії родового відмінку, вказівку на основні граматичні категорії (рід або за потреби число), тлумачення терміна (за потреби деталізовану довідкову інформацію) та англійський відповідник. Особливістю запропонованої словникової статті є те, що, крім текстових тлумачень, вона містить зображення до кожного поданого слова, яке робить словник інформативнішим і переконливішим. Наведемо приклади словникових статей:

Косуха, *-и, ж.р.* Коротка шкіряна куртка із звуженою талією та блискавкою навскіс.

Англ.: **Motorcycle leather jacket.**

Челсі, *невідм., мн.* Черевики висотою до щиколотки, особливою яких є гумові вставки по боках. Створив Джозеф Спаркс-Голл на замовлення королеви Вікторії у 1851 році. Первинно для прогулянок і верхової їзди.

Англ.: **Chelsea boots.**

Висновки та перспективи дослідження. Отже, створований словник містить на сьогодні 210 термінів моди, до яких подано граматичні параметри, тлумачення, англійський відповідник і відповідне зображення.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо поповнення укладеного словника за рахунок опису нових термінів і створення онлайн продукту, доступного для широкого загалу.

Джерела

- 1. Кротова Т. Ф.** Класичний костюм в європейській моді XIX – початку XXI століття: еволюція форм і художньо-стильові особливості: автореф. дис. д-ра мистецтвознавства: 17.00.06. Львів. нац. акад. мистецтв. Львів, 2015. 31 с.
- 2. Лагода О. М.** Мода в дизайні одягу: теорія та практика: Навчальний посібник. Черкаси: ЧДТУ, 2010. 247 с.
- 3. Мельник М. Т.** *Мода: від авангарду до япстерів*. Київ: MODOSLAV, 2018. 190 с.
- 4. Мельник М. Т.** Індустрія моди. Київ: Ліра-К, 2013. 264 с.
- 5. Словник української мови в 11 томах.** Київ, 1970-1980. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 18.01.2022).
- 6. Тканко З.** Мода в Україні XX століття. Львів: Артос, 2015. 236 с.
- 7. Elle.** URL: <https://elle.ua/> (дата звернення: 18.01.2022).
- 8. Vogue.** URL: <https://vogue.ua/ua/magazines> (дата звернення: 18.01.2022).

Гаєвик Оксана,

*здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня*

*(наук. керівник: к. філол. н., доц. Гарбера Ірина Володимирівна),
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ

У статті презентовано фрагмент ідеографічної класифікації українських літературних фразеологізмів на позначення людини. Теоретично висвітлено основне завдання тематико-ідеографічної класифікації та визначено поняття фразеосемантичного поля й фразеосемантичної групи.

Ключові слова: ідеографічна класифікація, людина, фразеологічна одиниця, фразеосемантична група.

Актуальність теми статті зумовлена тим, що ідеографічна систематизація фразеологічного фонду української мови продовжує привертати увагу мовознавців (див. праці А. Івченка, Ж. Краснобаєвої-Чорної, М. Номиса, Ю. Прадіда, В. Ужченка та ін.).

Тематичні та семантичні поля мовного фонду, зокрема на матеріалі вітчизняної фразеології, репрезентують погляд на картину світу «від мови» та

зі створенням у майбутньому різноманітних лінгвістичних баз даних на основі ідеографічного принципу. Людина у цьому аспекті – з огляду на антропоцентризм сучасної лінгвістики – являє собою найцікавіший об'єкт для опису й аналізу.

Мета статті – презентувати фрагмент ідеографічної класифікації українських літературних фразеологізмів на позначення людини.

Головним завданням тематико-ідеографічної класифікації Ю. Прадід визначає «створення цілісної картини, у якій із окремих «камінчиків» складається мозаїка національної фраземної системи» [2: 35]. Ідеографічний опис фразеології відображає цілісний образ світу, формований унаслідок синтезу результатів пізнавальних та оцінних процесів, тобто картину світу, властиву певній мовній спільноті (у нашому випадку – українській), або її частину. На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, темою фразеополя може виступати концепт, виконуючи функцію маркера введення у своєрідний мовний простір, оскільки будь-який концепт виступає рубрикою ідеографічної класифікації, що відповідає природному членуванню реального світу [1]. У нашому випадку таким концептом виступає «людина».

За робочу в дослідженні приймаємо структуру:

1) фразеосемантичне поле (ФСП) – сукупність фразеосемантичних груп, об'єднаних за концептуальним критерієм;

2) фразеосемантична група (ФСГ) – сукупність фразеологізмів, об'єднаних однією архісемою (у нашому студіюванні – 'людина'), що наявна у фразеологічному значенні всіх членів групи та відображає їхні спільні категорійні властивості й ознаки.

Нижче подаємо фрагмент ФСП «Людина» з прикладами фразеологічних одиниць, які формують основні його ФСГ (вибірку здійснено за [3]).

ФСГ «Характер»:

- *вовк в овечій шкурі* 'лицемірна людина, яка під маскою доброзичливості приховує злі наміри';
- *свиняче вухо* 'безсовісна людина';
- *ні жарене, ні парене* 'безвольна, безхарактерна людина';
- *лицар без страху і догани* 'людина великої сили волі і високих моральних якостей' та ін.

ФСГ «Зовнішній вигляд»:

- *аршин у плечах* 'широкоплечий, дужий';
- *як з каменя вибитий* 'дуже гарний';
- *як мокра курка* 'жалюгідна на вигляд людина';
- *лантух з кістками* 'дуже худа, виснажена людина';
- *як вичавлений лимон* 'людина, яка має поганий вигляд через хворобу, якісь переживання, втому тощо' та ін.

ФСГ «Фізичний стан»:

- *глуха тетеря* 'людина, яка погано чує';
- *вистягти ноги* 'померти';

- *вистягтися вздовж лави* ‘померти’ та ін.
ФСГ «Розумові здібності»:
- *аристократ духу* ‘людина високого інтелектуального розвитку’;
- *осляче вухо* ‘обмежена, нерозумна або некмітлива людина’;
- *капустяна голова* ‘некмітлива, нерозторопна, неуважна людина’;
- *розумна голова* ‘розсудлива, кмітлива, тямуща людина’;
- *садова голова* ‘некмітлива, нерозторопна, неуважна людина’ та ін.
ФСГ «Спілкування»:
- *свята наївність* ‘надто довірлива, щира, нехитра людина’;
- *зальотна птиця* ‘кокетлива людина’;
- *свій брат* ‘людина, однакова за положенням, світоглядом і т.ін.; одноступень, близька людина’ та ін.
ФСГ «Емоційний стан»:
- *підколотна гадюка* ‘підступна, зловмисна людина’;
- *гаряча голова* ‘запальна людина’;
- *заяча душа* ‘боязка, полохлива людина’;
- *лицар печального образу* ‘наївна людина, пустий мрійник’ та ін.
ФСГ «Соціальна характеристика»:
- *зблукана вівця* ‘людина, яка порвала стосунки з тим середовищем, до якого раніше належала, або яка збилася з правильного життєвого шляху’;
- *добрий геній* ‘людина, яка благотворно впливає на кого-небудь, приносить користь комусь’;
- *дитя природи* ‘людина, якої не торкнулися культура, цивілізація, виховання’;
- *козел відпущення* ‘людина, на яку звалюють чужу провину, відповідальність за чийсь негативні вчинки, дії і т.ін.’ та ін.
ФСГ «Вікова характеристика»:
- *жовтороте пташеня* ‘молода, недосвідчена людина’;
- *бита собака* ‘бувала людина’;
- *стара торба* ‘людина похилого віку; літня людина’;
- *сива борода* ‘мудра, з великим життєвим досвідом людина’;
- *стріляний горобець* ‘досвідчена, загартована життям, бувала, витривала людина, яку важко перехитрити, обдурити’ та ін.

Отже, представлений фрагмент ідеографічної класифікації українських літературних фразеологізмів на позначення людини є органічною частиною повного, комплексного зібрання такого типу одиниць і може слугувати основою для укладання відповідної лінгвістичної бази даних.

Література

1. Краснобаєва-Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у Словнику фразеологічних термінів сучасної української мови. *Лінгвістичні студії*. Донецьк: ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 289–298.

2. Прадід Ю. Засади укладання фразеологічного словника ідеографічного типу. *Мовознавство*. 1995. №4-5. С. 35–40. 3. СЛОВНИК фразеологізмів української мови / [уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук]. К.: Наукова думка, 2003. 1104 с.

Harbera Iryna,
Ph.D. in Philology,
Vasyl' Stus Donetsk National University

ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING CRIME AND PUNISHMENT: AN IDEOGRAPHIC CLASSIFICATION

The article explores the ideographic classification of English phraseological units denoting such components of a conflict situation as crime and punishment. The study identified the semantic content of the concepts of 'crime' and 'punishment' by analyzing the explanatory dictionaries of the English language; made a selection of English phraseological units denoting crime and punishment; formed their ideographic classification.

Keywords: crime, English phraseological unit, ideographic classification, punishment.

The method of ideographic classification of English phraseological units was proposed by L.P. Smith in “Words and Idioms: Studies in the English Language” (1928). On this principle, idioms are classified according to their source of origin, things referring to the particular sphere of human activity, life, nature, natural phenomena. L.P. Smith gives in his classification groups of idioms used by sailors, fishermen, soldiers, hunters and associated with the phenomena and conditions of their occupations [12].

Among modern researchers of the methods of thematic and semantic classification of phraseological units, it should be noted such linguists as C. Cacciari and P. Tabossi [1], S. Glucksberg [4], Z. Kövecses [5], P. Kvetko [6], P. McPherron and P.T. Randolph [9], J. Seidl and W. McMordie [10], M. Strakšiene [13], etc.

The purpose of the article is to describe the ideographic classification of English phraseological units denoting such components of a conflict situation as crime and punishment. Research objectives: 1) to determine the semantic content of the concepts of ‘crime’ and ‘punishment’ by analyzing the explanatory dictionaries of the English language; 2) to make a selection of English phraseological units denoting crime and punishment; 3) form their ideographic classification.

After analyzing the modern explanatory dictionaries of the English language, we can state that a crime is: illegal activities; an illegal act; an unacceptable or very unreasonable act or situation [2]; an illegal action or activity for which a person can be punished by law; a wrong or a serious mistake [3]; illegal activities in general; an

illegal action, which can be punished by law; something that someone is blamed or criticized for doing – use this when you think someone is treated very unfairly [7]; an illegal activity or action; illegal activities in general; something that is morally wrong or a mistake [8].

Having analyzed the same sources, we can state that the main semantic content of the concept of punishment is: the act of punishing someone; rough treatment [2]; the act of punishing someone or of being punished; a particular way of punishing someone; a physical treatment of any kind [3]; something that is done in order to punish someone, or the act of punishing them; a rough physical treatment [7]; a way in which someone is punished; the process of punishing someone, or of being punished; a rough treatment that a person or thing suffers [8].

The actual material was selected from [11]. Formed on the basis of a selection of English phraseological units denoting crime and punishment, the ideographic classification shows that the units denoting punishment are much larger than those that describe the crime, which confirms the deep reflections of the English society on the committed illegal actions.

The lexico-semantic group “Punishment” combines the following subgroups:

1) “Punishment process”:

- *a rod in pickle* ‘a punishment in store’;
- *a slap on the wrist* ‘a mild reprimand or punishment’;
- *bring someone to book* ‘bring someone to justice; punish someone’;
- *feel someone's collar* ‘arrest or legally apprehend someone’;
- *rough justice* ‘treatment, especially punishment, that is approximately fair’; ‘treatment that is not at all fair or not in accordance with the law’;
- *short, sharp shock* ‘a brief but harsh custodial sentence imposed on offenders in an attempt to discourage them from committing further offences’; ‘a severe measure taken in order to effect quick results’;
- *six of the best* ‘a caning as a punishment, traditionally with six strokes of the cane’;
- *tar and feather* ‘smear with tar and then cover with feathers as a punishment’;
- *throw the book at* ‘charge or punish someone as severely as possible or permitted’;

2) “Subject of punishment”:

- *the boys in blue* ‘policemen; the police’;
- *the long (or strong) arm of the law* ‘the police seen as a far-reaching or intimidating power’;

- *twelve good men and true* ‘a jury’;

3) “Place of punishment”:

- *do bird* ‘serve a prison sentence’;
- *take the law into your own hands at Her Majesty's pleasure* ‘detained in a British prison’;
- *up the river* ‘to or in prison’.

The lexico-semantic group “Crime” includes significantly fewer subgroups:

1) “Type of crime”:

- *a hanging offence* ‘a fault or crime so serious that the perpetrator should be executed’;

- *crack a crib* ‘break into a house’;

2) “Criminal”:

- *public enemy number one beat the rap* ‘a notorious wanted criminal’; ‘a person or thing regarded as the greatest threat to a group or community’.

In conclusion, we state that crime and punishment are an organic part of the large-scale concept of conflict. The ideographic analysis of English phraseology testified that the figurative comprehension of punishment is much deeper, brighter and more evaluative than the accomplished fact of the crime.

Literature

1. **Cacciari C. & Tabossi P.** Idioms: Processing, Structure, and Interpretation. 1993. 356 p.
2. **Cambridge Dictionary.** URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (date of access – 17.02.2022).
3. **Collins English Dictionary.** URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (date of access – 17.02.2022).
4. **Glucksberg S.** Understanding figurative language: From metaphors to idioms. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2001-18106-000> (date of access – 17.02.2022).
5. **Kövecses Z.** Metaphor: A Practical Introduction. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/kovecses_z_metaphor_a_practical_introduction.pdf?id=51f87bdd-ad35-4018-a05c-5f0d1fe0b5e2 (date of access – 17.02.2022).
6. **Kvetko P.** English Lexicology in Theory and Practice. URL: https://www.academia.edu/41449301/Pavol_kvetko_english_lexicology_in_theory_and_practice (date of access – 17.02.2022).
7. **Longman Dictionary of Contemporary English.** URL: <https://www.ldoceonline.com/> (date of access – 17.02.2022).
8. **Macmillan Dictionary.** URL: <https://www.macmillandictionary.com/> (date of access – 17.02.2022).
9. **McPherron P. & Randolph P.T.** Cat Got Your Tongue? Recent Research and Classroom Practices for Teaching Idioms to English Learners around the World. 2014. 294 p.
10. **Seidl J. & McMordie W.** English idioms. 1988. 267 p.
11. **Siefring J.** The Oxford Dictionary of Idioms. 2004. 340 p.
12. **Smith L.P.** Words and Idioms: Studies in the English Language. 1928. 299 p.
13. **Strakšiene M.** Analysis of Idiom Translation Strategies from English into Lithuanian. URL: https://www.researchgate.net/publication/228608667_Analysis_of_Idiom_Translation_Strategies_from_English_into_Lithuanian (date of access – 17.02.2022).

Грабович Марія,
здобувач ОНП «Філологія Philology»
третього (освітньої-наукового (доктор філософії)) рівня,
(наук. керівник: чл.-кор. НАНУ, д. філол. н., проф. А. П. Загнітко;
наук. консультант: д. філол. н., проф. Ж. В. Краснобаєва-Чорна),
Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОЛІРНА КАРТИНА СВІТУ ЯК МАРКЕР НАСТРОЮ ГЕРОЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ С. МОЕМА

У статті опрацьовано зоровий модус колірної картини світу в художніх текстах С. Моема «Доц» і «Театр». Статтю підготовлено у рамках освітнього компонента «Когнітивна лінгвістика й лінгвоконцептологія (включаючи модуль «Discourse and Concept: Regularity and Correlation»)» ОНП «Філологія Philology» (галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія Philology) третього (освітньої-наукового (доктор філософії)) рівня Донецького національного університету імені Василя Стуса, що реалізує принцип 'навчання через дослідження'.

Ключові слова: авторська сенсорика, колір, колірна картина світу, колорема, зоровий модус.

Колір активно вивчається у сучасній науці й інтерпретується як суб'єктивна характеристика світла. Він являє собою сукупність психофізіологічних реакцій людини на світлове випромінювання, яке виходить від різних предметів, що випромінюють світло (джерела світла), а також від предметів, що віддзеркалюють та пропускають через себе (прозорі середовища) світло [3: 13]. Психологи засвідчують, що механізм сприйняття кольору однаковий у всіх людей, тобто носії різних мов потенційно повинні сприймати кольори однаково. Проте кожна мова описує та членує об'єктивну реальність по-різному, тому в різних мовах неоднакова кількість лексем на позначення кольору. На думку Т. Швець, кольороназви «відіграють важливу роль у процесі вербалізації результатів сприйняття оточуючої реальності представниками людської спільноти, оскільки відображають національні особливості мовленнєво-мисленнєвої діяльності індивіда, втілюють народні ідеали, уявлення та вірування, а їх вивчення уможлиблює виявлення типових рис сприйняття реалій світу певним етносом» [5: 160].

Студіюванням кольоропозначень у творчості різних авторів займаються лінгвісти та літературознавці. Г. Братиця вважає, що позначення кольору в художній літературі – це ще одна можливість передачі суб'єктивного сприйняття автором дійсності. Дослідник наголошує на імпресивному й експресивному аспектах використання позначень кольору:

а) в імпресивному аспекті як зіставлення стійких семантичних проєкцій кольору виступають такі феномени:

- індукція кольором характерного психологічного стану;
- вплив психологічного (емоційного) стану на характерну зміну колориту образу, що сприймається;
- зв'язок сприйняття кольору зі стійкими особливостями особистості.

б) експресивний аспект є використанням кольорів як засобу вираження відношення і самовідношення, а саме як форми відображення (візуальність) емоцій у свідомості [1: 49-52].

О. Науменко стверджує, що колір – дуже потужний засіб впливу на людину: інформація, що передається кольором, сприймається людиною на рівні підсвідомості: «у відчуттях, що передаються кольором, криються природні асоціації, закладені у нашій свідомості майже на генетичному рівні (так звана «пам'ять пращурів») та за якими слідує більш тонкі шари особистих асоціацій та кольорових спогадів» [4: 88]. Автор констатує, що можливості кольору безмежні: він може не лише викликати певні емоції – радість та сум, щастя та журбу, але й створити відчуття тепла або холоду, тісноти або великого простору. Зв'язок кольоропозначень з певними, культурно-закріпленими емоційними станами та ситуаціями дозволяє розглядати їх як своєрідний «концепт світобачення», що розуміється як наскрізний образ, значущий для національних картин світу [Там само: 88].

Мета статті: опрацювати зоровий модус колірної картини світу в художніх текстах С. Моема.

Об'єктом дослідження постає зоровий модус авторської сенсорики; **предметом** – лексичні одиниці на позначення кольору. **Джерельна база** роботи становить 20 колорем, дібраних шляхом суцільного обстеження з художніх текстів С. Моема «Дош» [MR 1921] і «Театр» [MT 1937], та 27 контекстів їхнього вживання.

Статтю підготовлено у рамках освітнього компонента «Когнітивна лінгвістика й лінгвоконцептологія (включаючи модуль «Discourse and Concept: Regularity and Correlation»)» ОНП «Філологія Philology» (галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія Philology) третього (освітньої-наукового (доктор філософії)) рівня Донецького національного університету імені Василя Стуса, що реалізує принцип 'навчання через дослідження'.

1. Зоровий модус сенсорики

Колорема **ПАЛАЮЧИЙ** / **BLAZING**: англ. “<...> eyes were **blazing with passion** <...>” [MT 1937: 102]. Автор робить акцент на зоровому модусі авторської сенсорики; специфікатором постає яскравість.

Колорема **СРІБНИЙ** / **SILVER** + колорема **ЧЕРВОНИЙ** / **RED** + колорема **ЖОВТИЙ** / **YELLOW**: англ. “<...> On it stood **in a massive silver frame** a photograph of herself and to balance it a photograph of Roger, their son. Between these was **a magnificent silver ink-stand** that she had herself given him on one of his birthdays and behind it **a rack in red morocco**, heavily gilt, in which he kept his private paper in case he wanted to write a letter in his own hand. <...> **A bunch of**

yellow tulips in a silver bowl, which he had got through winning the theatrical golf tournament three times running, showed Margery's care. <...>” [MT 1937: 3]. Словосполучення англ. *a massive silver frame, a magnificent silver ink-stand, a rackin red morocco, a bunch of yellow tulips in a silver bowl* побудовані на зоровому модусі перцепції. Використання цих лексем покликано створити образ кабінету, що було виконано в старовинному стилі XVIII ст.

Колорема *СЯЮЧИЙ / GLITTERING*: англ. “<...>” *“They're marvellous,” he said, his eyes glittering. <...>*” [MT 1937: 124]. Автор підкреслює позитивний емоційний стан героя за допомогою лексеми англ. *glittering*, що відбиває стан його почуттів. Виділені в цьому фрагменті лексеми є текстовими показниками авторської сенсорики завдяки їх належності до зорового модусу сприйняття.

Колорема *ЧЕРВОНИЙ / RED*: англ. “<...>” *How can you expect people to be moral when they wear nothing but a strip of red cotton round their loins?*” [MR 1921: 6]. Спостерігаємо актуалізацію перцептивного модусу зору за допомогою лексеми англ. *red*. Як відомо, червоний колір є дуже яскравим і найбільш впадає в око. Особливо, якщо він є кольором єдиного предмету одягу на тілі людини.

Колорема *БЛИЙ / WHITE*: англ. “<...>” *She was twenty-seven perhaps, plump, and in a coarse fashion pretty. She wore a white dress and a large white hat. Her fat calves in white cotton stockings bulged over the tops of long white boots in glace kid*” [MR 1921: 9]. Наступний уривок описує зовнішній вигляд героїні оповідання міс Томпсон, використовуючи зоровий (англ. *plump, pretty white, large, fat, long*) модус сенсорики. Зауважимо, що для зображення дами, яка веде аморальний спосіб життя, автор використовує білий колір, який вважається кольором цноти. У такий спосіб автор наголошує, що не все так однозначно, як може здатися на перший погляд.

Колорема *ЧЕРВОНИЙ / RED*: англ. “<...>” *When he sat down under the light and took off his hat you saw that he had very red hair, with a bald patch on the crown, and the red, freckled skin which accompanies red hair; <...> and he spoke with a Scots accent in a very low, quiet voice.*” [MR 1921: 1]. Словосполучення англ. *red hair, the red, freckled skin* є негативно конотованими, що моделюється значенням лексеми англ. *red* у значенні англ. *ginger*, та побудоване на модусі зору. Зауважимо, що руде волосся несе певні конотації, що базуються на стигмафікованих стереотипах та може свідчити про дивакуватість власника рудого волосся.

2. Зоровий і кінетичний модуси сенсорики

Колорема *СВИТЛИЙ / LIGHT*: англ. “<...>” *and a light, quick smile hovered over her lips.*” [MT 1937: 106]. Спостерігаємо поєднання зорового та кінетичного модусів сенсорики.

Колорема *РОЖЕВИЙ / PINK* + колорема *БЛАКИТНИЙ / BLUE* + колорема *ПОЗОЛОЧЕНИЙ / GILT*: англ. “<...>” *The bed and the dressing-table were upholstered in pink silk, the chaise-longue and the armchair in Nattier blue; over the bed there were fat little gilt cherubs who dangled a lamp with a pink shade,*

and fat little gilt cherubs swarmed all round the mirror on the dressing table. On satinwood tables were signed photographs, richly framed, of actors and actresses and members of the royal family. <...> She wrote her letters at a satinwood desk, seated on a gilt Hamlet stool.” [MT 1937: 6]. Зауважимо, що в інтер'єрі кімнати Джулії Ламберт наявні рожевий, блакитний та золотий кольори. У цьому описі основним концептуальним складником є колір. Використання біблійних символів як прикрас інтер'єру кімнати актриси свідчить про її дещо фамільярне ставлення до релігії, що часто підтверджується її зухвалою поведінкою. Концептуальним складником тут стає розмір. Для оформлення кімнати використано дорогі матеріали: шовкові тканини, атласне дерево і позолоту, що свідчить про прагнення жінки до розкоші. Спостерігаємо поєднання зорового та кінетичного (англ. *raised his supercilious eyebrows*) модусів перцепції.

Описуючи кімнату Тома, письменник також вживає низку лексем зорового й кінестетичного модусів сенсорики:

Колорема *ТЬМЯНИЙ / DINGY*: англ. “<...> *Tom's room was none too clean. The dingy curtains, the worn carpet, the shoddy furniture; it all rather disgusted her.* <...>” [MT 1937: 84]. Негативно конотовані лексеми підсилюють негативні враження від кімнати героя.

Колорема *ЧОРНИЙ / BLACK*: англ. “<...> *Black despair seized her. She could do nothing. She must pretend to be as delighted as he was.* <...>” [MT 1937: 30], де автор змальовує емоційний стан героїні, вживаючи лексичну одиницю зорового модусу сенсорики англ. *black* у поєднанні з негативно конотованою лексемою англ. *despair*.

Колорема *БЛИСК / GLEAM* + колорема *ТІНЬ / SHADOW*: англ. “<...> *She saw the gleam in Michael's eyes as he considered the proposition and the shadow of a smile that was outlined on his lips.* <...>” [MT 1937: 171]. У цьому фрагменті за допомогою гри світла та тіней автор майстерно змальовує настрій та думки героїні роману. С. Моем використовує семантичне моделювання за допомогою зорового модусу перцепції.

Колорема *БЛАКИТНИЙ / BLUE* + колорема *КОРИЧНЕВИЙ / BROWN*: англ. “<...> *He was sweet with his blue eyes and pale brown hair* <...>” [MT 1937: 67]. Лексеми англ. *blue*, *pale*, *brown*, актуалізуються через зоровий фільтр.

3. Зоровий, кінетичний, тактильний та слуховий модуси

Колорема *ЧОРНИЙ / BLACK* + колорема *ЗОЛОТИЙ / GOLD* + колорема *КОРИЧНЕВИЙ / BROWN* + колорема *ТЬМЯНИЙ / DULL* + колорема *БЛАКИТНИЙ / BLUE*: англ. “*She was dressed in black, and wore round her neck a gold chain, from which dangled a small cross. She was a little woman, with brown, dull hair very elaborately arranged, and she had prominent blue eyes behind invisible pince-nez.* <...> *she had the quick movements of a bird. The most remarkable thing about her was her voice, high, metallic, and without inflection; it fell on the ear with a hard monotony, irritating to the nerves like the pitiless*”

clamour of the pneumatic drill” [MR 1921: 3]. У поданому епізоді автор поруч із слуховим модусом перцепції використовує зоровий, кінетичний, тактильний модуси. Концептуальна картина доповнюється вживанням порівняння рухів жінки з птахом, що вказує на її енергійність.

Колорема *БІЛИЙ* / *WHITE* + колорема *ЧЕРВОНИЙ* / *RED* + колорема *СЯЙВО* / *GLOW*: “<...> *She put on a little white frock that suited the sunny riverside and her, and a large-brimmed red straw hat whose colour threw a warm glow on her face.*” [MT 1937: 87]; У цьому уривку С. Моем вдається до семантичного моделювання, що проєктується відповідно до зорового та тактильного модусів перцепції.

Не менш важливою постає авторська сенсорика, втілювана за допомогою концептуального складника кольору, що передає зняковіння героя та його розгубленість: колорема *БАГРЯНИЙ* / *SCARLET*: англ. “<...> *He blushed scarlet.*<...>” [MT 1937: 79]; колорема *СІРИЙ* / *GREY*: англ. “<...> *The grey sky made her sick for the grey sky of England. But by Tuesday morning she had sunk back once more into the calmness of the provincial life. <...> There was a tender melancholy in his verses that seemed to fit the grey Breton town, the sad old stone houses and the quietness of those steep and tortuous streets. <...>*” [MT 1937: 151]. Сірий колір є неяскравим та асоціюється з апатією, пригніченим та депресивним емоційним станом. Лексична одиниця англ. *grey* виступає текстовим маркером сенсорної синестезії. Авторська сенсорика посилюється за допомогою лексичних одиниць англ. *steep* та англ. *tortuous*. Слуховий модус авторської сенсорики актуалізується лексемою англ. *calmness*, а кінестетичний виражається в словосполученні англ. *a tender melancholy*.

Отже, 1) колірна картина світу є важливою складником авторської картини світу; 2) студіювання прикметників, які передають колірну ознаку, надзвичайно багатогранні й мають значне зацікавлення для лінгвістів.

Література

1. Братиця Г.Г. Колірна картина світу у колоремі “grau” як елемент індивідуально-авторської картини світу В. Борхерта. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2020. №45. Т. 2. С. 49-52. **2. Капніна Г.** Колір у відображенні мовної картини світу (на прикладі німецької мови). *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2016. Вип. 15. С. 156-162. **3. Лисиця В.Т.** Колірні моделі та закони поширення світла : навчально-методичний посібник для студентів механіко-математичного факультету, спеціальність «інформатика». Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 82 с. **4. Науменко О.В.** Колірні уподобання як складова індивідуального стилю письменника та перекладача. *YoungScientist.* 2014. №2 (05). С. 87-89. **5. Швець Т.А.** Колірна палітра мовної картини світу німецької народної казки. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”.* Мовознавство. 2019. № 11. С. 160-166.

Джерела

6. MR 1921 – Maugham W.S. Rain. 51 p. URL: https://www.lonestar.edu/departments/english/maugham_rain.pdf (дата звернення: 18.02.2022). 7. MT 1937 – Maugham W.S. Theater. 2009. 198 p. URL: https://royallib.com/book/Maugham_William/Theatre.html (дата звернення: 18.02.2022).

Колонюк Сергій,
здобувач ОНП «Філологія Philology»
третього (освітньої-наукового (доктор філософії)) рівня,
(наук. керівник: д.філол. н., проф. Т. А. Космеда;
наук. консультант: д. філол. н., проф. Ж. В. Краснобаєва-Чорна),
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЦІННІСНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ ПОДОРОЖ / англ. JOURNEY В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАРЕМІОЛОГІЇ

У статті опрацьовано ціннісний складник концепту 'подорож' / англ. Journey в англійській пареміології. Дослідження цього концепту на матеріалі англійських паремій є актуальним для лінгвістики та фіксує національну специфіку, моделюючи відображення паремійної картини світу. Концепт 'подорож' / англ. Journey відтворює безперечний інтерес у можливості вивчення та глибинного аналізу як окремо взятої концептосфери 'подорож' ('мандрівка'), так і вияву універсальних ознак національних концептосфер у їх глобальному значенні.

Ключові слова: концепт, концептуальна система, подорож / англ. Journey, паремія.

Концепт *подорож* / англ. Journey розглядається не лише у літературознавстві, а й у різних науках гуманітарного циклу, а саме: психології, антропології, культурології і крос-культурних дослідженнях галузі соціології, філології, філософії, історії (Ю. Андрухович, А. Стасюк, Ю. Кожуховська, В. Кравченко, О. Ляховин, Ю. Павленко).

Концепт *подорож* / англ. Journey асоціюється насамперед з «цілеспрямованістю руху» або ж з «подоланням простору». Саме механізм подолання шляху описується у праці Д. Замятіна, де він вказує на подолання мандрівником шляху саме через «в'язке середовище», подолавши опір якого, можливо лише доклавши певні зусилля [1, с. 136]. Цей концепт займає універсальне місце у культурах і літературах різних народів, попри етапи історичного розвитку, географічного розташування та соціально-економічного становища суспільства [2]

Актуальність проблеми вбачається у ретельному підході до вивчення ціннісного складника *подорож* / англ. Journey в англійській пареміології.

Мета статті: опрацювати ціннісний складник концепту *подорож* / англ. *Journey* в англійській пареміології.

Об'єктом дослідження постає структура концепту, зокрема ціннісний складник. **Предметом** є паремії з семантикою подорожі в англійській мові. **Джерельна база** становить 70 паремій з семантикою подорожі, дібраних шляхом суцільного обстеження з паремійних словників англійської мови [11-15].

Статтю підготовлено у рамках освітнього компонента «Когнітивна лінгвістика й лінгвоконцептологія (включаючи модуль «Discourse and Concept: Regularity and Correlation»)» ОНП «Філологія Philology» (галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія Philology) третього (освітньої-наукового (доктор філософії)) рівня Донецького національного університету імені Василя Стуса, що реалізує принцип 'навчання через дослідження'.

Визначення концепту цікавить багатьох дослідників. Так, В. Зусман під концептом розуміє мікромодель культури, а культуру визначає як макромодель концепту [3, с. 41]. На думку, О. Кубрякової, концепт – це «одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку всієї картини світу, відбитої у людській психіці» [8, с. 90] Під концептом у роботі розуміємо, вслід за Т. Космедою, «згусток певної культурно-національної інформації, що зафіксований у мові» [6, сс. 130-166].

На думку Ю. Кожуховської, концепт має структуру з основним полем або ядром і додатковими полями, а в самій структурі лежать множинні шари навколо ядра, що мають різноманітні когнітивні ознаки [5, с. 34].

Постаючи тривимірним утворенням, концепт, на думку В. Карасика [4], містить предметно-образний, поняттєвий і ціннісний складники. Предметно-образний зміст концепту можна визначити як цілісний узагальнений відбиток у пам'яті, пов'язаний із певним предметом, явищем, подією, якістю. Повнота цього складника залежить від життєвого досвіду людини. Поняттєвий складник – це мовна фіксація концепту, його позначення, опис, ознакова структура, дефініція, зіставні характеристики певного концепту щодо інших концептів. Ціннісний складник – важливість певного психічного утворення для індивіда та колективу. Цей складник є основним під час виділення концепту.

Дослідження концепту *подорож* / англ. *Journey* дозволяє звернутися до культурно-специфічних аспектів картини світу певного народу, що і полягає в самій мові, яка, як вважає Л. Чумарова, постає «дзеркалом національної культури» [7].

Поняттєвий складник концепту *подорож* / англ. *Journey* формують дефініції тлумачних словників:

1) ‘an act of travelling from one place to another, especially when they are far apart’ [10] (акт подорожі з одного місця в інше, переважно на далекій відстані (переклад С. Колонюк)). Лексема ‘journey’ в англійській мові має такі синоніми зі подорожі до якогось місця: journey, tour, expedition, excursion, outing, day out.

2) ‘the act of travelling from one place to another, especially in a vehicle’ [9] (акт подорожі від одного місця в інше, особливо транспортним засобом (наземним, що рухається по дорозі (переклад С. Колонюк))).

У рамках проблематики статті розглянемо також ціннісний складник концепту *подорож* / англ. *Journey* в англійській пареміології.

Ціннісний складник концепту *подорож* / англ. *Journey* в англійській пареміології формують:

1) весела компанія: англ. *Cheerful company shortens the miles* (Am.); *Good company on the road is the shortest cut* (Br.); *Good company upon the road is shortest cut* (Am.); *Make short miles with talk and smiles* (Br.); *A merry companion is a Waggon in the way* (Br.); *Pleasant company shortens the miles* (Am.) [14, с. 22] – під час подорожі важливо, яка компанія тебе супроводжує;

2) хороші друзі: англ. *For a good friend the journey is never too long* (Am., Br.) [14, с. 47] – заради хорошого друга чи подруги немає далеких відстаней, адже бажання побачитись достатньо сильне для того, щоб подолати труднощі під час шляху;

3) рішучість: англ. *A journey of a thousand miles begins with one step* (Am.) [14, с. 186] – подорож асоціюється з рішучістю, тому що без рішучості людина не зможе нічого зробити взагалі;

4) кохання: англ. *Love is strictly a travelling* [15, с. 53] – подорож як кохання має двояке значення: воно може мати значення якоїсь романтичної подорожі коханих, так і любов до подорожей;

5) зайві речі: англ. *In a long journey straw weighs* [11, с. 59] – акцентується увага і на речах, тому що зайвий предмет чи якась непотрібна річ може завадити в дорозі.

Отже, концепт *подорож* / англ. *Journey* є малодослідженим в англійській пареміології. Поняттєвий складник концепту *подорож* / англ. *Journey* формують англ. ‘journey’, ‘tour’, ‘expedition’, ‘excursion’, ‘outing’, ‘day out’; ціннісний складник представлений ‘весела компанія’, ‘хороші друзі’, ‘рішучість’, ‘кохання’, ‘зайві речі’.

Перспективи вбачаємо в подальшому вивченні й аналізі концепту *подорож* / англ. *Journey* репрезентованого компонентами ‘мандрівка’, ‘вояж’ тощо.

Література

1. **Замятин Д. Н.** Метагеография. Пространство образов и образы пространства. Москва: Аграф, 2004. 512 с.; 2. **Зорин А. И.** Концепты туризма. Опыт структурно-семантического анализа. URL: <http://lib.sportedu.ru/press/tpfk/2002N11/p14-18.htm> (дата звернення:

16.11.2021); **3. Зусман В. Г.** Концепт в культурологическом аспекте. Межкультурная коммуникация: учеб. пособие. Нижний Новгород: Деком, 2001. С. 38-53; **4. Карасик В. И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : ИТДГК „Гнозис”, 2004. 390 с.; **5. Кожуховська Ю. В.** Концепт *подорож* у новогрецькій поезії ХХ ст.: лінгвокультурний та етнолінгвістичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.14. Київ, 2017. 248 с.; **6. Космеда Т. А.** Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 350 с.; **7. Чумарова Л. Г.** Фольклерные жанры в обучении иностранному языку. Проблемы современного педагогического образования. Вып. 56, Часть VIII. 2017. С. 288-294.

Джерела

8. Краткий словарь когнитивных терминов / под ред. Е. С. Кубряковой. Москва, 1996. 245 с.; **9. Cambridge Dictionary.** URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/journey> (дата звернення 17.11.2021); **10. Oxford Learner's Dictionaries.** URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>(дата звернення 17.11.2021)

Джерела ілюстративного матеріалу

11. 1340 английских пословиц и поговорок с русскими эквивалентами. Москв.: ИБИС, 1992. 127 с.; **12. English Proverbs & Sayings with Their Meaning.** 2013. 48 p. **13. Favourite English Proverbs and Sayings: 500 expressions** Упоряд. Б. М. Ажнюк. Київ: Криниця, 2001. 77 p.; **14. Margulis A., Kholodnaya A.,** Russian-English dictionary of proverbs and sayings. North Carolina and London: McFarland and Company, Inc., Publishers Jefferson, 2000. 487 p.; **15. Simpson J., Speake J.** Concise dictionary of proverbs. Oxford: Oxford University Press, 2003. 364 p.

*Koltsova Olena,
graduate student of the Department
of Foreign Languages of Professional Communication
(supervisor: Candidate of Philological Sciences Hromovenko V.V.),
International Humanities University*

FACTOGRAPHIC DATABASE OF HUMAN EMOTIONS (BY THE MATERIAL OF ENGLISH PHRASEOLOGY): DESIGN STAGES

The article defines and solves the problems of the infological and datalogical stages of designing a factographic linguistic database “Fundamental Human Emotions in English Phraseology”. Linguistic database is developed taking into account the main achievements of emotional psychology and applied linguistics. It will allow to implement a new approach to the study of the emotional picture of the world in English.

Keywords: infological stage of design, datalogical stage of design, linguistic database, phraseological unit, emotion.

The strategy of creating linguistic databases (hereinafter LDB) is aimed at their multiple multifaceted use, i.e. processing of language units according to different parameters and types of information (see V. Hromovenko [5]).

The relevance of the study is due to the lack of LDB phraseological units to denote the fundamental human emotions in English.

The purpose of the article: to solve the problems of infological and datalogical stages of designing factual LDB “Fundamental Human Emotions in English Phraseology”.

The object of the work is LDB, *the subject* – the structure of factual LDB “Fundamental Human Emotions in English Phraseology”.

Research methodology: factual LDB “Fundamental Human Emotions in English Phraseology” developed taking into account the main achievements of emotional psychology (P. Ekman [4], E.C. Izard [6], R. Plutchik [7]) and applied linguistics (A. Baranov [1], Ye. Karpilovska [2]).

Terminological apparatus of the article: emotions – a special class of mental processes and states (human and animal), associated with instincts, needs, motives, and reflect in the form of direct experience (pleasure, joy, fear, etc.) the importance of phenomena and situations affecting on the individual during the implementation of his life [8, p. 561]. We position the database in the work as “a file in which information is stored in a special format, i.e. data” [3, p. 6]; factographic database – as an information system that contains structured information about linguistic units of various kinds. Designing LDB beforehand, according to Ye. Karpilovska, two stages: the infological stage – the stage of selection of information and its structuring, or the stage of internal formalization of information, the stage of modeling the replacement of information; the datalogical stage – the stage of formalization of information in the form of a visual representation, attached to computer processing, or the stage of the formalization of information, the stage of modeling of the form, the transformation of information into data [2, p. 34].

The task of the first stage is to select objects of description, types of information about their structure and functioning. This is the stage of studying and describing a certain subject area, its internal formalization. The result of the linguist’s work at this stage is a conceptual information model of such a subject area (see Table 1) and a project table of language units (see Table 2):

Table 1

Conceptual information model of
LDB “Fundamental Human Emotions in English Phraseology”

Parameter	Characteristic
type of language units of description	phraseological units
aspect of description of phraseological semantics	phraseological emotiology and phraseological ideography

linguistic tasks	to simulate the emotional picture of the world in English phraseology based on fundamental human emotions (interest, joy, surprise, sadness, anger, disgust, contempt, fear, shame, embarrassment, guilt)
data source	data from phraseological dictionaries of the English language
application area	providing program competencies of educational-professional and educational-scientific programs of the specialty 035 “Philology” (fields of knowledge 03 “Humanities”) of higher education institutions during the study of English as a foreign language
	use for various research purposes and in phraseographic practice
	translation activities

Table 2

Project table of
LDB “Fundamental Human Emotions in English Phraseology”

PhU	PhM	PhSG	Indicator of CC	CC	Context
<i>walk on air</i>	‘feel elated’	“Joy”	air	natural	<i>“I’m sure you’re walking on air”, my mother said to Paul at his wedding. (1977 Bernard MacLaverty Secrets)</i>
<i>all over the place</i>	‘in a state of confusion or disorganization’	“Embarrassment”	place	spatial	<i>The government... proposed equalizing standards and making them comparable... there could be no clearer admission that standards are all over the place. (1997 Spectator)</i>
<i>sacrifice someone or something on the altar of</i>	‘make someone or something suffer in the interests of someone or something else’	“Sadness”	altar	subject	<i>The cherished goal of a color-blind society... has been sacrificed on the altar of political expediency. (1994 Post (Denver))</i>
<i>go bananas</i>	‘become extremely angry’	“Anger”	banana	phyto morphic	<i>I predicted John Erlichman would probably go bananas</i>

	or excited; go mad'				<i>when he testified the next day. (1992 Jim Lehrer A Bus of My Own)</i>
<i>a barrel of laughs</i>	'a source of fun or amusement'	"Joy"	barrel	quantitative	<i>Seeing so many old people gathered all in one place was hardly a barrel of laughs. (1996 Mail on Sunday)</i>

List of abbreviations for Table 2: PhU – phraseological unit, PhM – phraseological meaning, PhSG – phraseosemantic group, CC – culture code.

The task of the second stage is to develop ways to present objects and information about them in computer memory, special markers-alarms for error-free "recognition" by the computer of a type of information, rules of interaction of information types and retrieving information from the database in the right form or volume, i.e. it is a stage of external formalization of information about language objects. LDB "Fundamental Human Emotions in English Phraseology" was developed in the relational database management system Microsoft Access, which is part of the Microsoft Office package. The choice of the program is due to its user-friendly graphical interface and the presence of a wide range of features. LDB "Fundamental Human Emotions in English Phraseology" consists of several interconnected tables that contain data distributed in rows (records) and columns (fields). Each entry is a collection of values of several fields, which, depending on their function, contain data of different types, for example, text, numbers, hyperlinks, attachments.

Thus, at the first stage of designing the LDB "Fundamental Human Emotions in English Phraseology": a) phraseological units were selected and systematized (ideographic classification) to recognize the fundamental emotions of people in English language; b) a conceptual model for their description in the format of a factual LDB has been developed; c) a design table of the LDB "Fundamental Human Emotions in English Phraseology" was developed. When filling in this table, the following data are extracted from dictionary entries of phraseographic sources: phraseological unit, stylistic mark to it (if any), phraseological meaning, context (if any), information is entered about the phraseosemantic group, the indicator of the culture code and the culture code. At the second stage of designing the LDB, information about the PhU is presented in the computer memory.

We see the prospect of robots in solving theoretical and applied problems of studying the emotional picture of the world in English.

Literature

- 1. Баранов А.Н.** Введение в прикладную лингвистику. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 360 с.
- 2. Карпіловська Є.А.** Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2006. 188 с.
- 3. Свиридова М.Ю.** Система управления базами данных Access.

М.: Академия, 2010. 192 с. 4. **Ekman P.** Are There Basic Emotions? *Psychological Review*. 1992. №99(3). Pp. 550–553. 5. **Hromovenko V.** Main Types of Databases in Linguistic Research of the XXI Century: Features and Functional Purpose. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. №52. 6. **Izard E.C.** The Psychology of Emotions. 1991. 452 p. 7. **Plutchik R.** The emotions: Facts, theories and a new model. New York: Random House, 1962. 204 p.

Sources

8. **Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П.** Большой психологический словарь. 2002. С. 561–563. URL: <https://spbguga.ru/files/03-5-01-005.pdf>

Sources of illustrative material

9. **Siefring J.** The Oxford Dictionary of Idioms. 2004. 340 p.

Луцишина Наталія

(наук. керівник: к. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛЕКСЕКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ (НА МАТЕРІАЛІ СОЦМЕРЕЖ INSTAGRAM, ТІК ТОК)

Здійснено лінгвістичне дослідження лексем молодіжного сленгу, розміщених у спеціальних словниках, а також дібраних з соціальних мереж Tik Tok та Instagram. Встановлено лексико-семантичні особливості, значення та функціонування молодіжного сленгу в сучасній українській мові.

Ключові слова: молодіжний сленг, лексико-семантичні групи, лексема.

Сьогодні молодіжний сленг є досить поширеним явищем. Він є засобом спілкування різних прошарків населення: школярів, студентів, 30-річних тощо.

У «Словнику сучасної лінгвістики» [4; 304] А.П. Загнітка: «Сленг (англ. slang – жаргон) – жаргон, що використовується у відкритих соціальних групах для демонстрації належності до групи; слова та вислови в англійській усній мові, які вживають люди певних вікових, професійних, соціальних прошарків».

На сьогодні сленг – це різновид розмовної мовлення, який постійно змінюється й поповнюється за рахунок жаргонізмів, вульгаризмів, аргю та неологізмів. Через те, що сленг є достатньо швидкозмінною групою лексики, періодично з'являється потреба його теоретичного й лексикографічного опрацювання.

Джерело поповнення українського молодіжного сленгу – англійська та російська мови. Великий вплив на український молодіжний сленг має

англійська мова. Значна частина молодіжного сленгу виникає в середовищі студентів та школярів.

Сленгом активно розмовляє переважно молодь. Отже, за визначення Л.М. Заводної [3, 52], «молодіжним сленгом можна вважати сукупність постійно трансформованих мовних засобів високої експресивної сили, що використовується в спілкуванні молодими людьми, або ж синтезовану лексику різних молодіжних груп». Молоді люди вживають сленг для того, щоб висловити почуття та емоції, точку зору, показати свій характер та особистість.

П.М. Грабовий [2: 260] вказує на параметри, які відрізняють молодіжний сленг від інших підсистем просторічного мовлення:

1. Відмінність інтересів поколінь (захоплення гаджетами).
2. Різниця в цінностях та поглядах на життя (гроші, безпека, здоров'я).
3. Соціальне оточення й коло спілкування (спілкування з однолітками).
4. Приблизно однакова діяльність молоді в Україні (навчання в школах, університетах, типове дозвілля тощо).

З огляду на проведені дослідження семантики сучасного молодіжного сленгу, можна виокремити ряд лексико-семантичних груп, що об'єднують лексеми зазначеного типу. Оскільки більшість сленгових лексем поєднує номінативну та експресивну й оцінну функції, нові лексеми утворюються почасти шляхом переосмислення вже наявної загальноживаної лексики та власних назв. Їхнє переносне, вузьке сленгове значення домінує під час функціонування в молодіжному середовищі. У нашому дослідженні молодіжний сленг поділяється на такі групи: 'людина', 'навчання', 'розваги', 'локації', 'гроші', 'алкоголь', 'гаджети, соціальні мережі', 'відгуки', 'вигуки'.

Група 'людина'.

Сленг на позначення людей можна поділити на підгрупи: 'професія', 'школярі та студенти', 'збірні поняття', 'сімейні стосунки', 'спосіб життя', 'зовнішні характеристики та станами', 'національність', 'частини тіла людини'.

Наприклад, підгрупа 'професія' представлена прикладами: *Айболит* – лікар, що є ім'ям відомого доброго лікаря-ветеринара, персонажа кількох творів російського письменника Корнія Чуковського. *Шумахер* – водій маршрутного таксі, який з метою збільшити кількість рейсів перевищує швидкість. Походить від прізвища відомих німецьких гонщиків – братів Шумахерів. Виникнення цього значення в середовищі молоді зумовлене швидкою манерою їзди представників цієї професії.

Підгрупа 'школярі та студенти': *хімоза* – учителька хімії, непривабливої зовнішності, *фіалка* – студентка філологічного факультету, *філолох* – студент-філолог. У частині з них виразно помітна співзвучність із загальноживаними

словами чи іншими зниженими лексемами (*хімоза – мімоза, фіалка – філфак, філолох – філолог*).

Велика кількість лексем молодіжного сленгу використовується для опису зовнішності та стану людини. Асоціативні зв'язки визначають виникнення сленгового вживання лексем як до фізичних характеристик людини, так і до психологічних, ментальних тощо. *Баскетболіст* – значення 'хлопець чи чоловік малого зросту' виникло з іронічним відтінком, адже баскетболісти завжди високі на зріст. Наявні приклади, що в позитивному значенні характеризують зовнішність: *няшний* – щось або хтось гарний, милий; за звуковим складом асоціюють з нявканням кішок. Слово є універсальним, адже можна вжити й у негативному значенні. У такому випадку найчастіше використовують іронічно: настільки «гарний», що аж огидно. Лексема зі значенням збільшеної «няшності»: *мімішний* є звуконаслідувальним утворенням від вигука *мі-мі-мі* з відтінком захоплення кимось / чимось ніжним, приємним, тим, що викликає милі емоції. Сленгові лексеми ментальних характеристик і станів найчастіше називають людей із негативним оціночним відтінком. «*Безклепкою*» називають людину, яка веде себе, як божевільна, нерозумна. Найчастіше слово «*клепка*» вживається зі зневажливим відтінком: «*клепку загубити*», «*не вистачає клепок в голові*» – бути дурнуватим, не при своєму розумі, саме «*безклепка*» має завжди образливе значення.

Лексеми молодіжного сленгу щодо характеристик людини, які належать до підгрупи 'спосіб життя людини', – це *батрак* – людина, яка важко працює. Антонімом до *батрак* – *блатократ* – представник привілейованої частини суспільства, яка будує свою кар'єру за допомогою зв'язків з впливовими людьми. *Біцикліст* – людина, що живе в селі та їздить на роботу в місто, походить з англійської мови і означає велосипедист.

Підгрупа 'національність' містить лексичні одиниці, що називають осіб за національною приналежністю, зазвичай при називанні акцент на зовнішніх ознаках, особливостях мови, культури тощо. Жартівливо поляка називають «*бзденеком*», «*зденеком*», «*подляк*», «*пшек*» через фонетичні особливості польської мови.

У групі 'людина' виокремлюється підгрупа називання осіб за статтю (назви для хлопців / чоловіків чи дівчат / жінок). Лексеми на позначення дівчат утворюються для опису зовнішності та діяльності. Зовсім нещодавно з'явилася нова лексема на позначення дівчини: *тян* – красива дівчина. Воно є запозичене підлітками з японської мови, а саме з аніме. Тян у Японії – це приставка до імені дівчини, воно використовується як ввічливе звертання. А на противагу цьому поняттю є *кун*, тобто гарний, симпатичний хлопець.

Ще однією цікавою підгрупою молодіжних сленгових лексем є 'стосунки' на позначення родинних та близьких стосунків. Переважно це англіцизми: *бойфренд* – коханець, приятель жінки та за аналогією до цього – *гьорлфренда* – подруга, коханка. Широкого поширення набула лексема *краш* – кохана

людина, предмет захоплення, як переосмислення негативного значення загальної назви в англійській мові зі значенням «аварія», «троща».

Група ‘навчання’ об’єднує в молодіжному мовленні найменування студентів чи працівників університету, навчальних дисциплін та предметів студентського та шкільного вжитку. Наприклад, *вишка* – вища математика, *коза* – заготовка курсової, дипломної роботи, рецензії, відгуку тощо.

Група ‘розваги’ має в собі такі відтінки: психологічний стан людини, місце розваг, атмосфера, дія (активність). Однією з найбільш вживаних лексем є *вайб*. Це досить широке поняття, що охоплює кілька значень. Воно може означати: 1) емоційний стан людини під час спілкування з ким-небудь, контакті з чим-небудь; 2) атмосферу, настрій, що створюється яким-небудь місцем. На позначення дії ‘жартувати’, ‘веселитися’, ‘сміятися’ використовують слово *рофлити*. Походить з англійської аббревіатури ROFL, що розшифровується як *rolling on the floor laughing* – кататися по підлозі від сміху.

Група ‘гроші’ є одна з найбільш ємних груп молодіжного сленгу. Наявність грошей є вагомою перевагою в сучасному суспільстві, зокрема й ознакою вищого статусу в молодіжному середовищі. Вони відіграють важливу роль в усіх сферах життя людини, тому сленгові лексеми на їх позначення є досить різноманітними. Наприклад, *володимир* – купюра вартістю 1 гривня, *мані прайс* від англійських *money* і *price*, що не втратили свого звучання, але останнє набуло, окрім наявного значення ‘ціна’, ще й загалом ‘гроші’.

Група ‘локації’ містить слова на позначення дому: *вписка*, *хата* – квартира, *дім*, *хауз* – дім, часто говорять: «*го на хауз*», тобто «*пішли додому*». До локацій також належать сленгові назви навчальних закладів: Національний університет «Києво-Могилянська академія» – «*могила*»; географічні назви: *Хохляндія*, *Бандерштад* – Україна.

Групу ‘алкоголь’ можна поділити на підгрупи: ‘алкогольні напої’, ‘стан сп’яніння’, ‘найменування людини, що зловживає спиртними напоями’. Алкогольні напої загалом: *бух*, *бухло*, *дрінк*. На позначення пиятики як процесу слугують такі лексеми: *бух*, *бухалівка*, *бухалово*, *побухайлівка*. Назви людей, які зловживають спиртними напоями: *алік*, *алкалоїд*, *алконавт*, *алкаш*.

Група ‘гаджети, соціальні мережі’.

Наше суспільство стає все більш комп’ютеризованим. З’являються нові поняття та явища, яким надаються назви. Сленг програмістів та людей, що працюють в сфері ІТ, усе більше проникає в життя молоді та стає поширеним у цій віковій групі. Часто в інтернет-просторі ми використовуємо такі поняття: *ЛС* – особисті повідомлення; *свайпати* – ковзати пальцем по екрану (за допомогою «свайпу» ми виводимо гаджет з режиму блокування, переходимо за посиланнями в Instagram Stories, гортаємо відео в Tik Tok, гортаємо сторінки в деяких електронних книгах; *фоловити* – стежити за кимось, бути підписаним на чийсь акаунт в соціальних мережах.

Група ‘оцінка’ містить лексеми з оціночною (позитивною чи негативною) семантикою про когось або щось. Наприклад: *агрити* – дратувати, викликати агресію. Цей англіцизм походить з мови комп’ютерних гравців, де означало ‘відволікати увагу противників і приймати на себе їхні удари’. *Крінж* – досить вдале слово; може вживатися для оцінки речей або подій. *Треш* – щось незвичне, негативне, огидне.

Група ‘вигуки’ об’єднує багатий спектр слів волевиявлення, що передають спонування, заклик, звертання, слова мовного етикету, емоційні слова. Наприклад, волевиявлення: *го / гоу* – ‘йдемо’, ‘давай’ як заклик до когось куди-небудь йти тощо. Часто вживається у зв’язці з іншими словами, адже одночасно може означати ‘йти кудись’ або ‘давай робити щось’. *Сорян* – лексема мовного етикету серед молоді як форма вибачення. Емоційний вигук *відпад*, що виражає радість, захоплення, досаду, роздратування.

Таким чином, молодіжний сленг – це різновид розмовної мови соціально активної групи суспільства – молоді, що характеризується динамічністю яскравістю, експресивністю та емоційністю семантики, семантичним потенціалом та високим ступенем адаптації до словотвірної підсистеми української мови. Усі зазначені характеристики визначають сучасний молодіжний сленг як перспективний об’єкт дослідження сучасних мовознавчих студій.

Література

1. Академічний тлумачний словник: в 11 томах. 1970-1980. URL: <http://sum.in.ua/> . **2. Грабовий П. М.** Дослідження українського молодіжного сленгу в аспекті мовної картини світу. *Наукові записки*. 2009. Вип. 81. С. 260-263. **3. Заводна Л. М.** Сучасний погляд на молодіжний сленг. *Нова педагогічна думка*. Вип. 1. 2013. С. 52-55. **4. Загнітко А.П.** Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни. Т. 3. Донецьк: ДонНУ. 2012. 426 с. **5. Кондратюк Т. М.** Словник сучасного українського сленгу. Х., 2006. 350 с. **6. Ставицька Л. О.** Словник українського жаргону. К., 2005. 496 с.

Джерела

1. Лексеми молодіжного сленгу. URL: <https://iod.media/article/slovnik-molodizhnogo-slengu-rofl-fleks-krinzh-ta-inshi-neologizmi-pidlitkiv-3018>

2. Лексеми молодіжного сленгу. URL: <https://learning.ua/blog/202004/yak-zrozumity-pidlitka-slovnik-molodizhnoho-slenhu/>

3. Відео з молодіжним сленгом у Tik Tok URL: <https://vm.tiktok.com/ZML8ADWSj/>, <https://vm.tiktok.com/ZML8A84TY/>, <https://vm.tiktok.com/ZML8APjWN/>, <https://vm.tiktok.com/ZML8APKkU/>, <https://vm.tiktok.com/ZML8AsJRp/>

4. Молодіжний сленг в Instagram. URL: https://www.instagram.com/s/aGlnaGxpZ2h0OjE3OTA4MDA0MjQ4MzYzOTc3?story_media_id=2137060495051388937_695875516&utm_medium=copy_link, https://www.instagram.com/p/CHOIs6HIQHw/?utm_medium=copy_link, https://www.instagram.com/dima_varvaruk/p/CFHqy8alG9B/?utm_medium=copy_link, https://www.instagram.com/tyoma_pauchek/tv/CX345SzvQrM/?utm_medium=copy_link.

Пилипенко Вероніка,
здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня
(наук. керівник: д. філол. н., проф. Загнітко Анатолій Панасович),
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ЛЕКСЕМИ *ЩОСЬ* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ

У статті проаналізовано функційний портрет лексеми “щось” в англійській і українській мовах. Досліджено її еквівалентність в іноземній мові (англійська). Окреслено семантичні вияви лексичної одиниці у розглянутій мовній парі.

Ключові слова: щось, лексема, something, еквівалент, переклад.

Вступні зауваги. Проблема ідентичного\правильного перекладу та варіативного виключення недоречних еквівалентів так чи інакше завжди буде гостро поставати перед тими, хто займається лінгвістичними дослідженнями, або фахівцями у сферах, пов'язаних із перекладом. Сформоване розуміння рідної мови надає її носіям упевненості у використанні лексичних одиниць, а от із іноземними мовленнєвими надбаннями ситуація вже набагато складніша. Синонімія, фразеологізація, різні граматичні й лексичні традиції тієї чи тієї мови зумовлюють різноманітні підходи до процесу перекладу певних лексем.

Мета нашої статті – дослідити еквіваленти лексеми *щось* (something) в англійській мові, з'ясувати її функції та значення як для мови загалом, так і в конкретно обраних випадках.

Виклад основного матеріалу. Звернувшись до Кембріджського словника англійської мови, ми натрапляємо на такі визначення слова *something*: 1) об'єкт, ситуація, якість чи дія, про які точно не відомо або не уточнено: “*There's something sharp in my shoe*” – “*Щось гостре у моєму туфлі*”, “*Don't just stay there, do something*” – “*Не стій просто так, зроби щось*”; 2) річ, за яку особа вдячна, особливо якщо їй передувала неприємність: “*We were given five hundred pounds in compensation which isn't much but at least it's something*” – “*Нам дали 500 фунтів компенсації, що не багато, але це хоч щось*”; 3) також в англійській мові *something* є суфіксом в округлених числівниках (двадцять, тридцять, сорок і т. ін.), які виражають вік між цими числами: “*I'd guess she's thirty-something*” – “*Я гадаю, їй тридцять із чимось*”.

Важливим аспектом у вживанні цієї лексеми в англійській мові є те, що *something* зазвичай не використовується у питальних та заперечних реченнях. Випадки застосування *something* у питанні спостерігаємо лише коли у ньому мова йдеться про щось виняткове або окреме: – *Can you hear something?* – *Ти щось чуєш?* (не що завгодно, а певний особливий звук).

У такому випадку потрібно звернутися до сучасного словника української мови з метою з'ясувати значення й застосування лексеми *щось*. В академічному 11-томному тлумачному словнику спостерігаємо такі значення: 1) невизначений або невідомий предмет, якість явище і т. ін.: “Тільки *перегода щось* ніби бовтнуло в болоті, неначе скинулася риба в плесі або плигнула у воду жаба” (Нечуй-Левицький, VII, 1966, 196); 2) незначна або якась частина, кількість чого-небудь: – *Щось* у сумках у нас ізнайшлося, повечеряли ми усі четверо. Хоч і скупо, а все підкріпилися (Гнат Хоткевич, I, 1966, 169).. У розмовному мовленні виділяють також: 1) невідомо з якої причини, неясно чому; чомусь – *Чую я – не спиться щось* моєму парубкові: то сіно перевертає, то зітхає (Марко Вовчок, I, 1955, 74); 2) ніби, немов, здається: [Орися:] *А знаєш, голубко, я помітила, що він щось* стріля на Мар'яну (Степан Васильченко, III, 1960, 30); 3) при назвах міри вживається на позначення приблизної кількості; близько: *Вона вступила в наш клас, тільки недовго була, хутко вийшла з гімназії, щось* через півроку (Леся Українка, III, 1952, 582).

З урахуванням дослідження тлумачних словників можна помітити, що багатозначність лексеми “щось” в українській мові значно ширша, ніж в англійській, адже в українській мові наявна омонімія *щось* – займенник, прислівник і т. ін. Тож за мету ставимо простежити саме перекладний аспект еквівалентності цих лексем в українській та англійській мовах.

Звернувшись до перекладного онлайн-словника мов Glosbe, найчастіше спостерігаємо 4 явища: де лексема *something* у перекладі українською опускається зовсім: “*Honesty is something you don't find very often,*” said the businesswoman – «У наш час чесність – рідкісне явище», – зазначила жінка; випадки, коли *something* перекладається як “щось”: *The question I get most frequently is: How do you make something go viral?* – Мене часто питають: “Як зробити *щось* вірусним?”; комунікативні ситуації, де ця лексема перекладається як частково синонімічні одиниці як “те, чогось, що-небудь, дещо”: *If You Want Something You Never Had, Then Do Something You Never Did* – Якщо ти хочеш мати те, чого ніколи не мав, тоді зроби те, чого ніколи не робив; і останній різновид варіативності – вживання *something* у стійких сполуках англійської мови або фразових дієсловах: *First, work on the problems you can do something about* – У першу чергу візьміся за проблеми, з якими ти можеш боротися.

У випадку дослідження протилежного напрямку перекладу – з української англійською, спостерігаємо майже ті ж явища. За таких обставин найчастотнішими є опускання лексеми *щось* у перекладі англійською: *Я обійняла його і намагалася сказати йому щось, але він мовчав – I hugged him and tried to talk to him, but there was no response; Тож коли трапляється щось* несподіване, і ти, і твій подружній партнер будете шукати вихід із ситуації, а не розривати шлюб – *When the unexpected occurs, you and your spouse will look for solutions, not for the nearest exit.* А також у переважній більшості випадків *щось* = *something*: *Фолькгаймер уже відчуває, що щось* негаразд – *Volkheimer already senses something amiss; Стандарти мусять щось* означати – *Standards should mean something.*

Лексема *something* в англійській мові часто відіграє роль прикладу у словниках, який, залежно від ситуації, здатний змінюватися під інше слово: *to be accused of something (smth)* – бути звинуваченим у **чомусь** – словниковий варіант; *“I’m being accused of a crime I didn’t commit,” Pfefferkorn said* – Мене звинувачують у **злочині**, якого я не скоїв, – *відповів Пфєфферкорн* – варіант вживання у певній мовленнєвій ситуації.

Слід зазначити, що обидві лексеми вживаються у фразеологічних зворотах, усталених сполуках – українська мова; фразових дієсловах та ідіомах – англійська мова відповідно. Однак, вони не завжди будуть однорідними та/або збігатися. Так, наприклад, завдяки усталеному порядку слів в англійській мові та відсутності категоричності до цієї теми в українській, словосполучення “*щось нове*” і “*нове щось*” матимуть лише один еквівалент – “*something new*”. Достойним прикладом також слугують фрази *щось на кшталт*, *щось на зразок*, які мають англійський еквівалент *kind of* (тобто зовсім не збігаються) – *It was really a presence of a kind of energy or quickening* – *Радше це було щось на зразок енергії або оживання*”. Омонімічне *щось*, яке є прислівником у значенні незрозумілої причини в українській мові має зовсім інший відповідник в англійській: – *is he anything like his father?* – *чи є у нього щось спільне з батьком?*

Підсумовуючи результати лінгвістичних досліджень, можемо зробити висновок, що функційний та значеннєвий портрет *something* в англійській мові та відповідника *щось* в українській не є однорідним, а також має таку ознаку як багатозначність. Крім того, розглянута лексична одиниця має потенційний розвиток у мові, досить широке поле вживання, чим й зумовлена її різноплановість. Такий результат свідчить про необхідність подальшого дослідження й спостереження за даною лексемою та її виявами.

Література

1. Дудко І.В. Займенникове вираження категорії означеності-неозначеності в українській мові: [монографія] / І. В. Дудко. – К.: Довіра, 2011. 232 с. 2. Тексти (конспект) лекцій з дисципліни “Порівняльна граматики англійської та української мов” для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 7.030507 “Переклад” / Укл.: Е. О. Куц - Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. 50 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Академічний тлумачний словник у 11-и томах. URL: [ЩОСЬ – Академічний тлумачний словник української мови \(sum.in.ua\)](http://sum.in.ua) (18.02.2022). 2. Перекладний онлайн-словник Glosbe. URL: [Словник Glosbe - Усі мови на одному місці](http://glosbe.com) (19.02.2022). 3. Cambridge Dictionary. URL: [Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus](http://dictionary.cambridge.org) (19.02.2022).

ІДЕОГРАФІЧНА ПАРАДИГМА ЯК ОСНОВА ЛІНГВІСТИЧНОЇ БАЗИ ДАНИХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ)

Опрацьовано ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць на позначення фізичної агресії в українській фразеології з опертям на завдання інфологічного етапу проектування відповідної лінгвістичної бази даних.

Ключові слова: ідеографічна класифікація, лінгвістична база даних, фізична агресія, фразеологічна одиниця.

Глибинними мотивами багатьох цивілізаційних процесів називають тенденції агресії людства: від завоювання життєвого простору до лідерства в групі, сім'ї, особистих стосунках тощо. Через це проблема агресивної поведінки набула популярності у світовій психології (А. Басс, Л. Берковітс, О. Кернберг, Е. Фромм, К. Лоренс, З. Фрейд, А. Бандура, К. Юнг та ін.). Вона стала предметом дослідження у військовій і політичній психології, психології міжособистісних відносин, менеджменту й економіки і т.д. (М. Блонський, Л. Балабанова, К. Бютнер, О. Павлова, О. Мойсеєва, Л. Семенюк, І. Фурманов та ін.). Останнє зумовило значне зацікавлення до цієї проблеми серед психолінгвістів, оскільки міжособистісні стосунки – це насамперед мова і спілкування. Негативні прагнення вимагають докладного аналізу причин, форм проявів і видів агресивної поведінки з метою подальшого дослідження, оскільки агресивна поведінка є деструктивною не лише для людей, що оточують, але і для особистості в першу чергу.

Актуальність студіювання зумовлена зростанням рівня агресивності серед людей, прояви якої негативно впливають на суспільство та на особистість, перешкоджаючи її гармонійному розвитку.

Під терміном 'агресія' розуміємо тенденцію, що проявляється в реальній поведінці або у фантазіях, які мають на меті заподіяння шкоди, знищення, приниження іншої людини [3]. Розрізняють два види агресивних дій: фізична агресія та вербальна (словесна) агресія.

Найпоширеніший вид агресії – фізична. Фізичне насильство (фізична агресія) – це дії із застосуванням фізичної сили з метою заподіяння людині болю, дискомфорту, приниження його гідності. Існує широкий спектр моделей поведінки, які розглядаються як фізичне насильство: удари, що завдаються рукою, ногою, за допомогою будь-яких предметів, побиття, поштовхи, стусани, потиличники, укуси, натирання вух, примус залишатися в будь-якій незручній чи принизливій позі, удушення, смикання за волосся, тряска і напад з будь-яким предметом або зброєю та ін. [2, с. 10].

Мета статті: опрацювати ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць на позначення фізичної агресії в українській фразеології з опертям на завдання інфологічного етапу проектування відповідної лінгвістичної бази даних.

Об'єктом дослідження є фізична агресія. *Предметом* постають фразеологічні одиниці (ФО) на позначення фізичної агресії в українській фразеології. *Джерельну базу дослідження* становлять 122 ФО на позначення фізичної агресії, дібраних шляхом суцільного обстеження з академічного фразеологічного словника української мови [5]. *Методи дослідження*: логіко-класифікаційний, метод тематичних полів, компонентний аналіз і компонентний синтез, описовий, елементи статистичного методу.

Для дослідження фізичної агресії в українській фразеології обрано ідеографічний принцип систематизації матеріалу. У межах такого підходу, за Ж. Краснобаєвою-Чорною та І. Гарберою [4], *фразеосемантичне поле* постає як сукупність фразеосемантичних груп, об'єднаних однією архісемою (гіперсемою), що наявна у фразеологічному значенні всіх членів групи та відображає їхні спільні категорійні властивості й ознаки – 'фізична агресія' (відповідно фразеосемантичне поле «Фізична агресія»). *Фразеосемантична підгрупа* (далі ФСПГ) – сукупність ФО, об'єднаних диференційною семою (гіпосемою), за якою розрізняють одиниці того самого класу. У такий спосіб, в українській фразеології виділяємо 4 ФСГ (див. також Діаграму 1):

1) ФСГ «Вигнати» (*вести / вивести за двері; випхати в плечі; у шию*);

2) ФСГ «Починати бійку» (*брати / взяти за петельки; братися / взятися за барки; схопитися на кулаки*);

3) ФСГ «Бити»:

- ФСПГ «Побити» (*видерти ворсу; всипати патиків; втерти маку (часнику)*);
- ФСПГ «Дуже побити» (*відбити бєбєхи; дати гарту; не лишити живого місця*);
- ФСПГ «Бити, карати» (*втерти ворсу; відірвати голову; всипати по перше число*);
- ФСПГ «Бити, громити» (*давати жару; давати/дати чортів; давати/дати прочуханки*);
- ФСПГ «Побити, покалічити» (*скрутити голову; скрутити в'язи; обламати/обламувати ребра*);
- ФСПГ «Побити конкретним предметом» (*давати/дати субітки; почесати березовим віником; посвятити лозиною*);
- ФСПГ «Бити в конкретну частину тіла» (*давати/дати чубревки; нам'яти/наминати чуб; підлатати ніс*);
- ФСПГ «Погроза побити» (*бити в кулаки; і зуби визбираєш; обламати/обламувати кий*).

4) ФСГ «Вбити, згубити, умертвити» (*виймати / вийняти душу; вимотувати / вимотати душу; випустити / випускати кишки*);

Діаграма 1 – Фразеосемантичне поле «Фізична агресія»

Висновки. Запропонований підхід до систематизації фразеологічних одиниць на позначення фізичної агресії в українській фразеології дає змогу окреслити її ідеографічну модель ‘ФСП «Фізична агресія» – 4 ФСГ («Бити», «Починати бійку», «Вбити, згубити, умертвити», «Вигнати») – 8 ФСПГ («Побити», «Дуже побити», «Бити, карати», «Бити, громити», «Побити, покалічити», «Побити конкретним предметом», «Бити в конкретну частину тіла», «Погроза побити»)» і визначити параметричні показники: ФСГ «Бити» – 78%; ФСГ «Вбити, згубити, умертвити» – 19%; ФСГ «Вигнати» – 2%; ФСГ «Починати бійку» – 1%. Опрацьовану ідеографічну модель покладено в основу проектної таблиці інфологічного етапу укладання лінгвістичної бази даних «Фізична агресія в українській фразеології».

Література

1. Краснобаєва-Чорна Ж. До питання про конфліктну комунікацію: специфіка активної вербальної агресії у фразеології. *Slavia Orientalis*. Tom LXX, NR 2, 2021. S. 443-458. **2. Пути предупреждения и коррекции агрессивного поведения подростков** : сборник информационно-методических материалов для специалистов органов и учреждений системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних. Ярославль, 2019. С. 10. **3. Fhaner S.** Słownik psychoanalizy. Gdańsk: Gdańskie wydawnictwo psychologiczne, 1996. 324 s. **4. Краснобаєва-Чорна Ж., Харбера І., Журкова О., Лакomska І.** Phraseology in Interdisciplinary Dimension: Tradition and Innovation : Collective Monograph / [ed. by T. Kovalevska]. Odesa; Vinnytsia, 2020. 160 p.

Джерела

5. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук]. К.:Наукова думка, 2003. 1104 с.

*Ситар Ганна,
д.філол.н., проф.,
Непийвода Іванна,
здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

МАКРО- І МІКРОСТРУКТУРА СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ АВТОМАТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРИРОДНОЇ МОВИ

Дослідження присвячене створенню словника термінів автоматичного опрацювання природної мови як одного з напрямів прикладної лінгвістики. Визначено макро- і мікроструктуру словника, наведено зразки укладених словникових статей.

Ключові слова: автоматичне опрацювання природної мови, лексикографія, макроструктура, мікроструктура, словник.

В епоху стрімкого розвитку автоматичного опрацювання мовлення, дослідження практичних сторін та значного збільшення теоретичних напрацювань зростає і кількість термінології. У зв'язку з цим гостро актуальним є формування тлумачно-перекладного словника з автоматичного опрацювання мовлення. Його призначення полягає в тому, щоб точно й вичерпно відобразити понятійно-термінологійний апарат цієї галузі прикладної лінгвістики, а також забезпечити навчальну, наукову та виробничу діяльність лінгвістів, оскільки термінологійний словник, безумовно, є найважливішим способом впорядкування та опису терміносистеми відповідної галузі знань.

Метою цього дослідження є зібрання та систематизація термінів автоматичного розпізнавання мовлення. Для досягнення поставленої мети виконано такі завдання: 1) опрацьовано наукову літературу з проблеми дослідження; 2) укладено реєстр термінів автоматичного опрацювання природної мови; 3) розроблено макроструктуру словника; 4) запропоновано структуру словникової статті; 5) укладено словникові статті.

Одним із найважливіших етапів укладання будь-якого словника є опрацювання концепції, що передбачає визначення мети, цільової аудиторії, принципів створення словника. Наш словник призначений для лінгвістів, фахівців у галузі інформаційних технологій, усіх, хто цікавиться проблемами автоматичного опрацювання мови.

Традиційно структура словника охоплює дві основні частини – макроструктуру та мікроструктуру. Кожна з них має певний набір атрибутів і характеристик, що беруться до уваги при укладанні словника, проте кожен словник відрізняється за своїм укладанням як на рівні макро-, так і мікроструктури відповідно до авторської концепції.

Поняття «макроструктури» найчастіше тлумачать як принцип організації словникових статей в основному корпусі словника, його зовнішня будова. Сергій Гриньов додає до цього визначення склад і взаємодію всіх композиційних частин словника. Отже, під терміном «макроструктура» зазвичай розуміють загальне впорядкування словника, його вміст та розташування словникових статей [2: 41].

Орися Демська, зазначає, що словникова макроструктура може бути повною або усіченою. За її дослідженням, повна макроструктура передбачає власне наявність словника; наявність вступу, передмови; теоретичного розділу, що коротко ознайомлює читача з теорією лексикографічного опису словникових одиниць; правил користування словником; граматичної довідки, що притаманна передусім тлумачним і перекладним словникам; списку скорочень та джерел. Орися Демська зауважує, що повна макроструктура характерна для великих академічних словників. Водночас усічена (часткова) макроструктура включає неповний набір цих структурних частин і, зазвичай, притаманна невеликим за обсягом довідникам, перекладним словникам і шкільним виданням [1: 102].

Під терміном «мікроструктура» розуміють внутрішню будову лексикографічного опису словникової одиниці (статті). Фактично макроструктура є власне словником, а мікроструктура, або словникова стаття, – головний структурний компонент словника [1: 102].

Створюваний нами словник термінів автоматичного опрацювання мови є працею тлумачно-перекладного типу, тобто вміщує власне терміни з їх тлумаченням і вказівкою на джерело, звідки почепнуто термін і тлумачення, а також містить англійські відповідники, за наявності синонімічні одиниці.

Джерелами пошуку термінів стали україноськомовні, англійськомовні та російськомовні наукові праці, присвячені проблемам автоматичного опрацювання природної мови.

За Анатолієм Барановим, реєстр фактично задає галузь опису словника, відповідно до цього твердження ми виокремили реєстр та принципи його укладання як визначальні компоненти створюваного словника.

Обсяг реєстру укладеного тлумачно-перекладного термінологічного словника налічує 259 словникових статей, які контекстно перетинаються з галуззю автоматичного опрацювання природної мови. Реєстровими одиницями, що упорядковані за традиційним алфавітним принципом, слугують однослівні (прості) терміни та терміни-словосполучення (складені, багатослівні).

Переважає більшість у реєстрі – багатослівні лексеми (172 реєстрові одиниці). Значно менше нараховується однослівних термінів, що налічують 87 лексем.

Наведемо зразки укладених словникових статей:

АВТОМАТИЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ МОВЛЕННЯ – процес транскрипції з мови в текст: перетворення акустичного сигналу в послідовність слів, що не обов'язково передбачає розуміння значення тексту або намірів сказаного [5].

Відповідник: automatic speech recognition.

Синонім: автоматичний аналіз мовлення.

АВТОМАТИЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ ТЕРМІНІВ – інструмент, що виділяє з тексту та автоматичного пошуку у базі всі терміни, що містяться в вихідному текстовому сегменті, над яким працює перекладач у цей час [3].

Відповідник: automatic recognition of terms.

Синонім: автоматичний аналіз термінів.

МОВА¹ – знакова система, призначена для породження, передачі та зберігання інформації [1].

Відповідник: language.

МОВА² – будь-яка підмножина множини рядків латинського алфавіту [5].

Відповідник: language.

У реєстрі нашого тлумачно-перекладного словника заголовкова одиниця кожної статті надрукована з нового рядка великими літерами напівжирним шрифтом. Англomовний відповідник подано з нового рядка та виділено курсивом.

Слова-омоніми мають надрядкові цифрові позначки і мають окремі словникові статті.

Структура кожної словникової статті містить заголовкову одиницю в початковій формі, її дефініцію, посилання на наукову або довідкову літературу, англomовний еквівалент та синоніми.

Перспективою подальших досліджень стане укладання електронного словника термінів автоматичного опрацювання природної мови.

Література

1. Демська О. М. Вступ до лексикографії. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с. **2. Туровська Л. В.** Макро- та мікроструктура термінологічного словника тлумачного типу. *Українська мова*. 2018. №3. С. 40-53.

Джерела

1. Автоматическая обработка текстов на естественном языке и компьютерная лингвистика : учеб. пособие / Большакова Е.И., Клышинский Э.С., Ландэ Д.В., Носков А.А., Пескова О.В., Ягунова Е.В. Москва : МИЭМ, 2011. 272 с. **2. Муковнін Є. В.** Труднощі і роботі систем обробки природної мови та основні методи їх вирішення. **3. Тарануха В.Ю.**

Інтелектуальна обробка текстів: [навчальний посібник. Київ : електронна публікація на сайті факультету, 2014. 80 с. 4. **Jurafsky Daniel S., Martin James H.** Speech and Language Processing. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1999. 950 p. 5. **The handbook of computational linguistics and natural language processing** / edited by Alexander Clark, Chris Fox, and Shalom Lappin. A John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2010. 775 p.

Suleimanova Vlada,
*applicant for high education of the EPP “Applied Linguistics”
first (bachelor's) level
(supervisor: Ph.D. in Philology, Assistant Professor Harbera Iryna),
Vasyl' Stus Donetsk National University*

POSITIVE HUMAN EMOTIONS IN ENGLISH PHRASEOLOGY

The article explores the ideographic classification of English phraseological units denoting a feeling of joy. The study identified the semantic content of the concept of ‘joy’ by analyzing the English explanatory dictionaries; made a selection of English phraseological units denoting a feeling of joy; formed proper ideographic classification.

Keywords: English phraseological unit, ideographic classification, joy.

The method of ideographic classification of English idioms was proposed by L.P. Smith in “Words and Idioms: Studies in the English Language” (1928). Among modern researchers of the methods of thematic and semantic classification of phraseological units, it should be noted such linguists as C. Cacciari and P. Tabossi, S. Glucksberg, P. McPherron and P.T. Randolph, J. Seidl and W. McMordie, etc.

The purpose of the article is to describe the ideographic classification of English phraseological units denoting a feeling of joy. Research objectives: 1) to determine the semantic content of the concept ‘joy’ by analyzing the explanatory dictionaries of the English language; 2) to make a selection of English phraseological units denoting a feeling of joy; 3) form proper ideographic classification.

After analyzing the modern English explanatory dictionaries, we can state that a joy is:

- great happiness; a person or thing that causes happiness [1];
- a feeling of great happiness; something or someone that makes you feel happy or gives you great pleasure; if you get no joy, you do not have success or luck in achieving what you are trying to do [2];
- great happiness and pleasure; to be happy because of something [3];
- a feeling of great happiness; something that makes you feel very happy or pleased; success in doing something; to create a feeling of joy in someone [4].

The lexico-semantic group “Joy” combines the following idioms (selected from [5]):

- *a beam of joy* ‘a small but steadfast amount or source of something hopeful or positive’
*My lovely daughter has been a **beam of joy** in such a trying year of hardship.*
- *a joy to behold* ‘a thing, event, or experience that creates a profound sense of joy or elation in the spectator’
*The spring flowers in this part of the country are truly a **joy to behold**.*
*The play was a **joy to behold**, full of beauty, warmth, and wit.*
- *be full of the joys of spring* ‘to be very happy’
*I was **full of the joys of spring** when I found out that I'd gotten an A on my hardest exam.*
- *burst with joy* ‘to be so filled up with happiness as to be unable to contain it’
*My kids **burst with joy** when we told them we were going to the theme park over the weekend.*
- *full of the joys of spring* ‘very happy’
*I was **full of the joys of spring** when I found out that I'd gotten an A on my hardest exam.*
- *joyride* ‘a ride in a car done for the sole purpose of pleasure or excitement, especially when the car has been stolen or borrowed without permission’
*The three teenagers were caught going for a **joyride** in one of their parent's trucks.*
*The **joyride** ended in disaster when it crashed head-on into a semitruck on the freeway.*
- *jump for joy* ‘to be exuberant or very happy about something’
*I practically **jumped for joy** when I saw that I'd gotten an A on that impossible history test.*
*I'm going to **jump for joy** when I see my boyfriend at the airport.*
- *jump from joy* ‘to be filled with and energized by some positive emotion’
*What's wrong? I thought you'd **jump from joy** when I told you the news.*
- *pride and joy* ‘that which fills one with a great sense of pride, pleasure, happiness, or contentment’
*This car is my father's **pride and joy** – if we put a single scratch on it, he'll go ballistic!*
*I know it's a bit of a cliché, but my children truly are my **pride and joy**.*
- *wish (one) joy* ‘to offer someone congratulations and hope for good fortune in the future’
*I called my niece to **wish her joy** after hearing that she'd gotten engaged.*
- *have any joy* ‘to have some amount of luck or success in some task’
*Have you **had any joy** getting the washing machine working?*
*I've been looking all over town for a book I need for class next week, but I haven't **had any joy** so far.*
- *leap for joy* ‘to be exuberant or very happy about something’

*I practically **leapt for joy** when I saw that I'd gotten an A on that impossible history test.*

*I'm going to **leap for joy** when I see my boyfriend at the airport.*

We can conclude that joy as positive human emotion occupies an important place in the phraseo-emotional picture of the world of English speakers. In the future we plan to explore the phraseological embodiment of the concept of 'sadness' in English.

Literature

1. **Cambridge Dictionary.** URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (date of access – 21.02.2022).
2. **Collins English Dictionary.** URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (date of access – 21.02.2022).
3. **Longman Dictionary of Contemporary English.** URL: <https://www.ldoceonline.com/> (date of access – 21.02.2022).
4. **Macmillan Dictionary.** URL: <https://www.macmillandictionary.com/> (date of access – 21.02.2022).
5. **Siefring J.** The Oxford Dictionary of Idioms. 2004. 340 p.

*Khodzhaieva Olena,
graduate student of the Department
of Foreign Languages of Professional Communication
(supervisor: Candidate of Philological Sciences Hromovenko V. V.),
International Humanities University*

ON THE QUESTION OF ACTUALIZING THE VALUE 'HEALTH' IN THE ENGLISH PHRASEOLOGY

The article explores the potential of English phraseology to actualize the value of 'Health'. The study outlined the concept of value in phraseology; updated the semantic components of the value of 'Health'; demonstrated how the value of 'Health' is represented by phraseological units in English.

Keywords: phraseological unit, semantic component, value of 'Health'.

At the present stage of development of society, the study of values and value orientations has revived. According to E. Bujakova, the increased interest of scientists in this issue is the result of a deeper understanding of the nature of human cognition, which during the transformation acquires new features and helps individuals to adapt to qualitatively new socio-cultural living conditions [1, p. 234]. In this aspect, the value of 'Health', in particular its representation in the phraseological fund of certain languages, occupies a central place as an actual object of research.

The purpose of the article is to demonstrate the potential of English phraseology to actualize the value of 'Health'. Tasks: 1) to outline the concept of value in phraseology; 2) to update the semantic components of the value of 'Health';

3) to demonstrate how the value of 'Health' is represented by phraseological units in English.

The study focuses on the definition of value in the phraseology of Zh. Krasnobaieva-Chorna: "Value is a linguistic-philosophical and linguistic-cultural category characterized by significance, intentionality and bipolarity, and invaluable, compatible with the binary opposition "good – bad" [3, p. 15]. Qualifying features of value are the following (they were defined by S.H. Schwartz & W. Bilsky [4]):

- values are beliefs; these are not cold thoughts: when values are activated, they are mixed with feelings;
- values are the goals desired by a person and the way of behavior that contributes to the achievement of these goals;
- values are not limited to certain actions and situations;
- values act as standards that guide the choice or evaluation of actions, people, events, situations, etc.;
- values are ranked in order of importance in relation to each other; an ordered set of values forms a system of value priorities.

The semantic components of the value of 'Health' followed by [2, p. 55] in phraseology we define the following:

1) it is the state of organs and systems in which they perform their functions and ensure the full functioning of the organism;

2) it is a state of complete emotional, mental, physical well-being;

3) it is a state of the organism in which all systems of the organism fully perform their functions, including mental, immune and physical, as well as ensure the social integration of the individual;

4) it is a holistic multidimensional dynamic state that develops in the process of realization of genetic potential in a specific social and ecological environment and allows a person to perform its biological and social functions to varying degrees;

5) it is a process of preservation and development of physiological properties, mental and social potentials;

6) it is a process of maximum life expectancy with optimal efficiency and social activity.

We can demonstrate the potential of English phraseology in actualizing the value of 'Health' with the following units and contexts of their use:

- *alive and kicking* 'in good health despite health problems': *I had coronary bypass surgery last winter, but I'm **alive and kicking!***
- *an apple a day keeps the doctor away* 'eating healthy foods will keep one from getting sick (and needing to see a doctor)': *Have an apple for a snack, instead of those chips. **An apple a day keeps the doctor away, after all.***
- *as fit as a fiddle* 'to be healthy and physically fit': *My grandfather is ninety years old but he is **as fit as a fiddle.***
- *as pale as a ghost* 'extremely pale': *My grandfather was **as pale as a ghost** when he entered the hospital.*

- *as pale as death* ‘extremely pale’: *The woman in the hospital waiting room was **as pale as death**.*
- *at death’s door* ‘very near death’: *The sales manager was **at death’s door** after his heart attack.*
- *back on one’s feet* ‘physically healthy again’: *My mother is **back on her feet** after being sick for two weeks.*
- *be on the mend* ‘be improving after an illness’: *I was in the hospital for a week after I contracted malaria, but now I’m back home, and I’m **on the mend**.*
- *bitter pill to swallow* ‘an unpleasant fact that one must accept’: *Losing the election was a **bitter pill to swallow** for the candidate.*
- *black-and-blue* ‘bruised, showing signs of having been physically harmed’: *My arm was **black-and-blue** after falling down the stairs.*
- *break out in a cold sweat* ‘to perspire from fever or anxiety’: *I usually **break out in a cold sweat** when I have to make a speech.*
- *catch one’s death of cold* ‘to become very ill (with a cold/flu etc.)’: *The little boy was told to be careful in the rain or he would **catch his death of cold**.*
- *feel on top of the world* ‘to feel very healthy’: *I have been **feeling on top of the world** since I quit my job.*
- *get a charley horse* ‘to develop a cramp in the arm or the leg’: *The swimmer **got a charley horse** while he was swimming.*
- *go under the knife* ‘undergo surgery’: *I’m **going under the knife** next month to try to solve my knee problems. Hope it helps!*
- *go viral* ‘begin to spread rapidly on the Internet’: *My friend’s satirical song about the Supreme Court decision has started to **go viral**.*
- *green around the gills* ‘to look sick’: *My colleague was looking a little **green around the gills** when he came to work today.*
- *have foot-in-mouth disease* ‘to embarrass oneself through a silly mistake’: *The man **has foot-in-mouth disease** and is always saying stupid things.*
- *have one foot in the grave* ‘to be near death (usually because of old age or illness)’: *My uncle is very sick and **has one foot in the grave**.*
- *just what the doctor ordered* ‘exactly the thing that is or was needed to help improve something or make one feel better’: *A short nap is **just what the doctor ordered**.*
- *kink in one’s neck* ‘a cramp in one’s neck that causes pain’: *I woke up this morning with a **kink in my neck**.*
- *laughter is the best medicine* ‘laughing a lot is a very effective means of recovering from physical or mental injury’: *I think the best thing for you right now would be to spend some time with people you can joke around with. **Laughter is the best medicine, after all.***
- *poison pill* ‘an element introduced into the restructuring of a corporation so that it becomes undesirable for another corporation to take over’: *Acme Corporation approved a **poison pill** to prevent a hostile takeover.*

- *run in the family* ‘to be a common family characteristic’: *The serious illness runs in the family of my friend.*
- *sick and tired of* ‘extremely annoyed by something that occurs repeatedly’: *I’m sick and tired of the way Neil always tries to get other people to do his work.*
- *sick as a dog* ‘extremely ill’: *Did you have a good vacation? Not really. I was sick as a dog the whole time.*
- *snake oil* ‘medicine of unproven value; fraudulent medicine’: *The Internet is full of people who sell snake oil that won’t help you at all with your medical problems.*
- *take your medicine* ‘accept something unpleasant, for example, punishment, without protesting or complaining’: *He really hates shopping, but he goes anyway and takes his medicine like a man.*
- *taste of your own medicine* ‘the same unpleasant experience or treatment that one has given to others’: *This team likes to play rough, so let’s go out there and give them a taste of their own medicine!*
- *under the weather* ‘not feeling well’: *My boss has been under the weather all week and has not come to work during that time.*

Thus, the value of ‘Health’ is widely and vividly expressed in English phraseology, reflecting and assessing a person’s physical, mental and emotional well-being.

Literature

1. Буякова Е.В. Теоретические аспекты исследования ценностей. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 15. С. 231–235.
2. Вихрущ А., Руденко М. Концепт «здоров'я» в сучасній науці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 55–63.
3. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Вторинна знакова система ціннісної картини світу у фраземіці. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 172 с.
4. Schwartz S.H., Bilsky W. Towards a Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. 53(3). P. 550–562.

РОЗДІЛ III

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА, ДИСКУРСОЛОГІЇ, ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Войтович Олег

(наук. керівник: к. філол. н., доц. М. Я. Оленяк)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ МОВЦЯ НА АКУСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ГОЛОСУ

У тезах подано загальну інформацію про криміналістичну фонетику, фонетичну експертизу, акустичний аналіз та встановлено вплив емоційного стану на якісні характеристики голосу.

Ключові слова: лінгвістична експертиза, фонетична експертиза, акустичний аналіз, криміналістична фонетика

Незважаючи на те, що криміналістична фонетика є відносно новим напрямком лінгвістичних досліджень і обширної спеціалізованої літератури з висвітлення її проблематики немає, існують однак серйозні та вагомні дослідження, особливо в Західній Європі та Америці, де криміналістичні фонетисти можуть виступати у суді в якості експертів. До таких з-поміж інших належать праці Гаррі Холлієна, Філа Роуз, Джеймса Харнсбергера.

Дане дослідження – це спроба показати вплив емоційного стану мовця на акустичні властивості голосу, використовуючи метод акустичного аналізу за допомогою програми PRAAT.

Завданням цього дослідження є встановити залежність якісних параметрів голосу від психо-емоційного стану людини, що зумовлює необхідність аналізу теоретичного матеріалу, який висвітлює проблематику криміналістичної фонетики, а також визначення її складових елементів та параметрів акустичного аналізу.

Криміналістична фонетика трактує аспекти мовлення як докази, тому якщо кримінальна справа має будь-які зразки голосу в якості речових доказів, то до справи варто залучати експертну думку фонетиста. Криміналістичні фонетисти з-поміж іншого, займаються створенням точних транскрипцій сказаного, надають інформацію про соціальне та регіональне походження мовця, встановлюють особу того, хто говорить, за наявності кількох претендентів. Крім того, багато судових справ передбачають дешифрування доказів, записаних на плівку, що також є предметом досліджень криміналістичних фонетистів.

Криміналістична фонетика охоплює дві основні царини. Одна включає аналіз (зазвичай електроакустичний) тих мовних сигналів, які були передані

та збережені; інша — аналіз самих комунікативних актів. Перша з цих двох царин стосується покращення розбірливості мовлення, декодування мовлення (включаючи точність транскриптів), аутентифікації записів тощо. Друга царина включає такі питання, як розпізнавання мовців за їхніми голосами, визначення стану здоров'я, емоційного або психологічного стану того, хто говорить, і аналіз мовлення на предмет обману [1].

Розглянемо ж акустичний аналіз мовлення поближче. З цією метою варто зупинитися на фізіології голосу. З акустичної точки зору мовлення являє собою дуже складну і постійно мінливу комбінацію декількох одночасно створюваних шумів і музичних нот, або частот, що знаходяться в чутному діапазоні. Звуки мови утворюються шляхом обмеження, а іноді й миттєвої зупинки потоку повітря, що видихається, коли воно проходить з легенів через голосовий тракт для виходу через рот або ніс. Фізіологічно, мовлення виглядає наступним чином: коли ми дихаємо, повітря вільно проходить в легені та з них через голосовий тракт, щілину між двома невеликими м'язовими складками в гортані, які в народі називають голосовими зв'язками. А коли ми починаємо говорити, положення голосових зв'язок змінюється, проміжок між ними звужується і повітря, яке проходить через цей проміжок, змушує зв'язки вібрувати і тим самим створювати звук.

Дане дослідження базується на аналізі фрагментів мовлення, створених за різних обставин, в різні проміжки часу, що фіксує різний психо-емоційний стан людини. Умови створення фрагментів мовлення є надзвичайно важливими, адже навіть у одного мовця є доволі велика варіація акустики мовлення, наприклад, якщо мовець скаже швидко одне і те ж слово 100 разів то всі вони будуть різними варіантами з погляду акустичних параметрів. Через це, щоб збільшити ймовірність правильного аналізу, потрібно вимірювати якомога більше параметрів, фіксуючи якомога більшу кількість забирання зразків голосу.

Було проаналізовано 15 фрагментів мовлення в трьох емоційних станах мовця: радість, сум і гнів. Кожен з них було піддано акустичному аналізу включаючи такі параметри: тривалість мовлення, середня частоту тону голосу, найвища частоту тону голосу, найнижча частоту тону голосу, інтенсивність (середня, мінімальна та максимальна) та форманти, зафіксовані програмою.

Для максимальної об'єктивізації, було вираховано середнє арифметичне кожного з цих параметрів в зразках мовлення отриманих в різний час, що можна узагальнено представити в наступних спектограмах.

Записом на наступних спектограмах була фраза російською «Бананы дорожают», яку мовець промовив три рази, симулюючи такі емоції як радість, гнів та сум.

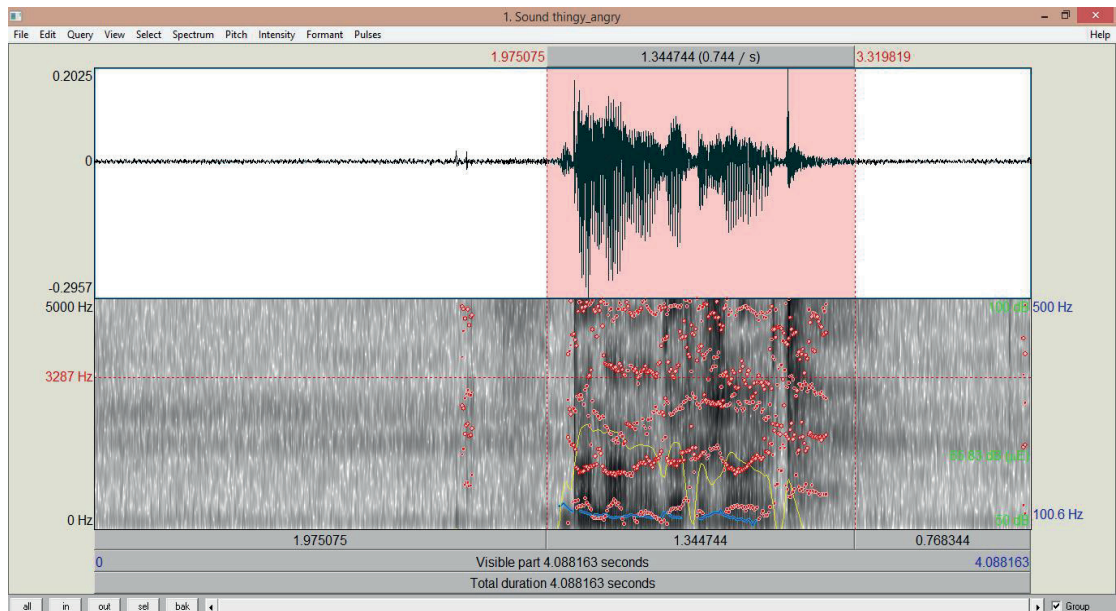

Рис. 1. Спектограма акустичних параметрів голосу в психо-емоційному стані злості.

Першою є спектограма запису голосу зі злістю (Рис.1), який загалом є тривалістю в 4 секунди. Середня частота тону голосу складає 100.57244002969716 Hz, мінімальна частота тону голосу складає 82.1199161335656 Hz, а максимальна частота тону голосу – 122.18679430439856 Hz. Перейдемо до інтенсивності, середній показник якої становить 65.83494262428863 dB, мінімальний – 41.74114533542831 dB, а максимальний – 72.82926733394126 dB. Формантів у цьому записі 4 і середнє їхнє значення складає 4008.317428431761 Hz.

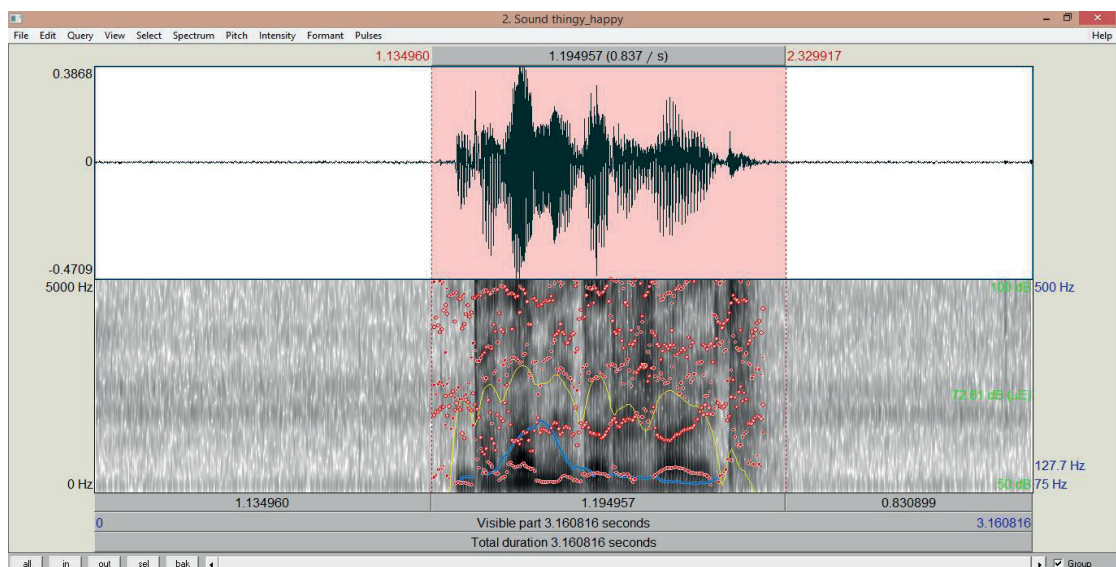

Рис. 2. Спектограма акустичних параметрів голосу в психо-емоційному стані радості.

Другою є спектограма запису голосу в психо-емоційному стані радості (Рис. 2), який загалом триває 3 секунди. Середня частота тону голосу складає 127.74247065016928 Hz, мінімальна частота тону голосу складає 92.89278313208301 Hz, а максимальна частота тону голосу – 218.34533383576644 Hz. Перейдемо до інтенсивності, середній показник якої становить 72.61131918859495 dB, мінімальний – 39.8745585412824 dB, максимальний – 79.8583156168067 dB. У цьому записі також зафіксовано 4 форманти, середнє значення яких складає 4110.222123993576 Hz.

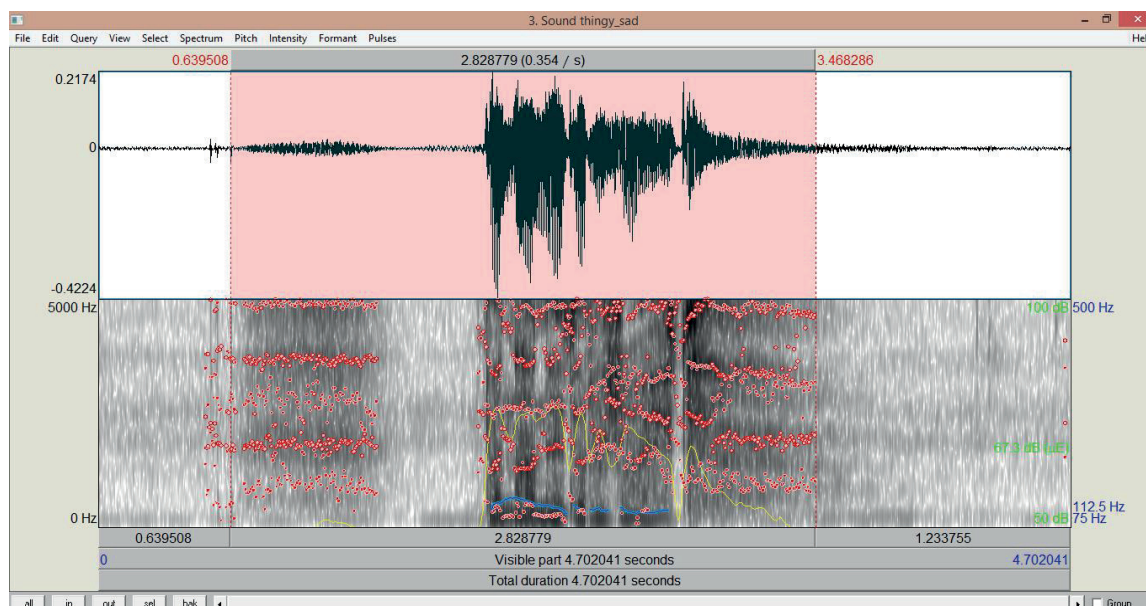

Рис. 3. Спектограма акустичних параметрів голосу в психо-емоційному стані смутку.

Третьою є спектограма запису голосу в психо-емоційному стані смутку (Рис. 3), який загалом має тривалість в 4 секунди. Особливість цього зразку голосу полягає у видиху, за допомогою якого мовець симулював сум. Середня частота тону голосу складає 112.52113756530169 Hz, мінімальна частота тону голосу складає 101.42267889212096 Hz, а максимальна частота тону голосу – 130.6112145433396 Hz. Поглянемо ж на інтенсивність, середній показник якої становить 67.2996478670005 dB, мінімальний 35.522317212329135 dB, максимальний ж – 76.53920515846364 dB. Цей запис, як і попередні, має 4 форманти, середнє значення яких складає 4103.6538334317165 Hz.

А тепер розглянемо, як отримані акустичні показники змінювались в результаті впливу на них психо-емоційного стану мовця. Запис голосу зі злістю має найнижчу середню частоту тону голосу (100.57244002969716 Hz), в той час як радісний голос має найвищу середню частоту голосу з усіх трьох (127.74247065016928 Hz). Найнижча мінімальна частота тону голосу була у записі з симуляцією злості (82.1199161335656 Hz), найвища мінімальна частота тону голосу була у записі з сумом (101.42267889212096 Hz). Найвища максимальна частота тону голосу була у записі з радістю (218.34533383576644

Hz), найнижча максимальна частота тону голосу була у записі зі злістю (122.18679430439856 Hz). Таким чином, можемо стверджувати, що у стані злості голс мовця переходить до нижчих регістрів, ніж його емоційно-нейтральне мовлення, а у емоційно піднесеному стані радості – навпаки. Перейдемо до інтенсивності: найвищий середній показник зафіксовано в записі з радістю (72.61131918859495); найнижчий – у голосі зі злістю (65.83494262428863 dB), найнижча інтенсивність була в записі з сумом (35.522317212329135 dB), найвища інтенсивність була у записі з радістю (79.8583156168067 dB). З цього випливає, що мовці голосніше говорять коли вони радісно збуджені і тихіше – коли зляться.

Як ми можемо бачити, психоемоційний стан має істотний вплив на голос мовця і результати цього впливу стають очевидними під час акустичного аналізу за допомогою програми PRAAT. Є всі підстави стверджувати, що в психоемоційному стані радості мовці говорять голосніше і на підвищених тонах, в той час як пониження середнього тону та притишення голосу може свідчити про роздратованість мовця. Глибоке вивчення впливу психоемоційного стану мовця передбачає створення великих баз даних з метою максимально об'єктивних узагальнень, відтак презентоване дослідження може стати лише маленьким сегментом банку обширного емпіричного матеріалу. Перспектива подібних досліджень є великою, адже в Україні на даний час ще немає необхідної кількості баз акустичних даних, на тлі яких можна було б вивчати індивідуальні зразки голосу.

Література

1. **Hollien H.** About Forensic Phonetics. *Linguistica*, 2012. № 52(1). pp. 27–53
2. **Nolan F.** Auditory and acoustic analysis in speaker recognition. In: J. Gibbons (ed.). *Language and the Law*. London: Longman, 1994. pp. 326–345.
3. **Nolan F. and Grabe E.** Preparing a voice lineup. *Forensic Linguistics*, 1996. pp. 74–94.
4. **Nolan F. and Oh T.** Identical twins, different voices. *Forensic Linguistics*, 1996. p. 39–49.
5. **Rose P.** Forensic Speaker Identification. London: Taylor and Francis, 2002. p. 380.

Дев'ятко Мирослава

*(наук. керівник: канд. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ

Проаналізовано специфіку рекламного тексту як особливого когнітивно-комунікативного мовленнєвого жанру. Висвітлено психологічні особливості впливу рекламного тексту на людину.

Ключові слова: реклама, продуцент, покупець,

У контексті вимог суспільства, реклама – це найпотужніший різновид масової комунікації, який міцно осів у різних сферах життя суспільства і все інтенсивніше впливає й на інші культурні, соціальні його аспекти.

Також це зручний спосіб комунікації між продуцентом, тим, хто виробляє яку-небудь продукцію, та покупцем.

Головною функцією реклами є поширення інформації про певну продукцію або послугу, з метою приваблення якомога більшої кількості покупців та популяризації продукції (товару).

Сьогодні багато хто з нас занадто довіряє всьому сказаному з різноманітних засобів масової інформації, наприклад, радіо, телевізор, друковані газети тощо. Тому можна сказати, що всі ці джерела, разом із рекламним текстом, який ретельно продумують маркетологи, посідають чільне місце у впливі реклами на світосприйняття людей будь-якого віку та статті.

Рекламний текст – це характерний важіль соціальної дії у сфері бізнесу та культури, який розглядається як завершений у когнітивно-комунікативному, структурно-композиційному та інформаційно-смісловому стосунках функціонально створене оповіщення, яке зумовлене становищем контактування, комунікативними задумами відправника, які базуються на граматичних і стилістичних правилах.

Особливість реклами полягає в нерозривному зв'язку лінгвістичних і паралінгвістичних механізмах, їх стосуються графічна сегментація рекламного тексту, довжина рядка, інтервали, кольорова гама, курсив, розрядка, друкарські позначки, графічні символи, зображення, фото, емблеми, товарні знаки та інші.

Говорячи про текст реклами, що об'єднує в собі усний та письмовий шляхи передавання рекламної інформації у тих чи інших обставинах з певним наміром, рекламний текст – одне цілісне культурне тексто-графічне повідомлення, при цьому демонструючи та зміцнюючи мовні способи транспортування потрібної рекламної інформації, створюючи оптимальний вплив на реципієнта, беручи до уваги його гендерної приналежності.

Реклама була і залишається найдієвішим засобом просування товарів та послуг на ринок. Сьогодні поряд із новітніми видами реклами, зокрема інтернет-рекламою, не втрачає своєї актуальності традиційна телевізійна реклама. Така її популярність пояснюється найбільшою широтою охопленням цільової аудиторії, а отже, і високою ефективністю. Саме цей вид реклами має найбільший вплив на суспільство, як особливо доступний.

Аналізу психологічного впливу реклами на споживачів присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Дж. Бергера, Б.Б. Бондарця, В.І. Бородіної, М. Вебера, Е. Дихтера, О.В. Євтушенко, Т.І. Коломієць, Н.М. Краєвської, С.О. Краєвського, Н. Лумана, С.В. Мамалиги та інших.

Ця тема також висвітлюється в працях таких відомих дослідників: Н.Н. Авдєєвої, О.Ю. Дубяги, М.О. Кіци, Дж. Маклафіна, В. Ньюленда, Л. Рейша, В.А. Сороченка, О.С. Толєтова, Н.А. Фоміних, Е. Фромма, однак, вона потребує подальшого вивчення, особливо в аспекті впливу реклами на формування споживчих уподобань, не тільки дорослих, а й дітей.

Роль реклами, на думку О.М. Прядко, вже давно вийшла за рамки комерційних комунікацій, оскільки, по-перше, вона є засобом зв'язку, завдяки якому підприємство може передати інформацію потенційним споживачам, прямий контакт з якими встановити важко, а часом і взагалі неможливо. По-друге, реклама являє собою рушій розвитку, вона спонукає людей до певних дій, що відповідають цілям збуту, по-третє, це агітація на користь будь-якого товару, марки, бренду, фірми. По-четверте, реклама створює робочі місця і таким чином збільшує кількість працездатного населення (для створення реклами необхідні спеціалісти), по-п'яте, є джерелом інформації для виробника, яка для споживача є особливо цінною [1].

Згідно із Законом України «Про рекламу», реклама – це спеціальна інформація, про осіб чи продукцію, яка розповсюджується у будь-якій формі і в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання зиску; споживач реклами – будь-яка особа або група осіб, на яких спрямована реклама; рекламні засоби – це засоби, що використовуються для доведення реклами до споживача в будь-якій формі та у будь-який спосіб [2].

Як відомо, основними функціями будь-якої реклами є інформування, переконання та нагадування, а секрет успішної реклами криється у використанні психологічних прийомів.

Найчастіше в рекламі застосовують такі прийоми психологічного впливу, як: спонукання, навіювання, метод нейролінгвістичного програмування (НЛП), різноманітні методи гіпнозу, технологію «25 кадрів», методи психологічного маніпулювання тощо.

На думку Е. Фромма, «реклама апелює не до розуму, а до почуттів; як будь-яке гіпнотичне навіювання, вона намагається впливати на свої об'єкти емоційно, щоб змусити їх підкорятися інтелектуально. У такій рекламі з'являється елемент мрії повітряного замку, і за рахунок цього вона приносить людині певне задоволення (типу кіно), але в той же час посилює її почуття меншовартості й безсилля» [3].

Отже, реклама, з одного боку, надає споживачам різну інформацію, необхідну для купівлі і використання виробів. З іншого, поєднуючи свою інформативність з переконливістю і навіюваністю, реклама впливає на емоційно-психічний стан людини. Тому, можна стверджувати, що вплив реклами та рекламного тексту як форми втілення намірів продуцента на людину-отримувача є очевидною та істотною.

Література

1. Прядко О. М. Рекламний бізнес в Україні: сучасні тенденції розвитку. *Реклама: інтеграція теорії та практики: збірник доповідей X Міжнародної*

науково-практичної конференції. Київ: КНЕУ. 2016. С. 78-81. 2. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96>. 3. Фромм Э. О рекламе [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <http://polylog.livejournal.com/1331.html>. 4. Аврасін В. М. Соціальні та психолінгвістичні характеристики мови реклами. М.: Международные отношения. 2016. 196 с. 5. Бернет Дж., Уэллс У., Мориарти С. Реклама: принципы и практика. М.: Питер. 2015. 800 с. 6. Васильева Н. В. Реклама для всех. М.: ТЕСЕЙ. 2014. 222 с.

Жигай Анастасія

(наук. керівник: чл.-кор., д.філол.н., проф. А. П. Загнітко)
Донецький національний університет імені Василя Стуса

МОВНОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УЧНЯ: ЛІНГВОЕМОЦІЙНИЙ ТА ОСОБИСТО-ДЕТЕРМІНАНТНИЙ ВИМІРИ

Розкрито проблематику лінгвопсихологічного аналізу мовного портрету дитини, розглянуто наслідки «гібридної війни» на мовному портреті школярів і підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах Донецької області та міста Вінниця, виявлено відмінності та схожості у психолінгвістичних моделях процесу сприйняття та розуміння конфлікту на Сході України у порівнянні мовних матеріалів учнів прифронтових шкіл та учнів мирної території.

Ключові слова: психолінгвістика, психолінгвістичний аналіз, дитина, мова, мислення, збройний конфлікт, Донбас.

Мовленнєва діяльність людини тісно пов'язана з усіма сферами людської свідомості. Історія існування людства довела, що саме мовлення є важливим чинником психічного розвитку особистості й удосконалення суспільних відносин. Під впливом мовлення розвивається свідомість, мисленнєві операції, волюва та емоційна сфери, збагачуються інтелектуальні можливості людини.

Індивідуальна поведінка особистості розвивається з раннього дитинства. Ідентифікація дитини відбувається завжди в межах певних суспільних взаємин. У нашому дослідженні поставлено за мету встановити, як на дітей 5-11 класів впливає збройний конфлікт на Донбасі та спробувати вирізнити відмінності в розвитку дітей мирної та прифронтової територій.

Досліджували мовленнєві явища в контексті психолінгвістичного аналізу Ф. де Соссюр, Л. Щерба, О. Леонтьєв, Ю. Караулов, М. Пентилюк, В. Маслова, Л. Мацько, О. Залевська та ін. На сьогодні, незважаючи на значне підвищення вимог сучасного суспільства до дитячої психології, недостатньо

дослідженими залишаються питання формування й розвитку важливих якостей особистостей дітей та підлітків. Крім того, недостатньо використовуються можливості мовної діагностики властивостей особистості.

Особистість мовця, її індивідуальні психологічні особливості виявлювані та в цілісних текстах (повних, зв'язних висловленнях), і в мовній продукції на підтекстовому рівні, наприклад, в окремо взятих словах, виразах і фразях [1: 4]. Для отримання мовної продукції учням 5-11 класів було запропоновано виконати 2 завдання на тему «Збройний конфлікт на Сході України» у формі онлайн-опитування.

У першому завданні учням необхідно було закінчити 12 речень, пов'язаних із темою «Донеччина». У мовному плані проаналізували об'єм словникового запасу; у мовленнєвому – зв'язність та ускладненість; у змістовно-смісловому – вираження різних смислових категорій, а до того ж, були дослідженні психологічні компоненти, що виявлялися у мовленнєвій діяльності.

У другому завданні було запропоновано назвати не менше п'яти іменників-асоціацій та не менше п'яти дієслів-асоціацій, що необхідні для опису заданої ситуації, що дає змогу оцінити широке коло лексики, яке виникло через актуалізацію усіх лексичних одиниць, що несуть основне смислове навантаження з визначеної теми.

Завдання оцінювалось за кількістю слів, логічністю або хаотичністю вибудування ланцюгів іменників та дієслів-асоціацій, кількістю слів, смисловим наповненням та ін.

Вивчення мовленнєвої продукції учнів 5, 9 та 11 класів шкіл Донецької області та 5-11 класів міста Вінниця дало змогу виявити низку специфічних особливостей, які систематизовані в таблиці (див. Табл.1).

Таблиця 1

Порівняння мовних матеріалів дітей прифронтової та мирної територій
за мовним складником (перше завдання)

Параметр	Донецька область (середнє значення)	Вінницька область (середнє значення)
Кількість слів у закінчених реченнях	5–7 слів	20–25 слів
Насичення мовних конструкцій елементами ускладнення	3,7%	54,7%
Кількість неповторюваних слів	73%	84%
Відповідність граматичному оформленню висловлення (наявність помилок)	48%	32%
Наявність лексем розмовного стилю мовлення та сленгові вислови	12,2%	19%
Наявність обценної лексики	–	13,6%
Наявність термінологічної лексики	–	17,1%
Порушення логічності викладу думок	3,5%	11,4%
Відхилення від основної теми завдання	1,3%	3%
Вплив ЗМІ на свідомість учнів	88% дітей не читають, не слухають, не стежать за новинами або просто перестають приділяти цьому увагу	83,1% дітей слідкують за новинами регулярно.
7 років назад я мріяла/мріяв про...	Мрії про певне гобі чи матеріальні об'єкти – 48%, мрії про мир – 28%, абстрактні бажання – 24%	Мрії про певне гобі, професію (14%), матеріальні об'єкти (27,1%), абстрактні явища – відпочинок, мир, стати успішною, затишок (28%), перетворитись у вигаданих персонажів (11,2%).
Зараз я мрію про...	83% дітей підтримують думку про <i>мир, закінчення війни, щасливе життя, про тишу, спокій та світле майбутнє</i> . З'явилися, нехарактерні для попереднього питання, мрії про <i>приїзд рідних з непідконтрольної території, хорошиий (добрий) соціум</i> та мрії про <i>пробудження щирого патріотизму в українців</i> .	42,4% дітей вказують свою волю до самоосвіти, бажання отримати гідну освіту, кар'єру, здобути самостійність та незалежність від батьків, 18% – абстрактні поривання, 18% мрії про фінансову забезпеченість, 21,6% – бажання переїхати в іншу країну, навчатися в іншій країні або подорожувати світом

Отже, можна говорити про те, що в лінгвістичному плані тексти учнів міста Вінниця є повнішими у відображенні денотативної схеми ситуації, ніж в учнів шкіл Донецької області. Можливою причиною використання меншої кількості слів для продовження речення є розвиток механізмів

посттравматичного стресового розладу. Перша група симптомів пов'язана з тим, що травматична пам'ять не інтегрується, залишається у формі імпліцитної, відповідно, спогади не «архівуються», а періодично «вискакують» у свідомість людини, спричиняючи виражений дистрес. Людина, попри небажання, постійно переживає травматичну подію знову й знову у формі інтрузивних спогадів (візуальних, соматосенсорних і т. д.) – ці спогади мають усі характеристики імпліцитної пам'яті: людина ніби «провалюється» в минуле, має таке відчуття, наче знову переживає травматичну подію, відповідно, активуються всі емоції, пов'язані з травмою. Спогади можуть «виринати» самостійно або викликатися певними «тригерами» – ситуаціями чи стимулами, які нагадують про травматичну подію. Відповідно, може мати місце виражена поведінка уникнення, мета якої – зменшити контакт із тригерами та спогадами. Друга група спогадів пов'язана з відсутністю, втратою певних аспектів психічного життя, що зумовлено утворенням дисоціативних «бар'єрів». До цих симптомів може належати втрата пам'яті щодо травматичної події чи окремих її деталей, загальне емоційне «оніміння», почуття загального «відчуження» та ін. Відповідно, життєвий простір людини може істотно обмежуватися – як внутрішній, інтрапсихічний, так і зовнішній, адже багато аспектів зовнішнього світу є тригерами внутрішніх переживань [2, с. 37-39].

Яскравою відмінністю в текстах учнів є насичення висловлення складними синтаксичними конструкціями. Здобувачі освіти міста Вінниця отримали результат у 54,7%, що у 18 разів перевищує результат мовного вивчення текстів учнів Донеччини. Спільна риса простежується в якісному лексичному наповненні, цілісності, тобто відсутності відступів від заданої теми, логічності розповіді за недостатнього граматичного оформлення.

Використання у відповідях сленгових (жаргонних) висловів визначено однаковим рівнем, проте учні Вінниці одночасно розбавляють свої тексти обценною лексикою й термінами, що є відмінністю від мовного матеріалу дитини Донбасу. Психологи зазначають, що використання нецензурної лексики має дві сторони. З одного боку, для дитини визначеного віку це є табуованою, неприпустимою лексикою, яку пострадянське суспільство визначає як відразливу, непристойну, проте європейська спільнота вбачає в цьому свободу думки, відсутність скутості чи страху у вираженні своєї індивідуальності, а також матюки діють, як знеболювальне у критичних ситуаціях [3].

Вражає відмінність у використанні ЗМІ. 88% байдужості чи ненависті до медіа в дітей прифронтової території протиставляється 83,1 % зацікавлення дітей мирної території.

Порівняння змін моральних цінностей протягом 7 років має такі результати: діти Донеччини сконцентровані на налагодженні або примиренні збройного конфлікту, їх цікавить мир і затишок у домішках. У свою чергу, учні міста Вінниця переймаються своїм майбутнім, зацікавленні в отриманні гідної

освіти, в досягненні омріяної кар'єри. Протиставлення «*пробудження патріотизму – переїзд в іншу країну*» підтверджує думки, що діти Донецької області мають бажання до розвитку своєї країни, виправлення критичної ситуації, адже вони та молодь, що є майбутнім України, яка має квітнути під прапором миру та єдності.

Результати другого завдання також представлені у формі зведеної таблиці (див. Табл. 2)

Таблиця 2

Порівняння результатів дітей прифронтової та мирної території
(друге завдання)

Параметр	Донецька область (середнє значення)	Вінницька область (середнє значення)
Підібрано 5 і більше слів-асоціацій	80,7%	62,7%
Підібрано 4 і менше слів-асоціацій	13%	14,9%
Зіпсовані анкети (іменники)	12,5%	10,7%
Зіпсовані анкети (дієслова)	41,6%	33,9%
Асоціація до слова «Донбас» (позитивне забарвлення)	36%	13,7%
Асоціація до слова «Донбас» (негативне забарвлення)	35%	17,9%
Асоціація до слова «Донбас» (нейтральне забарвлення)	29%	68,4%
Іменники-асоціації найбільшою частотою	3 <i>Батьківщина, домівка, родина, сім'я, мир, війна, конфлікт, страх, постріли, вибухи, смерть, зруйнування, армія, блокпост</i>	<i>Україна, Росія, вугілля, страх, війна, Батьківщина, переселенець, життя, окупація, смерть, зброя</i>
Дієслова-асоціації найбільшою частотою	3 <i>жити, любити, працювати, вчитись, подорожувати, мріяти, відновлювати</i>	<i>воювати, стріляти, вбивати, захищати</i>

Отже, важка соціальна ситуація породжує нові думки, асоціації, бачення, що вимагають поповнення лексики дитини новими термінами, або вимагає зміни значення чи емоційного забарвлення вже раніше відомих слів. Тому їх письмове мовлення можна охарактеризувати хаотичним, заплутаним, у чому прослідковується невизначеність. Пам'ять про травматичні події не може належним чином організуватися, інтегруватися. Відповідно частини пам'яті можуть бути «дисоційовані» – одні частки – приховані (амнезія, відкидання, заперечення), інші частки пам'яті – некеровані: вони можуть виникати мимоволі, інтрузивно переживатись дитиною знову й знову. Саме тому отримані передбачені результати. Діти Донеччини частіше використовують 5

і більше слів-асоціацій: питання з нашого опитувальника спрацьовували тригером для дезорганізованих систем мозку.

Відмінність в емоційному забарвленні ставлення до об'єкта теж можна пояснити. 68,4% нейтрального фону емоцій учнів загальноосвітніх закладів міста Вінниця розуміється, як травма, що є проривом у бар'єрі, який захищає людину від впливів критичної ситуації та супроводжується надзвичайно сильним почуттям безпорадності, байдужості, нейтральності. Мовнопсихологічний аналіз учнів шкіл Донецької області показав, що діти страждають від чинників, викликаних екстремальною ситуацією. Тому недолік контролю й моральна невпевненість розділила думки учнів порівню між трьома відтінками емоційного ставлення.

Відмінність у виборі слів-асоціацій – є типом критичної ситуації, або «конфліктом» (за Ф.Е. Василюком) – суб'єктивно нерозв'язне протиріччя мотивів та цінностей двох сторін ситуації.

Отже, сучасна реальність є невичерпним джерелом травмувальних ситуацій, під якими розуміють такі екстремальні критичні події, ситуації загрози, які потужно й негативно впливають на індивіда та вимагають екстраординарних зусиль для подолання наслідків цього впливу. Наше дослідження є доказом того, що розташування джерела травматичної ситуації не є важливим, якщо конфлікт стосується твоєї нації та відбувається у твоїй країні. Проте спосіб «знайомства» та прийняття кризи теж відіграє значну роль, що впливає на бачення світу, моральні цінності та майбутнє життя дитини.

Порівняння мовної діяльності учнів ЗОШ I-III ступенів Донецької області та учнів ЗОШ I-III ступенів міста Вінниця показало детермінованість та категоричність вияву характеристик як в лінгвістичному, так і в психологічному планах, що зумовлені розвитком їх розумової, емоційно-вольової сфер, а також умовами формування особистості.

Література

1. Мірошкина Н.А. Типи саморегуляції та індивідуальна диференціація у мовній діяльності студентів: Автореф. дис. канд. психол. наук / Мірошкина Н.А. Москва, 1992. 21 с. **2. Туриніна О.Л.** Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. 160 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psiholog_travm.pdf (дата звернення 28 січня 2022 року). **3. Стивенсон Р., Спієрб Д.К., Катехісб Е.** Лайка, сила і влада e School of Psychology, Keele University, Keele, Staffordshire, ST5 5BG, United Kingdom and the Division of Athletic Training, Health and Exercise Science, Long Island University Brooklyn, NY 11201, USA URL: <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/facnatsci/schpsych/staffdocs/richardstephens/Stephens%20PSE%20Author%20Submission%20Nov17v2.pdf> (дата звернення 28 січня 2022 року)

*Загнітко Анатолій,
чл.-кор. НАНУ, д. філол. н., проф.
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ТИПОЛОГІЯ МОДИФІКАЦІЙ ТЕКСТУ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Скваліфікована типологія модифікацій тексту з вирізненням авторської, адресантної, модальної (модально-авторської та модально-персонологійної), звернуто увагу на інтертекстуальні параметри типології модифікації тексту та вирізненням авторсько-жанрової, авторсько-стильової та інших мікропарадигм. З'ясовано значущість експериментальних науково-дослідницьких текстів (у тому числі й паралельних) для встановлення регулярності модифікацій та з'ясування функційно навантажених елементів інтертекстуальності для кваліфікації генераційно закріплених, територіально умотивованих, хронологічно відносних та інших мікропарадигм.

Ключові слова: модифікація тексту, авторська модифікація тексту, адресантно маркована модифікація, модальна модифікація тексту.

0. Поняття і концепції тексту в теорії мови. Дослідження тексту як явища думки і мови останніми роками приваблює все більшу кількість науковців. Здебільшого текст витлумачують як об'єднану силою смислових зв'язків послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність (І. Ковалик, І. Кочан), інколи текст інтегрують як мовленнєвий продукт, відтворений письмово (Ф. Бацевич). Текст, безперечно, послідовність вербальних (словесних) знаків в усній чи письмовій формі, правильність його побудови визначена текстуальністю. Остання є комплексом чинників: внутрішнього осмислення, можливістю своєчасного сприйняття, реалізацією адекватних умов комунікації та ін. Адресант не просто добирає слова у висловленні відповідно до предметів і явищ, що його оточують, а прогнозує висловлення відразу як *цілісне*. У такому структуруванні надважливим є наявний (актуалізований і/чи неактуалізований) комунікативний досвід особистості. Актуальним є встановлення типології текстової модифікації. Текст постає одним із найважливіших способів репрезентації людської комунікації як процесу

1. Метою дослідження є визначення типології текстової модифікації з опертям на основні статусні компоненти його реалізації в комунікації. Заявлена мета передбачає вирішення відповідних завдань, з-поміж яких особливу вагу мають: 1) з'ясування поняття модифікації тексту; 2) визначення основних чинників модифікації тексту; 3) простеження типології модифікації тексту і/чи текстів у сучасній лінгвістичній номінативно-екзистенційній парадигмі. Теоретичне значення аналізу мотивоване обґрунтуванням поняття

‘модифікація тексту’ та визначенням типології текстових модифікацій. Новизна дослідження полягає у мотивуванні типології модифікації текстів у номінативно-екзистенційній лінгвістичній парадигмі.

2. Текст є продукт і засіб реалізації комунікативного завдання, що постає одночасно перед автором і реципієнтом, реалізує когнітивне пізнання адресанта й адресата, оскільки адресант уміщує в тексті – результаті свої когнітивні потенції, адресат ідентифікує їх відповідно до обсягу фонових знань та умінь. Істотним є те, що в тексті авторська когнітивність набуває завершеності та не може бути змінена, якщо не з’явиться інший варіант тексту, але в цьому разі наявний один із різновидів модифікації – авторський. Інколи такі варіанти можуть набувати окремого статусу: пор., наприклад, наявність трьох редакцій повісті Івана Франка «*Voas constrictor*» – перша журнальна (1878 р.), друга «книжкова» (1884 р.) – з авторською післямовою, третя (1907 р.), яку здебільшого вважають окремим твором (О. Білецький, Т. Гундарова).

Реципієнт має віднайти уміщений у тексті необхідний обсяг інформації (змістовно-фактуальної (поверхневої) – пов’язаної з перебігом змісту, змістовно-концептуальної – осмислення і/чи упізнання визначального концепту та його послідовної реалізації (наприклад, у драматичній поемі Лесі Українки «Одержима» концепт *mens sana* від латинського прислів’я *Mens sana in corpore sano* (У здоровому тілі здоровий дух), творцем якого є римський поет Ювенал. Митець філософськи підійшов до надмірного захоплення спортом, вважаючи, що основною для людської особистості є молитва: *Orandum es tut sit mens sana in corpore sano*, завдяки якій може сформуватися здоровий дух, що централізуватиме й розвиток фізичного здоров’я. Істотне переосмислення висловлення набуло статусу прецедентного в низці лінгвістичних культур (розгляд концепту *mens sana* взято із (Mnich 2018: 15–31), змістовно-підтекстової (глибинної)). властивостей предмета, взятого в певній ситуації. Процес когнітивного розуміння – це перехід від неопрацьованих вихідних даних до їхньої осмисленої репрезентації, що не існує поза комунікацією. Комунікація може бути пряма, непряма та опосередкована (переказування почутого та ін.). Сприйняття тексту – ще один вимір текстової модифікації. Остання зумовлена: 1) рівнем фонових знань адресата; 2) умінням розпізнати і скваліфікувати усі рівні уміщеної інформації; 3) співвіднесенням тексту з усіма подібними і/чи неподібними; 4) умонтуванням тексту в коло комунікативно-ситуативних і культурно-історичних множин; 5) ступенем володіння комунікативним кодом та ін. Істотним залишається питання, чи кожний із цих компонентів може становити типологічно-модифікаційний вимір тексту. Безперечно, що цілком мотивованим постає встановлення інформаційно-модифікаційної мікропарадигми, а також корелятивність тексту з йому подібними (жанровими, стилістичними та ін.), але тут швидше потрібно встановлювати загальну жанрову типологію текстів, а в її межах говорити про авторсько-

жанрову і водночас модифікаційно-жанрову (пор., наприклад, етюд Михайла Коцюбинського «Цвіт яблуні», який по-різному інтерпретують у літературознавстві, але актуальною постає авторська кваліфікація) мікропарадигму.

Когнітивне розуміння тексту становить пізнавальний процес або сукупність психічних інтенцій, які мають у багатьох своїх (в ідеалі у всій множині) чинниках адекватне сприйняття світу, просте спостереження за довкіллям, категоризацію та ін. Когнітивне сприйняття світу є засобом кодування інформації та її декодування, яка надходить до людини або зовні різними почуттєво-перцептуальними каналами, або уже інтеріоризованої і реінтерпретованої людиною. Когніція – це вияв розумових, інтелектуальних здібностей особистості, що вирізняє її з-поміж усіх подібних та окреслює її сильні позиції у світосприйнятті, охоплюючи самоусвідомлення, самооцінювання й довкілля, структурування особливої картини світу, інтегрованої в текст. Текстова інформація трансформується, опрацьовується адресатом, який формує відповідні ментальні моделі. Адресат орієнтований на пошук нових знань, емоцій, інформаційних вимірів у тексті. Настає на пошуки смислів полегшує фіксацію дій адресата в цьому напрямі, а багаторазове звернення до цього мовленнєвого повідомлення створює ту достатність «фонових знань», що перетворюється в ментальні репрезентації. Смысл формується з опертям на мовні, енциклопедичні й ілокутивні знання реципієнта, а одиницею репрезентації ілокутивних знань адресата постає використана ілокутивна дія, яка й розкриває сутність комунікативного наміру автора. Визнаючи основною функцією тексту комунікативну, потрібно говорити про співвідносність тексту з іншими компонентами комунікації – візуальними, кінетичними та ін. Тому складним є питання про визначення можливих комунікативно-ситуативних модифікацій тексту, де основним може поставати диференціювання лексику адресанта (результату його діяльності – тексту) та ін.

Комунікативний характер усього тексту передбачає в кожній його одиниці виділення змістових ознак у широкому сенсі (наміри комунікантів, денотат, ситуацію та ін.), які є компетенціями тексту. Від комунікативної функції тексту залежить і його членування, що спрямоване на те, щоб допомогти адресату сприйняти інформацію щонайповніше й адекватно. Оскільки великий за обсягом текст не сприймається одномоментно увесь і відразу, то очевидним постає встановлення рівня відкритості тексту та віртуального прогнозування його розвитку й завершення. До цього прилягає й питання про кваліфікацію авторської модальності, яка не лише є первинною інтенцією тексту, а й постає тим активним началом, що рухає його від самого початку до кінця. Модальність тексту диференційована на авторську модальність і модальність персонажа, перша є текстотвірною, глобальною, друга ж – частковою, оскільки обмежена дією окремого персонажа, пор., наприклад, модальні настанови персонажів Івоніки («*Івоніка любив її* [землю]).

Він знав її в кожній порі року і в різних її настроях, мов себе самого. Вона пригадувала чоловіка і жаждала жертви”) та Марійки, Сави (“*Але він – то вже інша галузь. Росте й горнеться кудись... та не до доброго й не до нас. Він роботи боїться, йому танець у голові. Зо стрільбою ходив би день і ніч по полі й по лісі, а про хату думає лише тоді, коли мамалига на кружок вивернеться”*) та Михайла, Анни та Рахіри з повісті Ольги Кобилянської «Земля»). Вичерпна кваліфікація часткової модальності персонажів з її внутрішнім диференціюванням на кожного вимагає вичерпної кваліфікації усіх текстових величин, у яких вона найпоплідовніше експлікована. Для цього необхідно сформувати цілісний експериментально-дослідницький корпус тексту, завдяки застосуванню на матеріалі якого корпуснобазованого методу, низки статистичних параметрів (зокрема абсолютних і відносних частот, статистичного показника асоціації MI-score) можна виокремити індивідуально-мовленнєві сполуки персонажа – колокації з досліджуваними кінетичними індикаторами й вербалізаторами емоційних станів. Таку ж модель цілком імовірно застосувати у визначенні авторської модальності, яка є досить складною і як ознака процесу комунікації виражає ставлення комуніканта до об’єктивної дійсності та водночас відображає останню. Безпосередня комунікація персонажів тексту та опосередкована комунікація автора з читачем цілісно формують текстову модальність. Безперечно, текстова модальність – складна структура, основу якої становлять суб’єктивно-модальні сенси позитивної й негативної оцінки: симпатія, любов, захоплення, несхвалення, зневага, відраза, обурення, страх і т. ін. Для встановлення частотності (нечастотності) та регулярності (нерегулярності) реалізації таких модальних настанов важливо встановити їхній вияв у межах експериментального науково-дослідницького корпусу. Його форматування передбачає належне структурування, зіставлення, що цілком можливе за використання вільно доступних корпусів текстів (ГРАК <http://uacorporus.org/Kyiv/ua>). З опертям на визначені регулярності й частотності прогнозується модальна парадигма з чітко окресленими мікропарадигмами – загальною, частковими, а також кваліфікація засобів реалізації.

У науковому тексті предмет (об’єкт) може об’єктивуватися в загальній картині наукового знання через проміжний етап його відображення в науковому дослідженні. Заявлене становить процес трансформації дійсності в об’єкт гносеологічного, наукового аналізу. Однією з ланок процесу пізнання й інтерпретації тексту є створення цілісного категорійного апарату, що уможливорює абстрагування від конкретних, одиничних об’єктів реальної дійсності і на дуже високому рівні абстракції приписування об’єкту, наприклад, письмовому тексту, статусу елемента системи наукового знання. Кваліфікація модальності наукового тексту вимагає врахування наповнення останнього інтертекстуальністю, вияв регулярних засобів її реалізації – цитат, покликань, переказів, прямих та опосередкованих запозичень та ін. Встановлення типології модифікацій в межах текстової інтертекстуальності

грунтоване на визначенні загальної множини інтертекстуальних елементів та їх функційному навантаженні, а також зіставленні можливих варіантів тексту того самого автора, що дає змогу розрізнити вихідний та кінцевий варіанти тексту, з'ясувати функційно навантажені елементи інтертекстуальності для кваліфікації генераційно закріплених, територіально умотивованих, хронологічно відносних та інших мікропарадигм.

Типологія модифікацій тексту охоплює адресатну й адресантну, модальну й інтертекстуальну, жанрову й стильову та ін. із внутрішнім диференціюванням можливих модифікацій, що охоплюють модально-авторську, модально-персонологійну та ін. Водночас функційно навантаженими постають інтенційно настановні, лінгвосоціонічні та інші модифікації текстів.

Перспективним постає дослідження загальної типології модифікації текстів не лише в межах однієї мови, а й різних мов, що можливе за умови формування паралельних корпусів жанрово, хронологічно, територіально споріднених текстів.

Література

1. Загнітко А., Данилюк І., Краснобаєва-Чорна Ж. та ін. Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики : [монографія]. Вінниця: «Тов Нілан-ЛТД», 2015. 472 с. **2. Dascal M., Margalit A.** A New 'Revolution' in Linguistics! Text-Grammars vs. «SentenceGrammars». *Theoretical Linguistics*. 1974. Vol. 1. N 1/2. Pp. 17–31. **3. Bolinger Dwight.** The Atomization of Meaning. *Language*. 1965. Vol. 41. Pp. 555–573. **4. Dascal M., Margalit A.** A new 'revolution' in linguistics? - text grammars vs. sentence grammars. *Theoretical Linguistics*. 1974. 1: 195-213. [Extended version in J. Ihwe, H. Rieser, and J. Petöfi (eds.), *Probleme und Perspektiven der neueren textgrammatischen Forschung* (= Papers in Textlinguistics, vol. 5). Hamburg: Buske Verlag, pages 81-120, 1974]. **5. Hatcher A.G.** Syntax and Sentence. Word. 1956. Vol. 12. No 2. Pp. 234–250. **6. Mnich R.** Концепт mens sana у творчості Лесі Українки (драматична поема «Одержима»). *Roczniki Humanistyczne*. 2018. N LXVI₇, 2018. S. 15–31.

Куценко Діана

(наук. керівник: к. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В ТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЛЮКО ДАШВАР «МАТИ ВСЕ»)

У статті визначено мовні засоби вираження емоцій в художньому тексті. На прикладі роману Люко Дашвар «Мати все» виявлено фонетичні, лексичні, синтаксичні засоби вираження емоційності в художньому тексті.

Ключові слова: емоційність, художній текст, засоби виразності, емоційно марковані лексеми, індикатори емоційності.

Мова як основний інструмент людського спілкування не тільки дає змогу комунікаторам обмінюватися інформацією, а й відображає їхній емоційний стан під час самого спілкування.

Така категорія, як «емоційність», довгий час залишалася поза увагою. Проблема вербалізації емоцій вийшла на перший план у мовознавстві лише в середині 1970-х років, коли були закладені основи гуманістичної мовної парадигми, яка орієнтувалася на людей як носіїв мови та користувачів мови та їх психологію.

Нині в мовознавстві накопичено значний досвід вивчення виразності тексту в його зовнішній формі. Лінгвістів цікавлять класифікація емоційної лексики, емоційність на синтаксичному рівні, емоційність художнього тексту, питання міжкультурної специфіки вербальних і невербальних проявів емоцій.

Емоції – це переживання середньої тривалості, які виникають у відповідь на зміну навколишнього середовища або внутрішнього світу і є суб'єктивною оцінкою того, що відбувається. Вони відрізняються від афектів і настроїв.

Зазвичай люди відчують широкий спектр емоцій: від тихої радості від виконання повсякденних завдань до смутку, який вони відчують, коли помирає кохана людина, ще емоції допомагають покращувати та погіршувати стосунки, працювати ефективніше або не працювати взагалі.

Метою дослідження є визначення мовних засобів вираження емоцій у художньому тексті. Різноманітність емоційного стану художнього персонажа в тексті зумовлює специфіку їхнього текстового втілення в ряді емоційно позначених контекстів, де залежно від характеру емоції – позитивної чи негативної – будь-який прояв емоційної емоції виражається безпосередньо у розмовних коментарях персонажа або в монологі оповідача.

Аналіз емоційно маркованих контекстів виявив особливості словесної репрезентації емоційного стану художнього діяча, обумовлені різними рівнями номінативних засобів – одиниць мови (пряма лексико-семантична номінація), мовлення (непряма стилістична номінація) та контекстів (непряма лексико-семантична номінація).

Емоції найбільш повно і яскраво виражаються через зміни на обличчі людини. Саме на обличчі іншої людини «прочитується» радість і смуток, роздум і гнів, любов і ненависть. Зовнішнє вираження емоцій (почервоніння або блідість обличчя, вираз очей, міміка) часто правдивіше. Однак одним із найпотужніших способів вираження емоцій та почуттів є мова. Інтонація, сила звуку, ритм - все це завжди залежить, з одного боку, від емоційного стану, а з іншого, служить засобом виразності. Однак за допомогою мови можна приховати або імітувати певні емоції.

Існує багато класифікацій емоцій, але немає жодної, загальноновизнаної всіма вченими. У роботі розглянуто класифікацію емоцій за К. Ізардом, у якій автор виділяє десять фундаментальних (базових) емоцій: 1) збудження інтересу; 2) радість; 3) здивування; 4) горе; 5) злість; 6) відраза; 7) презирство; 8) страх; 9) сором; 10) почуття провини. Поєднання основних емоцій породжує складні емоційні стани, такі як страх, який може поєднувати гнів, провину та інтерес-збудження. Складні емоційні переживання передбачають любов і ворожість.

Спробуємо проаналізувати мовні засоби вираження емоційного стану в романі Люко Дашвар «Мати все». Назва «Мати все», яка побудована на грі слів, мають неперевершену властивість з ювелірною точністю передавати захований у сюжетні лінії зміст. В основу роману письменниця поклала реальну життєву історію, яку колись побачила на одеському пляжі й у якій, переконана письменниця, багато людей побачать своє власне невігадане життя.

Історія професорської доньки у якої було все: турботлива мама, коханий чоловік, гарна квартира, вдосталь грошей – ідеальне життя. Але, як усі прекрасно знають, «багаті теж плачуть». Підступ і брехня – ось на чому авторитарна мати побудувала родинну ідилію.

Визначено засоби вираження емотивності як лінгвоментальні формули. У художньому тексті емоційність актуалізується сукупністю текстових компонентів – індикаторів емоційності, тобто емоційно насичених слів, фраз, речень тощо, вплетених у текстову тканину, які прямо чи опосередковано вказують на характер емоційних намірів автора, моделювання ймовірної емоційної реакції читача на реальність тексту.

Наприклад, страх є одним з основних емоційних понять. Вже існує достатня кількість наукових праць, присвячених дослідженню лексико-граматичних особливостей цього поняття, абстрактний іменник страх зустрічається у множині.: *«Ліда забула про все: про страхи, Аську Авдеєву, сльози... На мить лише випустила найманку з поля зору, а та вже від страхів аж прилипла до спинки крісла... На душі – хура страхів і сподівань, в очах – повезе ту хуру, не зупиниться»* (Люко Дашвар «Мати все») [6].

Прикметники у сполученні з іменником *страх* вказують на емотивний стан, емоції людини. Наприклад: *«Платоне, – усміхнулася, долаючи тваринний страх. – Допоможи мені, синочку, дійти до спальні.... Платон узяв за руку біду од відчайдушного страху Раю, поставив на шубу...»* (Люко Дашвар «Мати все») [6].

Зв'язок з дієсловами, при яких іменник *страх* є суб'єктом стану (*огортав страх, страх стискає її серце* тощо). У цьому типі відношень дієслова, як правило, мають метафоричне значення. В основі семантики метафор лежать дієслова, що позначають рух *«Тій малій страх очі не заплював»* (Люко Дашвар «Мати все») [6].

Доволі часто автор використовує моделювання інтонаційно-звукової точки, розкриваючи психічний стан персонажа, текст стає динамічним і з відчуттям швидкого розвитку сюжету. «– *Одягайся! – процідив*», «– *З Новим роком, приголомшено прошепотіла вихована донька академіка Вербицького*»; «– *Не хочу без неї! – пробурмотів*.

Відданність доньки своїй матері, виражена у емоційних обіцянках Ліди: «– *І я без тебе! І я! Я ніколи тебе не покину, матусю... Я завжди буду з тобою. Я сильна... Я швидко встану... Не хвилюйся за мене... Я в порядку... У порядку! ...*» [6].

Звинувачення, виражені через нанизування питальних речень, причому кожне наступне є емоційно насиченішим за попереднє. Звинувачення, побудоване за такою схемою, дозволяє адресату краще аргументувати власну позицію.

Порівняємо:

— *Ти хочеш поговорити зі мною, Лідочко? Про що?*

— *Пусте. Не тепер. Я хотіла... Скучила... Так скучила... Бігла до вас, а тут... – заговорила безладно, ніби м'ячем по кеглях, та все мимо, мимо. – Не можу повірити. Чому, мамо? Навіщо ти привела в наш дім цю потвору [мова йде про наречену брата, вибрану матір'ю]? Що тепер буде з Платоном [братом]? Невже ти знову запросиш цю... [6].* Тут відзначимо опис докору, який виражений за допомогою нанизування речень-запитань.

— *Звідколи це ти втручаєшся в методи лікування брата, Лідочко? – холодно запитала Іветта [6].*

— *Але, мамо... Я вже не маленька. Я лікар. Я могла б допомогти тобі... – Розгубилася.*» З наведеного вище фрагмента бачимо, що розподіл комунікативних ролей: мама Іветта – жінка-лідер, глава сім'ї, дочка Ліда – сором'язлива дівчина, підлегла.

Значну частину індивідуального словникового запасу Люко Дашвар складають ознаки з непередметним значенням: співчуття, віра, самотність, сумнів, втіха, розрада, марнославство, доброта, нещастя, дурість, відчай, страждання, терпіння, сміливість, божевілля: «*Вагітній бракувало повітря, та вона бігла... Поспішала так, ніби несла не огидну ляльку – кисневу подушку для астматика*» [6, с. 4];

Отже, мовні засоби передавання емоцій у тексті є доволі різноманітними та відображають різні сторони емоційності людини.

Література

1. Алексєєва Л. О. Виразальні засоби мови у текстах розмовного, художнього та публіцистичного стилів. Донецьк: Юго-Восток. 2009. 204 с.
2. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / О.С. Мельничук (гол. ред.) та ін. К.: Наук. думка. 1983. 320 с.
3. Шаховский В. И. Обоснование лингвистической теории эмоций. *Вопросы психолингвистики*. 2019. №1 (39). С. 22-32.
4. Романенко О. Архетип села у високій та масовій літературі (на матеріалі творів Г. Пагутяк, В. Медвідя, Люко Дашвар). *Вісник Київського*

національного університету імені Т. Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». 2011. №21. С. 15-19. **5. Люко Дашвар.** Мати все. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2011.

Кучерук Марина

(наук. керівник: чл.-кор., д.філол.н., проф. А.П. Загнітко)
Донецький національний університет імені Василя Стуса

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ В СИНТАКСИЧНИХ ФУНКЦІЯХ ІНФІНІТИВА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Окреслено кваліфікацію та походження інфінітива в українській та англійській мовах, зазначено його основні синтаксичні функції в обох мовах. Укладено порівняльну таблицю синтаксичних функцій інфінітива в українській та англійській мовах. Підбито підсумки про спільні та відмінні функції.

Ключові слова: інфінітив, функції інфінітива, синтаксис, українська мова, англійська мова

Актуальність дослідження зумовлюється значущістю інфінітива як об'єкта дослідження на сучасному етапі розвитку української й англійської мов, недостатньою опрацьованістю питання кваліфікації та синтаксичного функціонування інфінітива, необхідністю дослідження його функційних особливостей в різносистемних мовах.

Мета статті полягає у визначенні спільних та відмінних синтаксичних функцій інфінітива в українській та англійській мовах.

Кваліфікація інфінітива досі є предметом наукових дискусій, традиційно вважається, що інфінітив у сучасній українській мові – це неозначена форма дієслова, яка «називає дію», тобто є її загальним вираженням, і не має дієслівних категорій особи, числа та способу [3]. Історично, згідно з найпоширенішою гіпотезою, український інфінітив – це скам'яніла форма давально-місцевого відмінка однини віддієслівного іменника зі старовинною основою на *-i*, яка перейшла в систему дієслова й набула категорій виду та стану. Завдяки положенню на межі між іменними та дієслівними формами інфінітив виконує найрізноманітніші синтаксичні функції: підмета, присудка, додатка, означення, обставини.

Присудкову функцію український інфінітив здатен виконувати самостійно, являючи собою простий дієслівний присудок [6]. У такому разі інфінітив постає в значенні дієвідмінюваної форми і виражає додаткові семантичні й експресивні відтінки значення, а саме:

- початок дії («*А вона робити*»);

- у поєднанні із заперечними займенниками або прислівниками нікого, нічого, ніколи, ніде («*Йому було ніколи відпочивати*»);
- наказ («*Негайно відчинити ворота!*»);
- впевненість у можливості чи неможливості, неминучості дії («*Та не одурити козакові дівчини!*»);
- вагання («*Що ж мені робити?*»);
- бажання, із використанням частки би або без («*Треба б встати до світанку*»);
- несхвальне ставлення до дії («*Вам тільки б балакати*»).

Речення з таким вживанням інфінітива називають безособовими інфінітивними односкладними реченнями. Вони характерні зазвичай для розмовної або художньої мови і становлять окремий структурно-семантичний тип у системі українського простого односкладного речення. До простих також належать присудки, що постають у складеній формі майбутнього часу, у творенні якої бере участь інфінітив: «буду робити».

У двоскладних реченнях інфінітив є присудком в тому випадку, коли і підмет виражений інфінітивом: «*У злодія красти – тільки час втрачати*» (прислів'я); а також замість особового дієслова для підкреслення інтенсивності або раптовості дії, часто з частками *ну, давай*: «*А він – давай сперечатися!*».

Український інфінітив часто функціонує як частина складеного дієслівного присудка: «...оскільки я чекав *побачити* типового сільського лікаря», «...і знову заходився *розглядати* його крізь збільшувальне скло», «...то він міг *бути* тільки інтерном...» (А. Дойл, пер. М. Дмитренка). Особове дієслово в таких конструкціях називають допоміжним, і в такій функції найчастіше постають:

- дієслова, які позначають час, спосіб, початок, тривалість або кінець дії (*починати, продовжувати, перестати* та ін.);
- модальні дієслова зі значенням бажаності або можливості дії (*могти, вміти, мусити, намагатися* і т. ін.);
- дієслова на позначення мисленневих процесів чи почуттів (*думати, любити, очікувати, сподіватися* та ін.).

Функцію допоміжного компонента можуть також виконувати прикметники (*згоден, повинен, ладен* тощо): «*Хтось нам повинен відчиняти двері*» (М. Стельмах); дієприкметники (*приречений, зобов'язаний, змушений* та ін.): «*Я зобов'язаний допомогти старому*» (М. Стельмах); присудкові прислівники (*можна, треба, слід, пора, жаль, шкода* і т. ін.): «*Які ж подальші висновки можна зробити...*», «*Нам пора для України жити*» (І. Франко).

Також інфінітив може поставати частиною складеного іменного присудка, наприклад: «*Збагнуть її—це сонце погасить*» (М. Рильський).

Іноді український інфінітив разом з особовою формою дієслова утворює тавтологічне сполучення, виконуючи роль підсилюваного слова [6]: «*Проте дослухати материних слів знову не дослухав*» (С. Васильченко).

Синтаксичну роль підмета український інфінітив виконує нечасто. Інфінітив-підмет зазвичай зустрічається в реченнях, де присудок виражений також інфінітивом, іменником або прислівником. Інфінітив-підмет не завжди легко визначається носіями мови як такий і може бути сплутаний із інфінітивом-присудком. Інфінітив-підмет здебільшого стоїть на першому місці в реченні, інтонаційно відокремлений і називає незалежну дію, характеристика якої названа присудком [5]. Наприклад: «*Пане Попель, розмовляти з вами — велика приємність*» (Ю. Андрухович). Інфінітив-підмет може включати залежні від нього слова, якщо вони становлять з дієсловом єдине смислове ціле. Наприклад: «*Нічого не робити — важка робота*» (нар. прислів'я).

Інфінітив в українській мові здатен виконувати і функції другорядних членів речення. Так, дослідник М. А. Жовтобрюх вважає, що функція додатка була від початку основною для інфінітива, оскільки він свого часу являв собою форму непрямого відмінка віддієслівних іменників. Інфінітив-додаток поєднується з відмінюваними дієслівними формами. Він означає абстрактну дію, що є об'єктом іншої дії, тобто інфінітив у ролі додатка завжди об'єктний. Дієслова, що можуть приєднувати інфінітив-додаток зазвичай виражають наказ, прохання, спонукання, повчання, поширення своєї волі на когось. Наприклад: «*Він навчив мене співати*», «*Мені порадили піти до лікаря*».

Інфінітив у ролі означення пов'язується з іменниками абстрактної семантики, що виражають певні відтінки модального значення, а саме:

- можливість (лексеми *можливість, спроможність, змога, шанс* та інші);
- необхідність (слова *необхідність, обов'язок* і под.);
- впевненість (лексема *переконання* та інші);
- волевиявлення: бажання, намір, рішення тощо (слова *бажання, жага, прагнення, намір, умисел, наказ, намагання, спроба, готовність, рішення, прохання* і т. ін.);
- психічний стан (лексеми *щастя, радість, горе* тощо);
- мисленнєвий процес (лексеми *думка, мрія* та інші).

Наприклад: «*Коли у його друзів з'явилося бажання виявити йому цей спільний знак своєї прихильності?*», «*...і до моїх спроб широко розголосити методи його роботи...*» (А. Дойл, пер. М. Дмитренка).

Адвербіальна позиція українського інфінітива обмежена лише сферою цільових відношень. Він постає обставиною мети в реченнях, у яких дієслово-присудок означає рух (*їхати, летіти, йти, піти, кинутися, сидіти* тощо). Наприклад: «*Було ще досить рано, але Степан зайшов пообідати до їдальні, що трапилась йому по дорозі*» (В Підмогильний).

Інфінітив в англійській мові – це одна з трьох нефінітних форм дієслова. Іншими такими формами є герундій та дієприкметник [2]. Інфінітив кваліфікують як основну форму дієслова без відмінювання, яке пов'язує його з певним суб'єктом або часом. Говорячи про інфінітив в англійській мові, зазвичай мають на увазі інфінітив теперішнього часу (Present Infinitive), який

використовується найчастіше. Однак є також перфектний інфінітив (Perfect Infinitive), тривалий інфінітив (Continuous Infinitive), перфектний тривалий інфінітив (Perfect Continuous Infinitive) та пасивний інфінітив (Passive Infinitive). З огляду на омонімічність форми інфінітива теперішнього часу до інших дієслівних форм, у деяких наукових працях, зокрема у Кембриджській граматиці англійської мови Хаддлстона і Пуллума (2002) не використовується поняття «інфінітив» щодо форми в парадигмі дієслова, присутнє лише поняття «інфінітивної клаузи» на ряду з поняттями «наказової клаузи» й «теперішньо-підрядної клаузи», що використовують ту ж саму форму дієслова [1].

Дослідники вважають, що в давньоанглійській мові інфінітиви з часткою *to* були конструкцією «прийменник + іменник». Пізніше *to* втратив статус прийменника. Інфінітив зберіг властивості іменника, що відображається в його синтаксичних функціях. Таким чином, англійський інфінітив здатен функціонувати в реченні як підмет, присудок, додаток, означення, обставина.

Разом із формою майбутнього часу допоміжного дієслова *to be* англійський інфінітив творить форми майбутнього часу повнозначних дієслів: *will do, will see, will make* тощо, таким чином виступаючи в ролі простого присудка, що аналогічно до відповідного використання форми інфінітива в українській мові.

У поєднанні з відповідними допоміжними дієсловами інфінітив служить для утворення багатьох граматичних часів виконуючи роль частини складеного дієслівного присудка: «*Your duty was to inform me about it*». Інфінітив може поєднуватися також із модальними дієсловами й повнозначними дієсловами на позначення початку, продовження, кінця дії або ставлення до неї, наприклад: «*...the work of Monsieur Bertillon must always appeal strongly*» (А. Дойл); «*She began to translate the article*».

Поширеним явищем в англійській мові є вживання інфінітива як частини складеного іменного присудка в конструкціях із допоміжним дієсловом *to be* [4]: «*To ask questions is to irritate him*», «*Their duty was to look after that old lady*»; «*What we want is to see an evidence*». У цій функції інфінітив може супроводжуватися сполучниками, сполучувальними займенниками чи прислівниками *what, who, where, when, how, which*: «*I don't know what to do*».

Як підмет інфінітив частіше зустрічається в письмовій англійській мові і постає ознакою більш формального тону: «*To hesitate is a pity*»; «*To smoke is harmful to health*». Коли інфінітив функціонує як підмет, він найчастіше стоїть у реченні після присудка, а на початку речення використовується вступний елемент *it*: «*...but at least it is not difficult to find out a few particulars about the man's age and professional career*» (А. Дойл). Окремими випадками функціонування інфінітива як підмета є конструкції *for* + логічний суб'єкт дії + інфінітив [4]: «*For me to go there is unnecessary*» та *for there* + *to be*: «*It is impossible for there ever to be a conflict between us*».

Інфінітив може вживатися як прямий додаток після багатьох дієслів в особових формах (найчастіше тих, що виражають прохання або спонукання до дії). Наприклад: «*He learned **to cook** while serving on a ship*», «*She asked me **to be patient***». Інфінітив, вжитий у ролі додатка, може супроводжуватись вступним *it*, найчастіше після дієслів *to find, to consider, to believe, to think*: «*He found **it impossible to leave the spot***». Інфінітив може вживатися у функції додатка також після деяких прикметників і дієприкметників у ролі предикатів, наприклад: «*I'm **glad to see you***», «*It was necessary **to make a home of my own***». Також інфінітив може бути частиною складного додатка (Complex object) – поширеної в сучасній англійській мові конструкції, наприклад: «*We watched her **walk across the garden***», «*Let me hear you **reconstruct the man by an examination of it***» (А. Дойл).

Англійський інфінітив у функції означення завжди стоїть після іменника, займенника або порядкового числівника, які він характеризує. Наприклад: «*There's no need **to hurry***», «*...you have done me the honour **to call here last night and again today?***» (А. Дойл).

У синтаксичній ролі обставини англійський інфінітив найчастіше вживається для вираження мети, наприклад: «*He went abroad **to forget***», «*When would his friends unite **to give him a pledge of their good will?***». У цій функції перед інфінітивом можуть використовуватися сполучники *in order* або *so as*. Інфінітив також вживається як обставина наслідку, результату з прислівниками *too* або *enough*: «*I was **too tired to notice it***», «*She is old **enough to understand it***»; обставина виключення у поєднанні зі словами *but* або *except*: «*She does nothing **but grumble***»; обставина умови: «*He would have done better **to jump off the tower***»; обставина часу: «*She was upset **to hear that her sister was ill***», «*I was terrified **to see it***»; обставина способу дії (порівняння): «*Her lips moved as if **to warn him***».

Зіставивши описані вище синтаксичні функції українського та англійського інфінітивів, можна укласти таку порівняльну таблицю:

Таблиця 1

Функції інфінітива в українській та англійській мовах

Функція	В англійській мові	В українській мові
Підмет	- простий підмет; - складений підмет.	- простий підмет; - складений підмет.
Присудок	- простий присудок (форма майбутнього часу); - частина складеного дієслівного присудка; - частина складеного іменного присудка (предикатив).	- простий присудок; - частина складеного дієслівного присудка; - частина складеного іменного присудка.
Додаток	- простий додаток; - складний додаток (Complex object).	- простий додаток.
Означення		

Обставина	<ul style="list-style-type: none"> - обставина мети; - обставина результату/наслідку; - обставина виключення; - обставина умови; - обставина часу; - обставина способу дії (порівняння). 	- обставина мети.
-----------	--	-------------------

Отже, хоча українська й англійська мови значно відрізняються граматичними структурами, основні функції інфінітива в обох мовах збігаються через схоже походження та місце форми інфінітива в системах мов. Найголовнішими відмінностями є: а) ширше функціонування інфінітива як простого присудка в українській мові, зокрема в односкладних інфінітивних реченнях, завдяки допустимості в українській мові речень без підмета; б) вживання англійського інфінітива як частини складного додатка (Complex object), характерного саме для англійської мови; в) функціонування англійського інфінітива в ролі обставини в багатьох значеннях, а не лише в значенні мети, яким обмежується український інфінітив.

Література

1. **Huddleston, Rodney, Pullum Geoffrey K.** A Student's Introduction to English Grammar: Cambridge University Press. United States of America, New York, 2005. 2. **Ylikoski, Jussi.** Defining Non-finites: Action Nominals, Converbs and Infinitives: SKY Journal of Linguistics 16. 2003, 185–237. 3. **Вихованець І. Р.** Частини мови в семантико-граматичному аспекті. К.: Наукова думка, 1988. 4. **Меркулова Т. К., Кузьміна В. С.** Практична граматики англійської мови для студентів 3 курсу. Харків, 2010. 5. **Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю.** Сучасна українська мова. К.: Либідь, 2001. 6. **Сич В. Ф.** Синтаксичні функції інфінітива. *Українська мова і література в школі.* 1972. №3. С. 24–30.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. **Doyle Arthur Conan.** The Hound of the Baskervilles. *George Newnes Ltd*, 1902. 2. **Дойл Артур Конан.** Собака Баскервілів / пер. з англ. М. Дмитренка. Видавництво «Школа», 2006.

Мухіна Анна

(наук. керівник: к. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»

У статті проаналізовано стан впровадження основних змін у новинних текстах українських ЗМІ, зокрема на сайті інтернет-видання «Українська

правда». Визначені найбільш вживані та рідше вживані нововведення «Українського правопису» 2019 року.

Ключові слова: правопис, український правопис, правописні зміни.

Оновлення та збагачення мови – це живий та неупинний процес, без якого неможливий розвиток будь-якої мови. Не змінюються лише мертві мови, а жива постійно розвивається. Саме тому у травні 2019 року було схвалено нову редакцію «Українського правопису». Після появи цієї новини у ЗМІ, можна було відразу почути безліч невдоволених тверджень, на кшталт: “Навіщо нам так ускладнювати життя? Навіщо нам взагалі ці зміни?” А суспільство просто не розуміло, наскільки необхідні та важливі для нас ці зміни... Адже у сучасній редакції «Українського правопису» збережено підхід до мови як до суспільного явища та знакової системи. Він повертає у наше життя деякі особливості правопису 1928 року, які безумовно є частиною української орфографічної традиції, а їхнє поновлення має сучасне наукове підґрунтя. Також правопис усуває чимало нелогічних та несистемних випадків.

Перехід та використання нових правил – це тривалий та неоднозначний процес. Правопис уже почав діяти після його затвердження та оприлюднення. З цього моменту рекомендовано застосовувати норми нової редакції в усіх сферах суспільного життя. Звичайно, у ЗМІ дотримуються їх не всі. Але безумовно можна простежити стрімке використання правил та норм нової редакції правопису у багатьох газетах, журналах, телевізійних програмах, новинах та інших ЗМІ. Одним із таких є інтернет-видання “Українська правда”, яке одне з найперших почало застосовувати нові впровадження та робить це й на сьогоднішній день. Тому для аналізу поточної ситуації з впровадженням змін до українського правопису це джерело підходить найкраще.

Найбільш поширеним нововведенням за ці роки, стало слово *проєкт*. Так майже лише за три роки, воно було вжито більше двадцяти тисяч разів у інтернет-виданні «Українська правда», а на стару форму слова *проект* ви там більше не натрапите. Тепер *проєкт* пишемо через *є*, як і в інших схожих випадках, на кшталт «траєкторія», що було запроваджено раніше, це слово було по суті винятком.

Неодноразово було вжито словосполучення *віцепрем'єрка заявила*, яке одразу несе у своєму контексті дві новації. Це вживання фемінітивів, які утворюються за допомогою суфіксів *-к*, *-иц (я)*, *-ин(я)* від іменників чоловічого роду. Також вживається й багато інших фемінітивів, а саме: *студентка*, *журналістка*, *кореспондентка*, *психологиня*, *майстриня* та ін. Другим прийнятим та використовуваним нововведенням у виданні стало правило написання слів разом з першим іншомовним компонентом: *анти-*, *контр-*, *віце-екс-*, які раніше писалися у поєднанні з другою частиною через дефіс.

Відбувся й стрімкий перехід до вживання нової форми слова *священник*. Останнім часом це слово вживалося близько двохсот разів з двома буквами -нн- замість однієї, як було нормою раніше. Я вважаю, що це досить логічний та правильний варіант написання цього слова. Адже походить воно від спільнокореневого слова священний, яке традиційно пишеться з двома літерами -нн-.

Також чимало слів вжито з пів-, які мають значення половини чогось, відтепер пишуться виключно окремо. До найбільш вживаних можна віднести: *пів України, пів світу, пів країни, пів Києва, пів години* та багато інших. Таким чином, новий правопис усунув чимало нелогічних норм та зменшив кількість правил, які варто знати для правильного написання слів з “пів”.

Але існують і такі нові правила, до яких редакція ставиться досить обережно та поки що не наважується застосовувати у своїх статтях. Це насамперед вживання літери *и* в кінці та на початку слова. Тепер замість *ірій, ірод* ми можна писати *ирій та ирод*. А слова *безкрайності, меншості, свіжості, радості* тепер можуть мати кінцеву літеру *и*. Також не поспішають у виданні «Українська правда» із вживанням прізвищ, що є іменниками чоловічого роду другої відміни на *-ин, -ін, -їн*, а у давальному відмінку змінюють своє закінчення на *-ові*, а не тільки на *-у*. Наприклад, тепер можемо писати *Волошинові*, замість старої форми *Волошину*. Отже, можна зробити висновок, що насамперед це інтернет-джерело не квапиться з використанням нововведень у власних назвах.

Таким чином, перехід до вживання правил та норм нової редакції «Українського правопису» відбувається досить стрімко. Це тривалий процес на який піде чимало часу та ресурсів. Сучасна українська мова — відкрита й динамічна. Змінюється словник, з'являються нові терміни в різних сферах суспільної комунікації, виникає потреба адаптації загальних і власних назв до раніше сформульованих орфографічних правил.

Правопис – це своєрідне мовне законодавство. А законодавча влада доопрацьовує правову базу, вносить поправки й уточнення в закони постійно. Тому й до реформи правопису вдаються тоді, коли хочуть спростити орфографію, унормувати її, позбутися винятків. Дотримання правопису залежить від доброї волі користувачів мови, від своєрідного суспільного договору. Але варто пам'ятати про необхідність цих нововведень та власними силами починати впровадження цих змін у своє життя.

Література

1. Український правопис 2019 року. Стислий огляд основних змін у новій редакції “Українського правопису” (2019). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>. **2. 20 найбільших новацій** Українського правопису 2019 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30025623.html>. **3. Новий правопис:** міт, павза і фавна. Чи справді все так складно? URL: <https://www.google.com/amp/s/www.bbc.com/ukrainian/features-48444094.amp>.

4. **Новий правопис** уже чинний. Чому він усе таки хороший. URL: <https://shpalta.media/2019/06/07/novij-pravopis-uzhe-chinnij-chomu-vin-use-taki-horoshij/>. 5. **Фемінітиви** та новий український правопис. URL: <https://www.genderculturecentre.org/feminitivi-ta-noviy-ukrainskiy-prav/>
6. **Новий український правопис: історія, зміни, нововведення.** URL: <https://nasze-slowo.pl/novyj-ukrayinskij-pravopys-istoriya-zminy-novovvedennya>

Джерела

7. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/03/15/7286700/>
8. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/16/7286797/>
9. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/17/7286963/>
10. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/03/18/7286994/>
11. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/4/7285511/>

Ніколайчук Ірина

(наук. керівник: д. філол. н., проф. Ж. В. Краснобаєва-Чорна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ТЕКСТОВОЇ ЧАСТИНИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ВИДАННЯ англ. «REPOST» (2019-2020 pp.)

Здійснено контент-аналіз текстової частини Всеукраїнського молодіжного видання англ. «Repost». Окреслено етапи становлення контент-аналізу як методу й етапи проведення контент-аналізу.

Ключові слова: контент-аналіз, молодіжне видання, Всеукраїнське молодіжне видання англ. «Repost».

Контент-аналіз як метод наукового пізнання широко представлений у зарубіжному і вітчизняному мовознавстві. Контент-аналіз, за Л. Зеленською й А. Балациною, є методом якісно-кількісного аналізу змісту документа, за допомогою якого можливе більш глибоке осягнення позатекстової реальності [1, с. 32]. Ну думку дослідниць, він відрізняється від інших способів вивчення документів можливістю “вписування” їхнього змісту в соціальний контекст і ґрунтується на таких загальних правилах: систематичність, репрезентативність, повторюваність елементів змісту, статистична значущість і формалізація, відповідність процедури сформульованій меті й завданням, чітке визначення категорій [Там само].

Актуальність статті полягає в тому, що молодіжні видання відображають суспільну думку і постають рупором демократичного мислення молоді в сучасному суспільстві.

Мета роботи: здійснити контент-аналіз текстової частини Всеукраїнського молодіжного видання англ. «Repost». *Завдання:* окреслили етапи становлення контент-аналізу як методу та етапи проведення контент-

аналізу; схарактеризували елементи Всеукраїнського молодіжного видання англ. «Repost» у рамках контент-аналізу.

Об'єктом роботи постає контент-аналіз як метод. *Предметом* є Всеукраїнське молодіжне видання англ. «Repost».

Джерельну базу дослідження становлять випуски Всеукраїнського молодіжного видання англ. «Repost» за 2019-2020 рр.

Етапи становлення контент-аналізу як методу узагальнено в Табл. 1.

Таблиця 1

Етапи становлення контент-аналізу як методу

№	Етап	Період	Характеристика
1.	Етап зародження	до 1920 рр.	визначуваний описовою й інтуїтивною методологією, розвиваються різноманітні підходи до аналізу та порівняння текстів у інтерпретаційних контекстах, насамперед засобів масових комунікацій, ранній газетний аналіз, графологічний аналіз тощо
2.	Етап формування основ «класичного» контент-аналізу	1920-1940 рр.	розвиваються систематичні основи кількісного контент-аналізу у рамках масових комунікацій, розвиток відбувається практично разом з теорією і практикою пропаганди
3.	Міждисциплінарне розширення і диференціація	1950-1960 рр.	методологія не лише розвиває свої теоретичні основи, але й знаходить шлях до різноманітних дисциплін, насамперед лінгвістики, психології, соціології, історичних наук, мистецтва тощо
4.	Розвиток теоретичних основ та розширення практичного застосування	1970-1980 рр.	удосконалення і застосування різноманітних моделей зв'язку, аналіз невербальних комунікацій, а також розвиток нових різновидів, зокрема якісного контент-аналізу, вдосконалення методики, насамперед за рахунок використання нових можливостей комп'ютерної техніки
5.	Етап «глобального» розвитку	з 1990 рр. – дотепер	період пов'язаний із використанням контент-аналізу в під час діяльності найрізноманітніших суб'єктів

Етапами проведення контент-аналізу, за Ф. Фрю [4, с. 27] постають:

1) відбір змістових одиниць, які цікавлять дослідника з позиції досягнення мети; 2) класифікація – теоретичне диференціювання і структурування змістових одиниць, виокремлення змістових категорій і підкатегорій; 3) операціоналізація (пробне кодування) – перевірка того, чи відповідає попередня класифікація категорій змісту тексту; 4) кодування – кожній категорії і підкатегорії присвоюється код у вигляді цифри або літери;

укладання класифікатора; 5) квантифікація тексту – вимірювання кожної категорії та реєстрація вимірювань у реєстраційній карті.

Основними елементами контент-аналізу розділів Всеукраїнського молодіжного видання англ. «Repost» постають: а) назви розділів; б) шрифт та його колір; в) назви статей.

Під час дослідження укладено робочу таблицю, фрагмент якої запропоновано нижче (див. Табл. 2.).

Отже, контент-аналіз засвідчив: 1) назви розділів випусків 2019 р. мають своє логічне продовження у розділах видань 2020 р.; 2) кількість розділів у 2020 р. збільшилась на 1; 3) розділ «Цікаво знати» у 2020 р. значно розширився презентацією секретів роботи над випуском і відповідями на важливі запитання; 4) розділ «Lit.Натхнення» дав можливість розвивати творчі здібності молоді; 5) шрифт та колір назв став єдиним. Частотним є поняття «Україна» у виданнях 2019 р., подано ілюстрації визначних пам'яток, а також нові цікаві проекти в різних куточках України, в яких студенти можуть взяти участь, що виховує почуття національної ідентичності у молоді, любов до Батьківщини.

Перспективу дослідження вбачаємо в контент-аналізі обкладинки молодіжного видання англ. “Repost”.

Література

1. **Зеленська Л., Балацинова А.** Теоретичні основи застосування контент-аналізу в історико-педагогічних дослідженнях. *Наукові записки БДПУ Серія: Педагогічні науки*. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 29-42.
2. **Локшина Д.** Специфіка обкладинки українського жіночого журналу «Наталі»: контент-аналіз. *Лінгвокомп'ютерні дослідження: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 14. С. 90–92.
3. **Юськів Б.М.** Контент-аналіз. Історія розвитку і світовий досвід : монографія. Рівне : Перспектива. 2006. С. 114–139.
4. **FrühW.** In halts analyse: Theorie und Praxis. Konstanz : UTB/BRO, 2007. – P. 27.

Джерела

5. **Всеукраїнське** молодіжне видання Repost. Офіційна сторінка. Режим доступу: <https://repost.in.ua/about/>

Фрагмент робочої таблиці

№	2019 рік		2020 рік	
	назви розділів у змісті та на сторінках журналу подані різними шрифтами, кольорами		назви розділів у змісті та на сторінках журналу подані одним шрифтом та кольорами	
	Назва розділу	Опис розділу	Назва розділу	Опис розділу
1.	<i>“Літературне натхнення”</i>	містить поезії українських поетів та надихає юних читачів	<i>“Lit. натхнення”</i>	містить вірші звичайної молоді, розкриває потенціал підлітків та мотивує інших до написання власних творів
2.	<i>“Люди перестають мислити, коли перестають читати”</i>	інформує, які книги для прочитання рекомендують зірки українського шоу-бізнесу	<i>“MustRead”</i>	
3.	<i>“Слово редактора”</i>	подано команду видання, контакти	<i>“Цікаво знати”</i>	включає у себе слово редактора, перелік тих, хто працював над номером (головний редактор, арт-директор та інші), образ із обкладинки (хто зображений на обкладинці, фотограф). На другій сторінці бачимо роз’яснення важливих питань
4.	<i>Відеорубрика “Доброго ранку!”</i>	розділ про розповіді з життя, поради та відкриття секретів відомих особистостей, або ж активних молодих людей у форматі питання-відповідь з додаванням фотографій персони.	<i>“Доброго ранку з...”</i>	
5.	-	-	<i>“Цікавинки однієї країни та де їх шукати”</i>	добірка чарівних місць України, які можна відвідати

Перепелюк Анна
(*наук. керівник: чл.-кор., д.філол.н., проф. А.П. Загнітко*)
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРОЦЕС АБРЕВІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Окреслено поняття абревіації, методи і прийоми дослідження абревіації в різносистемних мовах (англійська і українська), способи перекладу абревіацій.

Ключові слова: абревіація, процес абревіації, методи дослідження, способи перекладу

Сучасна українська мова ніколи не стоїть на місці, вона безперервно рухається, змінюється і розширює свій словниковий склад. Через значну кількість інформації виникає потреба знаходити способи її зручної передачі від адресанта до адресата. Одним із допоміжних способів компактного передавання інформації з повним збереженням змісту і зменшенням розміру тексту є процес абревіації.

Процес абревіації неодноразово досліджувався у працях відомих лексикографів, термінологів, етнологів та науковців-філологів. Найвизначніші з них залишили нам свій доробок. Значну частину праць цих видатних науковців ми розглянули: Т. Ніколаєва, Н. Луценко, А. Письмиченко, Ю. Керпатенко, А. Шаповалова, а також вважаємо за потрібне назвати науковців, які вже досить давно працюють на науковій ниві і ведуть дослідження і у цій сфері – Д. Алексеєв, Л. Бойченко, Є. Волошин, О. Мацько, В. Павлов, Т. Пайлз, М. Сегаль, М. Сердюк, Р. Уельз, О. Есперсен, К. Кубряков, К. Дюжиков, І. Штерн, М. Шлаух, Л. Шеляховська, Л. Сапогова.

Актуальність роботи полягає у висвітленні процесу абревіації та зіставленні українського абревіювання з англійським, що покращить якість перекладацьких джерел та розширить знання про поняття абревіатури та відповідними абревіатурами української мови.

Абревіація в сучасному мовленні поширена не тільки у певних спеціалізованих виданнях, цікавляться якими лише вузькопрофільні спеціалісти, а й там, де читачем чи слухачем є будь-хто з мовців. Скорочення мовних одиниць зараз можна побачити навіть в особистих повідомленнях, що вже говорити про тексти ЗМІ. На сьогодні кожен з нас став свідком інтенсифікації процесу глобалізації. У зв'язку з цим переклад абревіатур і розвиток процесу творення не втрачає, а навіть набуває більшої популярності і стає все більш потрібним для мови.

Метою дослідження є встановлення особливостей абревіації в українській та англійській мовах з визначенням найпоширеніших способів абревіювання. **Практичне значення.** У бурхливому потоці інформації, яка оточує сучасну людину, дуже важко довго втримати увагу адресата, а тим паче

зберегти її. Через надмірну завантаженість люди використовують будь-які можливі методи скорочення та ущільнення текстів. Абревіація – складний процес, який не тільки зменшує розміри тексту, а й збільшує мовний склад мови шляхом утворення слів через об'єднання їх перших складів чи літер. У більшості випадків абревіації стають настільки зручні в письмі й мовленні, що майже повністю замінюють словосполучення чи складні конструкції (назви організацій, установ і т. ін.).

Вирішено провести власне дослідження цієї теми, в ході якого знайдено й опрацьовано фактичний матеріал щодо процесу абревіації в українській та англійській мовах; зіставлено процеси абревіації в англійській та українській мовах; зроблено аналіз способів абревіації; укладено класифікацію способів абревіації.

Сучасні дослідники неоднозначно витлумачують поняття “абревіація” й “абревіатура” у словотворі. Абревіація об'єднує два зворотні процеси: перший – це процес словотворення і пов'язане з ним поняття “спосіб словотворення”, яким оперують науковці; другий – це об'єднання скорочених компонентів у єдине ціле, тобто складання.

Абревіація (лат. *abbreviation* — скорочення) — спосіб словотворення, що розвинувся у 20 ст. Це об'єднання скорочених основ (технічний редактор > техред), скорочених і повних основ (*медичний університет* > *медуніверситет*), а також творення простого похідного слова шляхом довільного скорочення твірної одиниці (*магнітофон* > *маг*). В абревіації, як і в складанні похідне утворюється через поєднання компонентів декількох слів[1].

Абревіація здійснює виняткові завдання та функції, висвітлити які під силу тільки їй – відчутно збільшує дериваційні можливості словотвору та лексики. Відмовитися від процесу абревіації на сьогоднішні більше ніж не можливо. Основною причиною важливості цього процесу в мові є словозміна та словоскорочення, які змогли повністю вкоріннитися в мову, що призвело до втрати їх початкових повних форм і значень.

Чимало абревіатур створені під час перекладу іншомовних. Це спонукає нас розглянути методи дослідження абревіатур та способи їх перекладу. Можна виділити чотири методи дослідження абревіації як системи словотвору та механізмів саморегуляції й самоорганізації її одиниць.

1. Описовий метод. За допомогою описового методу було здійснено інвентаризацію й таксономію абревіатур, комплексних одиниць словотвору. Часто описовий метод є нероздільною частиною структурного методу, але має свої кроки актуалізації: 1) виділення одиниць аналізу; 2) членування на менші одиниці (сегментація); 3) класифікації одиниць таксономії; 4) вияв ознак груп таксономії (зовнішня та внутрішня інтерпретація) [5].

2. Структурний метод. За допомогою структурного методу, до якого входять опозиційна, дистрибутивна, трансформаційна методика аналізу, були виявлені й класифіковані складники словотвірної системи, встановлені

механізми функційної орієнтації та визначено характер відносин між твірними й функційно модифікованими одиницями, виокремлено способи творення нових моделей [7].

3. Зіставний метод. У цьому методі головною процедурою дослідження постає порівняння. Він базується на пошуку спільного та специфічного в досліджуваних мовах.

4. Контрастивно-перекладацький аналіз. Контрастивно-перекладацький аналіз є основною зіставлення оригіналу з перекладом. За М.П. Кочерганом [4], контрастивний аналіз – це сукупність прийомів дослідження й опису мови через його системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Він спрямований насамперед на виявлення відмінностей між порівнянними мовами. Комісаров В.Н. азначає, що немає жодної гарантії того, що будь-яка модель перекладу є достовірною, однак якщо результат збігається з тим, що прогнозувався за якоюсь моделлю, то гіпотетичний характер набирає певної пояснювальної сили [10].

На цьому етапі розвитку абрєвіації та систематизації знань про аналізований процес науковці виділяють три типи перекладів абрєвіатур та скорочень: скорочений переклад, переклад шляхом транслітерації та експлікація. Заявлені способи перекладу є недостатньо глибокими, тому пропонуємо ознайомитися з доступними способами перекладу детальніше.

1. Переклад відповідним скороченням. Він полягає у використанні вже наявної в мові перекладу абрєвіатури-відповідника. У випадку з авторськими абрєвіатурами, допускається її створення. Воно може бути створеним за тією ж моделлю, що й у мові оригіналу (*HGV - Heavy Goods Vehicle – BT3*) [6].

2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення. Його використовують у випадку відсутності відповідного скорочення. В такому разі для перекладу необхідно визначити повну форму скорочення у мові оригіналу (за словником або текстом оригіналу) [3] (*CSTO – Collective Security Treaty Organisation - організація договору про колективну безпеку*).

3. Ще одним способом перекладу абрєвіатур є транскодування, транскрибування або транслітерування. Для правильного виконання цього процесу необхідно дотримуватися однієї із систем міжнародної транскрипції або міжалфавітної відповідності (*DUP – Democratic Unionist party - Демократична юніоністська партія (ДЮП)*) [2].

4. Перенос оригінальної форми скорочення до тексту перекладу. Має місце тоді, коли у мові перекладу відсутній адекватний відповідник (найчастіше це відбувається у текстах із найновіших галузей, таких як інформаційні технології тощо) [8] (*GALEO Impact Fund – The Georgia Association of Latino Elected Officials Impact Fund - GALEO Impact Fund*).

5. Описовий переклад англійського скорочення. Такий спосіб передачі англійського скорочення зазвичай зводиться до перекладу скорочення з урахуванням його мікроконтексту. Використовується в тих випадках, коли застосування описаних вище методів виявляється скрутним або не можливим,

що часто відбувається в передачі відсутніх у словниках скорочень [9] (*FDA – Food and Drug Administration - Управління з контролю якості харчових продуктів і медикаментів*).

Під час дослідження аббревіацій, зібраних з англійського джерела *The Guardian*, ми зрозуміли, що найпоширенішим є другий спосіб перекладу, а саме – переклад повною формою слова

Висновки. Аббревіація – поширене явище, що потребує детальнішого вивчення і розширення своєї бази. Розвиток аббревіацій напряму залежить від розвитку суспільства. Зіставляючи процеси аббревіації в українській мові та англійській мовах, бачимо, що в різносистемних мовах важко знайти певні спільні аббревіатури. Це зумовлює те, що єдиним, справді зручним, методом дослідження аббревіатур є зіставний. На базі цього дослідження можемо зрозуміти, що хоча в англійській та українській мові є багато схожих елементів у процесах аббревіації, реалії цих країн суттєво відрізняються, а значить аббревіації часто не мають відповідників, які будуть зрозумілими для нас. Попри на бурхливий розвиток суспільства і мовну дифузію, у зв'язку з якою в українській мові поширюються інтернаціоналізми, що стають зрозумілими для нас в оригінальній формі, більша частка аббревіатур англійської мови перекладається способом відповідної правильної форми. Цим зумовлюється постійне зростання словникової бази української мови та поширення його за іншомовних надходжень.

Література

- 1. Вакарлюк Л. О., Панцьо С. Є.** Аббревіація. *Український словотвір у термінах. Словник-довідник.* Тернопіль, 2007, С. 20;
- 2. Денисова С. П.** 60 років ЮНЕСКО: погляд у майбутнє: Наукова конференція кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. *Глобалізація як наслідок транскультурної комунікації.* К. : ВЦ КНЛУ, 2006. С. 14-16;
- 3. Керпатенко Ю. В., Щербина, О. О.** Аббревіація як спосіб економії мовних засобів у підготовці слухачів мовних курсів до комунікації у суспільно-політичному полі. *Наукові записки: збірник наукових статей / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова.* 2015. С. 70–77;
- 4. Кочерган М. П.** Основи зіставного мовознавства : підручник. К. : Академія, 2006. 424 с.;
- 5. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля К., 2006. 716 с.;
- 6. Флорін С. В.** Переклад і смислова структура. К. : Освіта, 2004 203 с.;
- 7. Особливості перекладу аббревіатур та скорочень (на основі британських онлайн-видань): конкурсна робота:** Режим доступу: <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Konkursna-robota-Bridzhyt-Dzhons.pdf>;
- 8. Шаповалова А. П.** Аббревіація та акронімія в лінгвістиці. Львів : Слово, 2003. 187 с.;
- 9. Латышев Л. К.** Технология перевода. М. : НВИ – Тезаурус, 2000. 280 с.;
- 10. Комиссаров В. Н.** Теория перевода (лингвистические аспекты). М. : Высш. шк., 1990. 253 с.

ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ТИПОЛОГІЙНИХ РИС ОБРАЗУ (НА МАТЕРІАЛІ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ НА ПИТАННЯ «УКРАЇНА – ЦЕ...»)

Стаття присвячена аналізу образу України на основі відповідей студентів на запитання «Україна – це...». Під час дослідження було встановлено важливість такого методу аналізу, як контент-аналіз; знайдено його переваги недоліки, розглянуто різні його напрямки і різновиди. Також це допомогло встановити вплив ЗМІ на людей, зокрема, на формування образу про різні країни. На основі опитування студентів Донецького національного університету імені Василя Стуса було визначено, з чим у більшості з них асоціюється Україна, що уможливило визначення окремих компонентів ставлення українців до своєї країни.

Ключові слова: контент-аналіз, Україна, преса, асоціації, образ, студенти.

1. Вступні зауваження. Наявність великої кількості онлайн-ресурсів надала доступ людині до необмеженого масиву інформації, проте це не вказує на збільшення рівня інформованості. Масмедіа формують світогляд людини, її сприйняття світу, вони також впливають на політичний і соціальний стан країни. Події, що відбулися за останні вісім років в Україні, а саме: євроінтеграція, Революція гідності, Антитерористична операція змінили не лише внутрішнє ставлення до держави, а й зовнішнє. Зміни у свідомості людей мають негативний та позитивний відтінки, що залежить від певної ситуації.

Актуальність. У сучасному суспільстві існують проблеми зі сприйняттям України на світовій арені, важливо розуміти, який імідж вона має, щоб змінити його в майбутньому на краще. Ось чому виникає необхідність дослідити образ України.

Саме тому актуальним буде аналіз відповідей студентів на питання стосовно їхніх асоціацій з Україною, адже студенти не лише навчаються, а й в багатьох вимірах визначатимуть майбутнє.

Об'єктом дослідження є образ України. **Предметом** постає контент-аналіз образу України (на основі відповідей студентів).

Метою роботи є вивчення особливостей образу України у сприйнятті та інтерпретації здобувачами вищої освіти.

Для того, щоб досягти мети дослідження, було поставлено такі завдання:

- 1) проаналізувати теоретичні аспекти контент-аналізу;
- 2) Розробити анкету для проведення експерименту;

3) провести аналіз відповідей студентів й визначити позитивні та негативні риси в інтерпретації образу України;

4) дослідити особливості формування образу України у свідомості студентів.

2. Виклад основного матеріалу дослідження. З розвитком інформаційних технологій з'являється ще більше завдань у методології соціальних наук.

Контент-аналіз (з англ. content - зміст) – методична процедура аналізу всіх видів текстів (вербальних, візуальних тощо), є аналізом ядра комунікації, що міститься між автором повідомлення й тим, кому воно адресоване. Це інструмент, що створений для виявлення присутності окремих тем, слів, концептів у тексті для вияву певних соціальних фактів чи тенденцій. Отже, традиційний контент-аналіз можна визначити як квантитативний розгляд текстів і наборів текстів з метою подальшого змістового тлумачення знайдених числових наявних зв'язків між ними. Використання контент-аналізу допомагає дослідникам зробити висновок щодо повідомлень у тексті, автора й аудиторії. Контент-аналіз припускає точність вимірів дефініцій конструктів позбавлених конкретності. Щоб виявити певні аспекти змісту і тематичних блоків, використовується кодування.

Джерелами даних можуть бути інтерв'ю, політичні промови, щоденники відомих людей, історичні документи, зрештою, будь-яке комунікативне повідомлення.

Контент-аналіз може бути використаним як основне джерело дослідження (для дослідження соціальної спрямованості видання), паралельне, тобто в поєднанні з іншими методами, допоміжне та контрольоване (використовується для класифікації відповідей на відкриті питання анкет).

Існує декілька шляхів використання контент-аналізу: 1) опис намірів певної особи або групи осіб; 2) характеристика психологічного чи емоційного стану особи або групи осіб; 3) виявлення різниці подання інформації у різних джерелах, її спотворення; 4) визначення певних характеристик тексту(мова, жанр, особливості говірки, реципієнт); 5) оцінювання сприйняття тексту після його прочитання, вплив інформації на її споживача.

Як і будь-який інший метод дослідження, контент-аналіз має свої переваги та недоліки. До переваг належать такі можливості, як:

1. Ненав'язливий збір даних. Це дає змогу здійснювати аналіз поза безпосередньою участю в розмові з учасниками, тому що присутність дослідника не впливає на результат.

2. Прозорість. Аналіз змісту здійснюється за певною процедурою, яку з легкістю можуть повторити інші дослідники, що вказує на її високу надійність.

3. Гнучкість. Це означає, що у вас є змога проводити контент-аналіз у будь-який час у будь-якому місці, якщо наявний доступ до певних джерел.

Недоліки, які можуть завадити під час контент-аналізу:

1. Редуктивність. Зосередження на словах або фразах ізольовано, нехтування контекстом, нюансами та неоднозначними значеннями іноді може призводити до зменшення, спрощення деяких ознак.

2. Суб'єктивність. У контент-аналізі завжди є таке поняття, як суб'єктивна інтерпретація, що може вплинути на достовірність результатів і висновків.

3. Значні витрати часу. Кодування великих обсягів тексту вручну займає надзвичайно багато часу, і його може бути важко ефективно автоматизувати.

У контент-аналізу доволі багата історія використання в психології, соціології, журналістиці і бізнесі. На використання контент-аналізу в соціальних науках сьогодні — його методи і проблеми інтерпретації — вплинули як пов'язані з цим події в інших сферах, так і історичні вимоги до певних практичних застосувань. Наразі все більше дослідників використовують цей метод.

Зародився він завдяки потребам масових комунікацій і розпочався як кількісно-орієнтований метод аналізу преси. На початку двадцятого століття студенти-журналісти почали рахувати газетні рядки, присвячені закордонним справам або спорту, порівнюючи, наприклад, одну газету з іншою, а пізніше порівнюючи зміст газети з вмістом інших ЗМІ. Його було використано з метою продемонструвати «пожовтіння» тодішньої преси міста Нью Йорка. Методи, спрямовані на вирішення практичних завдань систематичного, об'єктивного та кількісного опису матеріалів друкованих видань, які вийшли зі школи журналістики Америки, отримали назву квантитативного газетного аналізу. Д. У. Уїлкокс також займався дослідженням функцій газет, який у 1900 р. у монографії «Американська газета у світлі соціальної психології» проаналізував 240 видань, для чого використав таку класифікацію матеріалів: 1) новини, які поділені на воєнні та цивільні; останні, у свою чергу, поділяються на міжнародні, політичні, новини про злочини та людські недоліки, інші новини; 2) ілюстрації; 3) література; 4) думки (редакційні статті, листи); 5) реклама.

Праці американських науковців стали відомими і знайшли продовження в Європі. Уже в 1910 р. на першому засіданні Німецького соціологічного товариства Макс Вебер закликав використовувати контент-аналіз для оцінки охоплення пресою політичних акцій у Німеччині та вивчення громадської думки. Контент-аналіз почали використовувати і для аналізу інших видів документів. Зокрема, ранні використання контент-аналізу були спрямовані на перевірку правдивості історичних документів. Дослідники займалися головню підрахунком слів у документах сумнівного походження й порівнювали їхні частоти та приклади використання з відповідними словами в документах, вірогідність яких була безсумнівною.

У 1937-1941 роках з'явилося фундаментальне дослідження Сорокіна соціальних і культурних змін у Західній Європі протягом усього історичного

періоду. Воно ґрунтувалося на аналізі музики, літератури, творів мистецтва та філософії відповідно до їхнього центрального значення.

Після Другої світової війни і, можливо, в результаті першої інтегрованої картини контент-аналізу, наданої Берельсоном (1952), використання контент-аналізу поширилося на численні дисципліни. Контент-аналіз нікуди не емігрував із масової комунікації. Фактично сама «масовість» доступних комунікацій продовжувала приваблювати науковців, які подивилися на ЗМІ з нових ракурсів.

Психологи почали використовувати контент-аналіз у чотирьох основних сферах. Першим був висновок про мотиваційні, психічні чи особистісні характеристики за допомогою аналізу вербальних записів. Ця програма почалася з трактату Гордона Олпорта (1942) про використання особистих документів. Другою програмою було застосування вербальних даних, зібраних у формі відповідей на питання відкритого інтерв'ю, бесід у фокус-групах та словесних відповідей на різні тести. Третє застосування контент-аналізу дослідниками-психологами стосувалося процесів спілкування. Четверте застосування мало форму узагальнення вимірів сенсу в широкому діапазоні ситуацій і культур.

З одного боку, це поширення використання контент-аналізу між дисциплінами призвело до втрати фокусу: здавалося, все можна аналізувати за змістом, і кожен аналіз символічних явищ перетворювався на контент-аналіз. З другого боку, ця тенденція також розширила сферу застосування техніки, щоб охопити те, що цілком може бути суттю поведінки людини: розмова, бесіда, опосередковане спілкування.

Керол Ріфф і Фрайтаг (1997) відзначають майже шестикратне збільшення кількості контент-аналізів, опублікованих в академічному журналі «Journalism & Mass Communication Quarterly» (з англ. «Журналістика та масові комунікації щоквартально» – це рецензований науковий журнал, який висвітлює сферу комунікації та журналістики) за 24-річний період— з 6,3% усіх статей у 1971 р. до 34,8% у 1995 р., що робить цей журнал одним із основних джерел для контент-аналізу ЗМІ.

Аналіз відповідей студентів на опитування щодо образу України. З використанням настанов контент-аналізу було опрацьовано анкету для опитування. Після проведення анкетування здобувачів (133) було узагальнено відповіді. Узагальнюючи результати експерименту, можна констатувати, що більшість відповідей була позитивна. На питання «Україна – це...» було надано такі варіанти відповідей: *державна, рідна домівка, борці, війна, Донбас, архітектура, географічний центр Європи, політика, Карпати, Крим, європейський союз, демократія, толерантність, вареники, мати, страх, гордість* інше. Ще три студенти додали такі варіанти відповідей, як *мальовничий край, любов, люди*. Оскільки можна було обрати декілька опцій, результати вийшли відповідними: *Державна, рідна домівка й Карпати* очолюють список реакцій опитуваних, що вказує на те, що, в першу чергу,

студенти бачать Україну самостійною країною, вважають її безпечним місцем і своїм домом, а також асоціюють її з Карпатськими горами, а отже – певним місцем. На наступних позиціях: *гордість, Крим, мати і географічний центр Європи*. Майже 40% опитаних відчувають гордість за нашу державу, вважають анексований Росією Крим Україною, що надзвичайно важливо в тій ситуації, в якій перебуває наша країна зараз. Не досить позитивним результатом є те, що більшість вважає Україну лише географічним центром Європи, а не асоціюють її з Європейським союзом, адже саме до цього ми прагнемо дійти. На останньому місці розмістився страх і відповіді «інше», куди входили: *мальовничий край, люди, любов*.

3. Висновки. Отже, ми розглянули такий вид дослідження, як контент-аналіз. Простежили його основні диференційні ознаки й види. Окремо з'ясували еволюцію його розвитку й жанри, в яких він використовується, такі як: лінгвістика, журналістика (преса, політичні промови, телевізійні новини і т. д.), психологія, антропологія, бізнес тощо.

Під час аналізу відповідей студентів на запитання «Україна – це...» ми виявили, що 80% опитуваних вважають нашу країну державою, 69% - рідною домівкою та 51% асоціюють її з Карпатами. Це дало змогу зрозуміти ставлення молодого покоління до своєї країни, адже здобувачі вищої освіти – її майбутнє, від якого значною мірою залежать можливі зміни.

Література

1. Костенко Н., Іванов В. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики. К. : Центр вільної преси, 2003. 200 с. **2. Швець О. В., Флюр О. М.** Контент-аналіз. *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін.* К. : Знання України, 2004. Т.1. 760 с. **3. Knight Oliver.** The Grand Remonstrance. *Public Opinion Quarterly*. 1960. Vol. 1. No 24. P. 77–84. **4. Lasswell Harold D.** A Provisional Classification of Symbol Data. *Psychiatry*. 1938. Vol. 1, No 2. P. 197–204. **5. Neuendorf K. A.** The content analysis guidebook. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002. Vol. 2. P. 201–241. **6. Wilcox Delos F.** The American Newspaper. A Study in Social Psychology. *Annals of the Academy of Political and Social Science*. 1990. Vol. 16, No 1. P. 56–92.

*Сидорчук Анастасія,
здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
першого (бакалаврського) рівня
(наук. керівник: к. філол. н., доц. Гарбера Ірина Володимирівна),
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ВІРТУАЛЬНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ: ОСНОВНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ Й РЕАЛІЗАЦІЯ В МЕРЕЖІ ІНСТАГРАМ

У статті розглянуто питання сучасного розуміння віртуальної мовної особистості. Визначено її основні кваліфікаційні ознаки й особливості реалізації в мережі Інстаграм.

Ключові слова: віртуальний дискурс, мережа Інстаграм, мовна особистість.

Питання віртуальної мовної особистості віднедавна стало і наразі залишається надзвичайно актуальним (див. праці І.О. Великої [1], А.С. Гусєвої [2], В.В. Огорокової [3] та ін.).

Мета нашої статті – визначити основні кваліфікаційні ознаки віртуальної мовної особистості, зокрема на прикладі її реалізації в мережі Інстаграм.

Мовна особистість, яка є учасником так званого віртуального дискурсу, постає віртуальною мовною особистістю в якості умовного образу, як нерозривне поєднання реальних та асоційованих характеристик особистості. Віртуальна мовна особистість є специфічним типом адресата й адресанта, що не може бути зведена ні до реального типу особистості, ні до вигаданого, оскільки межа між особистістю, що діє від своєї власної особи, та особистістю, що створює неіснуючий у реальній дійсності образ, у віртуальному дискурсі не визначена. Віртуальний дискурс у цьому аспекті можна визначати як сукупність текстів, занурених у ситуацію спілкування у віртуальній реальності; основні його ознаки: віртуальне комунікативне середовище; електронний канал спілкування; мультимедійний (множинний, мережевий) спілкування.

Серед основних кваліфікаційних ознак віртуальної мовної особистості можна виокремити такі:

- репрезентується за допомогою створюваних та інтерпретованих нею у процесі віртуальної комунікації текстів;
- характеризується унікальним, інколи навіть дещо викривленим, сприйняттям часопростору;
- відзначена високою компетентністю в технічному плані + часто недостатньою грамотністю в мовному аспекті;
- характеризується домінуванням фатичності над інформативністю;
- відзначена постійним прагненням публічності й популяризації;

- характеризується відсутністю чіткого уявлення про партнера за комунікацією.

Цінностями віртуальної мовної особистості постають: необмежена доступність і швидкість отримання інформації та зав'язування знайомств, анонімність, відсутність просторових кордонів, розмивання відстаней та стирання ролі тимчасового фактору, демократичність спілкування, свобода самопрезентації.

Комунікативна компетенція віртуальної мовної особистості являє собою володіння знаннями, уявленнями, вміннями та навичками, необхідними для підтримання спілкування та обміну інформацією в рамках віртуального дискурсу відповідно до його цілей і складається з трьох частин – енциклопедичної, лінгвістичної та інтерактивної, кожна з яких характеризується певною специфікою порівняно з реальним дискурсом.

Мовлення віртуальної мовної особистості характеризують такі параметри: термінологійність, відсутність суворої нормативності, яскрава емоційність, використання різноманітних скорочень, нехтування правилами орфографії та пунктуації.

Створюючи різноманітні тексти, віртуальна мовна особистість майже завжди доповнює їх іконічними елементами: аватарами, смайликами, ілюстраціями, шрифтами, аудіо- й відеоелементами.

Щоб продемонструвати реалізацію віртуальної мовної особистості в мережі Інстаграм, нижче подаємо приклади типових її блог-сторінок:

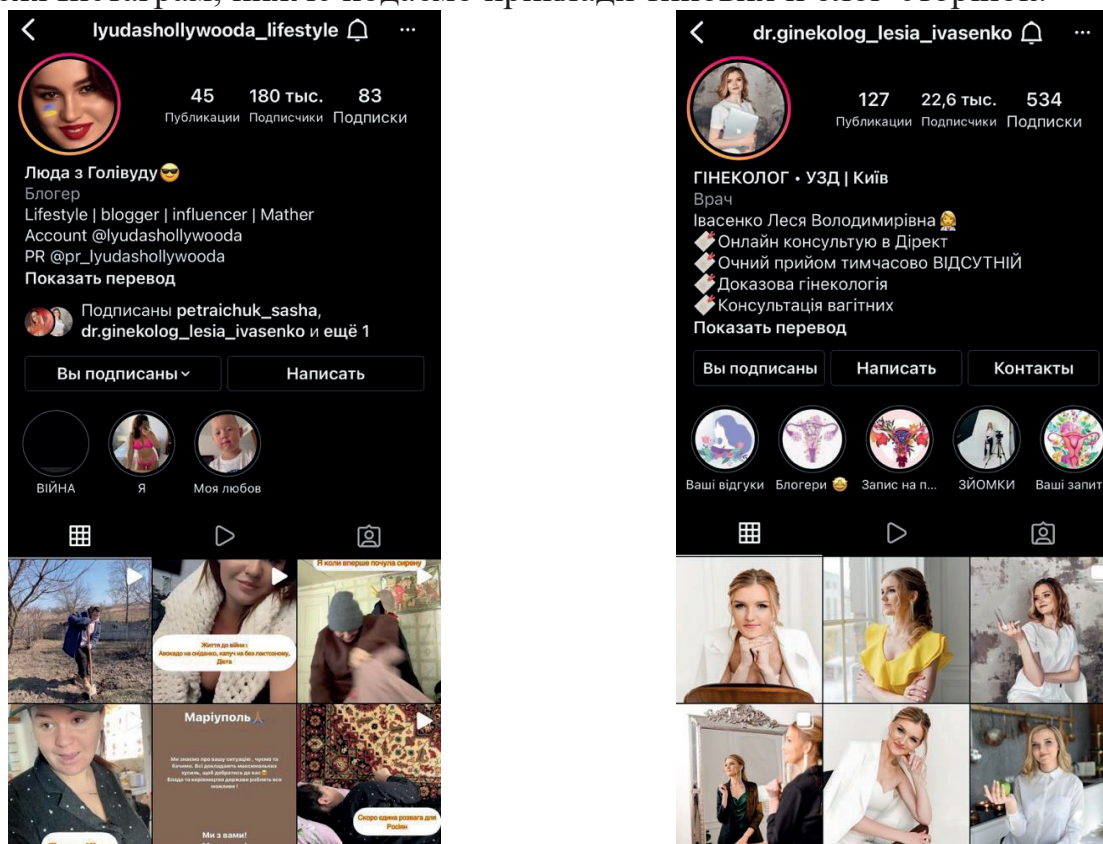

Рис. 1. Приклади реалізації віртуальної мовної особистості в мережі Інстаграм

Таким чином, можемо констатувати, що віртуальна мовна особистість (зокрема репрезентована у віртуальному інстаграм-середовищі) являє собою принципово новий різновид мовленнєво-комунікативного існування людини.

Література

1. Велика І.О. Особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V(28), Issue: 115. С. 58–61. 2. Гусєва А.С. Мовна особистість в умовах віртуальної комунікації: номінація користувача як мовний код. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2013. Том 26(65), №4, ч. 2. С. 58–64. 3. Огорокова В.В. Модель віртуальної людини доби Постмодерну. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2018. Т. 10, №1-2(22). С. 38–44.

Сопна Александра

(наук. керівник: к. філол. н., доц. М. Я. Оленяк)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ДО ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОРСТВА ТЕКСТУ

Окреслено роль та практичну значущість встановлення авторства в сучасній криміналістичній лінгвістиці загалом та в соціальному аспекті зокрема. Визначено перелік релевантних параметрів, за якими доцільно встановлювати авторство письмового мовлення. Обґрунтовано проблематику встановлення авторства у сучасному інтернет-просторі.

Ключові слова: встановлення авторства, криміналістична лінгвістика, стилометрія, ідіолект, стилістичні маркери.

Одним з основних напрямів криміналістичної стилістики вважається встановлення авторства тексту. Проблема ідентифікації автора важлива в прикладному аспекті, зокрема для встановлення авторства повідомлень кримінального характеру: листів з погрозами, вимог викупу, суїцидальних записок і т.д. Крім того, з розвитком технологій та інтернет-комунікацій стало все важче визначати першоджерело тексту; всебічний доступ інформації призвів до розповсюдження плагіату, тому проблема встановлення реального авторства тексту є гостроактуальною і в академічній та соціальній сферах, а також в царині літературної творчості, де існують непоодинокі випадки сумнівності авторства.

Ідентифікація авторства тексту безпосередньо пов'язана зі стилометрією – одним із напрямків сучасної лінгвістики, який базується на вимірювальному аспекті стилю мовлення. Напрямок стилістики значно розвинувся в останні роки, втім, на даний момент не існує стандартного алгоритму чи переліку

стандартизованих методів таких досліджень. Зазвичай, дослідники розробляють власні методи й прийоми з урахуванням специфіки своїх розвідок та емпіричного матеріалу. Традиційно стилOMETричні дослідження застосовувалися для аналізу більш формальних типів письма, наприклад: листи, книги, статті, але зараз лінгвісти все більше звертають увагу на дослідження електронного листування, зокрема Керол Часкі, Тім Грант [2; 6].

Встановленням авторства займалися такі американські вчені як Фредерік Мостеллер і Девід Л. Воллес [10]. Вони здійснили найбільш впливове комп'ютерне дослідження авторства Федералісту за допомогою статистичного методу спираючись на ідіолекти (індивідуальні варіації мови) [10]. Вагомий внесок в ідентифікацію авторства також внесли такі дослідники, як Роберт Метьюз і Том Мерріам, які створили комп'ютерну програму, здатну розрізнати п'єси Шекспіра та Марлоу [10]. Дослідник у галузі криміналістичної лінгвістики Джеральд Р. Макменамін визначив сукупність стилістичних маркерів які допомагають встановити авторство текстів, а також зазначив, що для аналізу необхідно застосовувати якісний та кількісний аналіз текстів [7:76].

Метою дослідження є встановити авторство анонімного тексту шляхом зіставлення його з групами текстів відомих авторів-претендентів. Для досягнення визначеної мети необхідно обрати релевантний та доцільний перелік параметрів, за якими встановлюється авторство аналізованого тексту. Матеріалом дослідження слугують дві групи текстів, запропонованих науковим керівником, які містять у собі додаткові емпіричні дані та характеристики ідіолекту авторів-претендентів, та один анонімний текст.

Аналізуючи анонімний текст, доцільно звертати увагу на так звані стилістичні маркери, запропоновані дослідником Макменаміном: структура тексту, цифри та символи, скорочення, пунктуація, написання з великої літери, орфографія, словотвір, синтаксис, дискурс, помилки та виправлення, слова та вислови які часто використовуються [7: 216-231].

При первинному знайомстві з досліджуваним текстом, необхідно визначити його основні структурно-комунікативні характеристики. Це електронне повідомлення, у якому автор чітко та без зайвих деталей ставить запитання, які його цікавлять, тому повідомлення досить коротке. Також можна зазначити, що воно написане у напівофіційному стилі, адже зі змісту можна зрозуміти, що спілкування відбувається між колегами. Наприклад:

Доброго ранку, Мар'яно Ярославівно, Григошкіна Я.В. не вказала в заяві погодинки кафедри теорії і практики перекладу (лекційно-практична) з 02.09.2019 і по ,, ? Вона не відповідає по телефону. То по яку дату? Терміново!!!

Повідомлення складається з чотирьох речень, два з яких неповні, наприклад: 'То по яку дату? Терміново!!!'.

Необхідно також звернути увагу на використання розділових знаків: досить незвично використовуються три знаки оклику (Терміново!!!) і три коми

поспіль (02.09.2019 і по ,,,) у реченні. Якщо три коми поспіль можна було б пояснити друкарською помилкою, адже можна припустити, що на їх місці повинні бути три крапки, то у випадку зі знаками оклику це безумовно спроба підсилити ефект. Крім того, автор використав у реченні дужки ((лекційно-практична)).

З-поміж іншого, варто виділити ключове слово *погодинок*, що надзвичайно корисне для ідентифікації автора в межах двох кандидатів, оскільки це жаргонний термін, який використовується в робочому середовищі, і не кожна людина робить вибір на користь саме жаргонного еквівалента стандартного словосполучення Слово *погодинок* можна вважати своєрідним ідіолектним елементом автора.

Для здійснення аналізу текстів було використано комп'ютерну програму AntConc. За допомогою цієї програми було здійснено пошук та підрахунок типових колокацій додаткових текстів. Було проаналізовано частотність вживання ключових слів та словосполучень у порівнянні текстів двох груп з текстом, авторство якого невідоме.

Перш за все було виявлено, що ключове слово *погодинок* зустрічається лише в анонімному повідомленні та в одному з повідомлень Кандидата 2. Кандидат 1 не використав це слово жодного разу, що можна вважати першим доказом того, що авторство належить Кандидату 2.

Далі було проаналізовано частоту вжитку ключового слова *заява*. Це слово вжито 1 раз в Анонімному тексті та 8 разів Кандидатом 2. Звичайно це слово дуже поширене, особливо у робочому дискурсі, але аргументом того, що автор Кандидат 2 є те, що Кандидат 1 не використав це слово жодного разу у своїх повідомленнях.

Аналізуючи частоту вживання ключового слова *кафедра* було виявлено, що Кандидат 2 використав його 5 разів, Анонімний автор 1 раз, а Кандидат 1 – жодного разу. Це також лексика пов'язана з робочим дискурсом, як і у випадку з словом *заява*, що вказує на те, що Кандидат 2 відповідальний за певні завдання, за які Кандидат 1 не несе відповідальності, і це є вагомим доказом того, що анонімний автор – це Кандидат 2.

У привітанні словоформа у родовому відмінку *Доброго* з Анонімного тексту вживається 4 рази Кандидатом 2 і 0 разів Кандидатом 1. Кандидат 1 постійно використовує іншу форму вітання *Добрий день/ранок*. Див. рис. 5

Далі проаналізовано вживання слова *вона*. Це особовий займенник, і його вживання поширене, але Кандидат 2 все одно використовує його частіше. Кандидат 2 використав його 3 рази у своїх повідомленнях, а Кандидат 1 використав його лише один раз.

Було виявлено особливості ідіолекту, пов'язані з пунктуацією, є чітка подібність між Анонімним текстом та текстом Кандидата 2. По-перше, використання трьох знаків оклику підряд. Наприклад: *Терміново!!!, Гарного всім дня !!!*. Крім того, варто зазначити, що Кандидат 2 використовує дужки,

щоб виокремити додаткову інформацію і вживає їх частіше, ніж Кандидат 1.
Наприклад:

Анонімний текст

- *Доброго ранку, Мар'яно Ярославівно, Григошкіна Я.В. не вказала в заяві погодинки кафедри теорії і практики перекладу (лекційно-практична) з 02.09.2019 і по...*

Кандидат 1

- *Добрий день, колеги, прошу переглянути проект опису вакансії завідувача лабораторії ФІМ. Прошу внести свої правки і зауваження (як філологи також).*

Кандидат 2

- *Прошу у Драбовської В.А. запросити довідку з основного місця роботи про те, чи вона планує (до 30.06.2020) йти...;*

- *яка знаходиться у відпустці для догляду за дитиною до 3-х років (вже до 08.08.2020 включно);*

- *з'ясуйте з Петрук А., чи планує вона виходити з відпустки з 09.08.2020 (хоч це і неділя);*

- *Формуватимуться графіки відпусток після узгодження питання щодо вступної компанії (відповідальний секретар Окуньовська Ю.В.);*

- *яке мало бути з 20.01.2020 (наказ надсилаю для ознайомлення).*

Зважаючи на вищевикладене, можемо зробити висновок стосовно встановлення авторства: згідно з порівняльним аналізом колокацій, частоти вжитку ключових слів, особливостей використання пунктуаційних знаків та стилістично забарвленої лексики анонімного тексту та текстів двох кандидатів, усі докази вказують на те, що Кандидат 2 є автором анонімного повідомлення.

Висновки. Встановлення авторства у сучасному світі – це актуальна проблема. Якщо раніше увагу дослідників, в основному, привертала проблема авторства літературних творів, то зараз дослідження авторства електронних повідомлень відіграє важливу роль у криміналістичній лінгвістиці, адже з розвитком інформаційних технологій зростає кількість злочинів, пов'язаних з шахрайством та іншими кримінальними порушеннями, речовими доказами котрих може бути текст.

Для лінгвістів, сайти соціальних мереж і електронне спілкування в цілому принесли нові форми використання мови, і для криміналістичних лінгвістів постало питання наскільки точно можна встановити авторство анонімного повідомлення в межах групи авторів-претендентів у цій новій формі спілкування. Тому зростає запит на лінгвістичні експертизи, у зв'язку з чим виокремлення релевантних параметрів та методів дослідження є надто важливими. До перших зокрема належать структура тексту, специфіка використання цифр та символів, скорочень, особливості пунктуації, написання з великої літери, орфографії, словотвору, синтаксису, наявні помилки та виправлення, часто вживані лексеми та колокації.

Література

- 1. Buranen L. and Roy A. M.** Perspectives on Plagiarism and Intellectual Property in a Postmodern World, Albany, NY: State University of New York Press, 1999. p. 324.
- 2. Chaski C. E.** Who's at the keyboard? Authorship attribution in digital evidence investigations. *International Journal of Digital Evidence*, 2005. 4(1). pp. 1–13.
- 3. Cristani M., Roffo G., Segalin C., Bazzani L., Vinciarelli A., Murino V.** Conversationally-inspired stylometric features for authorship attribution in instant messaging, 2012. p. 1121–1124.
- 4. Gimenez J. C.** Business e-mail communication: Some emerging tendencies in register. *English for Specific Purposes*, 2000. 19(3). pp. 237–251.
- 5. Grant T. D.** Authorship Attribution in a Forensic Context, unpublished PhD thesis, University of Birmingham. 2005. pp. 25–28.
- 6. Grant T. D.** Approaching questions in forensic authorship analysis. In J. Gibbons and M. T. Turell, Eds., *Dimensions of Forensic Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. p. 316.
- 7. McMenamin G. R.** *Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics*. 2002. p. 356.
- 8. Merriam T., Matthews R.** Neural Computation in Stylometry II: An Application to the Works of Shakespeare and Marlowe. *Literary and Linguistic Computing*, 1994. 9(1). p. 1–6.
- 9. Michell C. S.** Investigating the use of forensic stylistic and stylometric techniques in the analyses of authorship on a publicly accessible social networking site (Facebook). 2013. p. 148.
- 10. Mosteller F. and Wallace D.L.** *Inference and Disputed Authorship; The Federalist*. Addison-Wesley Series in Behavioral Science; Quantitative Methods. Reading, Mass., Palo Alto, London, Addison-Wesley Publishing Company, Inc., 1964. p. 287.

Яровая Світлана

(наук. керівник: к. філол. н., доц. М. Я. Оленяк)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОМУНІКАТИВНА АДЕКВАТНІСТЬ УКЛАДЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ТОВАРІВ ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ

Досліджено адекватність окремих інструкцій товарів побутової хімії та засобів для догляду за тілом з позицій теорії комунікації П. Грайса, а також зазначено виокремлені ним максими, за якими можна аналізувати текст будь-якої інструкції на предмет комунікативної адекватності. Увага приділена важливості дотримання та збереження всіх норм та правил при адекватному перекладі інструкцій та застережень з використання товарів.

Ключові слова: адекватність, максима, комунікація, інструкція, адекватний переклад, прагматика.

Враховуючи постійний розвиток міжкультурних контактів та взаємодій культур, проблема адекватної передачі змісту тексту оригіналу залишається

актуальною. Важливою також є комунікативно адекватна подача інформації в текстах різноманітних інструкцій та застережень стосовно використання продукції, недотримання чого може призвести до небажаних наслідків юридичного характеру, зокрема до порушення клопотань щодо відкриття судових справ з питань захисту прав споживачів.

Вивченням комунікації займався П. Грайс, який став автором теорії комунікації, в межах якої він визначає низку максимумів, котрих повинен дотримуватися співрозмовник, націлений на кооперативний принцип комунікації:

1. Максимум кількості: коли співрозмовник намагається бути максимально інформативною і надає стільки інформації, скільки потрібно: не більше і не менше.

2. Максимум якості: при якій співрозмовник намагається бути правдивою і не надає інформацію, яка є неправдивою або не підкріплюється доказами.

3. Максимум відношення: співрозмовник намагається бути релевантною і говорить речі, які мають відношення до дискусії.

4. Максимум способу: коли співрозмовник намагається бути максимально зрозумілою, лаконічною у висловлюваннях і послідовною у тому, що говорить, та уникає неясності та двозначності.

Максимум способу часто збігається з максимумом кількості. Це стосується довжини того, що говорять. Іншими словами, якщо слухачеві потрібно, скажімо, п'ять одиниць інформації від мовця, але він отримує менше або більше очікуваної кількості, то мовець порушує максимум кількості. Однак, якщо мовець дає п'ять необхідних одиниць інформації, але або занадто коротко, або занадто незрозуміло і заплутано доносить їх слухачеві, то максимум способу порушується. Однак лінія розмежування між цими максимумами може бути досить нечіткою, і іноді можна сказати, що обидві максимуми кількості та способу порушуються одночасно одними і тими ж чинниками [4].

Вивченням комунікативної адекватності інструкцій товарів та застережень щодо їх використання займався Тієрсма (2002), котрий використовує аналогічні поняття для формування загального пояснення лінгвістичних особливостей застережень стосовно використання товарів на їхніх упаковках, адже за законом вони мають бути «адекватними». Для встановлення адекватності він використовує максимуми Грайса. Тієрсма, зокрема, повідомляє про перебіг судової справи American Optical Co. проти Weidenhamer, у якій йшлося про захисні окуляри, що продавалися під марками Sure-Guard і Super Armorplate, поставлялися з таким попередженням: «лінзи стійкі до ударів, але розбиваються». На виробників подали до суду через те, що це попередження було неадекватним. Суд присяжних став на бік позивача і визнав попередження неадекватним на тій підставі, що воно було написано дрібними літерами. Тієрсма пояснює рішення суду, кажучи, що, враховуючи характер попередження, надпис на етикетці порушував максимум

релевантності, оскільки для користувача природньо вважати важливішою ту інформацію, яка подана великими літерами у випадку, якщо він стикається з очевидно суперечливими повідомленнями, як то: суперечність між назвою продукту з великим шрифтом – SUPER ARMORPLATE ‘Супер стійкі’ – і попередження про те, що товар може розбитись, надруковане набагато меншим шрифтом, а отже, треба використовувати їх обережно і окуляри не можуть гарантувати стовідсоткового захисту [5].

Розглядаючи максимум кількості, Тієрсама (2002) наводить в приклад попередження про шкідливість куріння на упаковці цигарок Dumas (1992): *Cigarette Smoke Contains Carbon Monoxide* (‘Сигаретний дим містить чадний газ’). Курці судилися з тютюновими компаніями через те, що ті не попередили їх належним чином про небезпеку куріння. Тієрсама припускає, що в цьому попередженні можна вважати порушеною максимум кількості. Не надаючи достатньої інформації курцю/читачеві, передбачається, що той знає, що чадний газ небезпечний у малих кількостях, і що споживач повинен зробити ланцюжок висновків, щоб дійти до «справжнього» попередження, яке тепер написано на пачках британських цигарок – *Smoking kills* (‘Куріння вбиває’) [3].

Метою роботи є встановлення комунікативної адекватності текстів інструкції товарів, вибраних методом довільної вибірки, з урахуванням перекладацького аспекту.

Вищезгадані роботи дослідників, а також описанні судові справи дають добре підґрунтя до подальшого дослідження інструкцій, зокрема інструкцій товарів побутової хімії та засобів для догляду за тілом.

Так, в інструкції на упаковці до «Інтенсивного крему для тіла на основі грязі Мертвого моря» зазначається: *Косметичні засоби на основі грязі Мертвого моря славляться неймовірною силою впливу на шкіру, відновлення її здоров'я. У складі інтенсивного крему ізраїльського бренда Health & Beauty містяться всі необхідні мінерали... Одна тільки чорна грязь наповнить здоров'ям не лише шкірний покрив, а й весь організм у цілому... ви відчуєте на собі всю силу інтенсивного крему для тіла на основі грязі Мертвого моря - почнуть зникати такі малоприємні явища, як подразнення, почервоніння, дрібні тріщини, сухість і шорсткість. При постійному застосуванні шкіра стає еластичною м'якою і бархатистою. Спосіб застосування: кожен день після купання нанести на шкіру велику порцію лосьйону і добре втерти особливо в області ліктів, стегон і грудної клітки.»*

Якщо проаналізувати інструкцію з позицій максим П. Грайса, то стає очевидним, що вона не відповідає вимогам адекватності, адже в ній порушено низку максим. У виразі *чорна грязь наповнить здоров'ям* порушено максимум способу, оскільки, «грязь» і «здоров'я» не можна вважати сумісними речами незалежно від контексту без використання вузькоспецифічної термінології, зокрема словосполучки «грязі лікувальні», яка наявна у фармакологічному словнику [2]. На думку автора, з метою уникнення різночитань, більш влучно було б використовувати саме цей термін, а не розмовний його варіант. Також

в інструкції порушено максими якості і відношення коли після слів *почнуть зникати такі малоприємні явища, як подразнення, почервоніння, дрібні тріщини, сухість і шорсткість* в інструкції йде добре *втерти особливо в області ліктів, стегон і грудної клітки*. Автор інструкції перечить собі, некоректно подаючи інформацію, бо стегна та грудна клітка не належать до частин тіла, схильних до дрібних тріщин, сухості та шорсткості, оскільки, ці частини тіла є надзвичайно чутливими та потребують обережного догляду, на відміну від ліктів та п'яток, про які тут, ймовірно, іде мова. Зважаючи на вищевикладене, ця інструкція є незрозумілою для читача та порушує основні максими, тому її можна вважати комунікативно неадекватною.

Адекватний переклад – відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватний переклад враховує і змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому жодних норм, є точним і без усіляких неприпустимих перекошень.

Одним із головних завдань перекладача є створення адекватного перекладу.

Мовні одиниці семіотичного характеру, до котрих належать зокрема інструкції, можуть справляти на людей певне враження (позитивне, негативне чи нейтральне), чинити на них якийсь вплив, викликати ту чи іншу реакцію. Характер такого впливу визначається трьома основними чинниками. По-перше, це зміст висловлювання. По-друге, сприйняття повідомлення залежить від характеру складових елементів знаків. Одне і те ж повідомлення може бути по-різному оформлено. Мовець відбирає мовні засоби при побудові висловлювання у відповідності зі своїм наміром справити певний вплив. По-третє, прагматичний вплив висловлювання залежить від того, як його сприймає слухач [1].

При перекладі інструкцій перекладач має не тільки адекватно перекласти всі її складові частини, але й не прибирати з неї нічого, адже в читача можуть виникнути питання щодо застережень та застосування хімічного засобу і проблеми зі здоров'ям, що у подальшому може призвести до порушення клопотання. Так, наприклад в інструкції до миючого засобу для чищення та дезінфекції «Domestos Thick Bleach Original» англійською мовою інструкція містить цілу низку застережень, в той час коли українська інструкція їх не передає. А саме, можна звернути увагу, що в англійському варіанті для споживача надано пораду: *Wear protective gloves, protective clothing and eye or face protection* ‘Одягайте захисні рукавички, захисний одяг і засоби захисту очей або обличчя’, тоді коли в українському варіанті це не зазначено взагалі. Отже, перекладач під час перекладу опустив цю інформацію, тим самим порушивши максимум кількості. Як результат, у відгуках на цей товар в онлайн-магазинах, покупці зазначають, що запах дуже різкий та навіть паморочиться голова, а деякі через це радять не використовувати в присутності дітей. Таким чином, у суспільстві, де судові позови проти виробника є більш поширеною практикою, ніж в Україні,

подібна інструкція, позбавлена застережень, прямим чином пов'язаних з небезпекою для здоров'я, могла б викликати низку звернень, призвівши до фінансових втрат виробника. Цей випадок можна також вважати прикладом недостатньої відповідальності перекладача, або замовника перекладу, що може нанести серйозну шкоду як фінансового, так і особистого характеру: в першому випадку – для виробника чи дистриб'ютора, в другому – для користувача продуктом.

Висновки. Для того щоб адекватно укласти інструкції, автори повинні зважати на чотири максими та дотримуватись певних вимог: уникати надання замалої або зовеликої кількості інформації; бути правдивими та не зазначати щось, що не має належних доказів; бути релевантним; уникати неясності висловлювання та двозначності; бути лаконічним та впорядкованими. При перекладі інструкцій перекладач повинен не тільки передати зміст оригіналу, але й бути точним і прискіпливим, щоб не втратити жодного сенсу тексту оригіналу, що, на відміну від перекладу художнього тексту, наприклад, може призвести до серйозних юридичних наслідків.

Література

1. Теорія перекладу. URL: <https://uadoc.zavantag.com/text/5275/index-1.html?page=> (дата звернення 24.11.21) **2. Фармацевтична енциклопедія.** URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3072/gryazi-likuvalni> (дата звернення 24.11.21) **3. Dumas K.** Adequacy of cigarette package warnings: an analysis of the adequacy of federally mandated cigarette package warnings. *Tennessee Law Review*, 1992. № 59. pp. 261–304. **4. Grice H. P.** Logic and conversation in P. Cole and J. Morgan (eds) *Syntax and Semantics III: Speech acts*, New York: Academic Press, 1975. 41–58. **5. Tiersma P.** and Solan, L. The linguist on the witness stand: forensic linguistics in American courts. *Language*, 2002. №78. pp. 221–39.

РОЗДІЛ IV

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ТА КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Варшавська Вероніка

(наук. керівник: д. філол. н., доц. Г.В. Ситар)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЕТАПИ ТА ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ

Окреслено визначальні особливості паралельних корпусів текстів, а також практичне значення їх застосування. Розглянуто етапи створення паралельних корпусів та проблеми, які можуть виникнути під час розробки.

Ключові слова: корпус текстів, корпусна лінгвістика, паралельний корпус.

Завдання лінгвістики – вивчення мови, що є неможливим без аналізу її реалізації у мовленні. Корпусні методи дозволяють ефективно досліджувати мовні явища, ґрунтуючись на конкретному мовному матеріалі. Розвиток цієї галузі є вкрай перспективним не лише для суто лінгвістичних досліджень, а й також для перекладознавства і методики вивчення мов. Цим і зумовлена актуальність теми дослідження. Мета статті полягає у виокремленні етапів розробки паралельного корпусу текстів та визначенні проблем, які можуть виникнути під час кожного з них, що є необхідною передумовою для укладання власного паралельного корпусу текстів.

У лінгвістиці корпус текстів – це мовний ресурс, що складається з великого і структурованого набору текстів (нині зазвичай зберігаються й обробляються у електронному вигляді).

Паралельний корпус (Parallel Corpora), або корпус паралельних перекладів – це дво- або багатомовний корпус, що складається з множини блоків «текст-оригінал та один/кілька його перекладів» [3]. Тексти в корпусі можуть являти собою цілий оригінальний твір або якусь його частину.

Паралельні корпуси слід відрізнити від так званих порівняльних корпусів. Це корпуси, де тексти, написані різними мовами на одну й ту саму тему, порівнюються між собою.

Паралельні тексти є незамінними «помічниками» в навчанні перекладу. З їх допомогою, як зазначає М. Шведова, можна «швидко отримувати безліч реальних перекладацьких рішень, що були прийняті носіями мови при створенні перекладу, та аналізувати виявлені відповідники у лексиці та граматиці, досліджувати перекладні моделі» [7]. Паралельний корпус надає можливості для статистичного дослідження міжмовних лексичних і

граматичних відповідностей, а також є безцінним матеріалом для навчання систем машинного перекладу.

У навчанні іноземній мові такі корпуси дозволяють підібрати можливі еквіваленти лексики, що вивчається, простежити її значення та функції в тих чи інших контекстах [6].

Створення паралельного корпусу включає кілька етапів: підбір текстів, вирівнювання текстів, індексація текстів, проєктування пошукового інтерфейсу [5].

Перша проблема на шляху формування корпусу – це відбір вихідних текстів та його перекладів [4]. Тексти повинні відбиратися за встановленими для конкретного корпусу критеріями. Критеріями можуть бути мови оригіналу та перекладу, жанр, час створення тексту, авторство тощо.

Додаткову складність становлять тексти, які перекладені за посередництва інших мов, випадки паралельного перекладу цільовими мовами іншомовних текстів, а також переклади поезії – такі тексти вирізняються часом істотною різницею у формі та змісті.

Наступним кроком є вирівнювання (alignment) текстів: окремі фрагменти оригіналу повинні збігатися з відповідними фрагментами перекладу [3]. Це вирівнювання може проводитися на різних рівнях і є непростим завданням. Ідеальним було б послівне вирівнювання, але в більшості випадків воно є неможливим через різницю в синтаксисі мов і розбіжності наборів лексем і стійких виразів, навіть якщо мова оригіналу та мова перекладу належать до однієї мовної сім'ї. Тому зазвичай тексти вирівнюють за реченнями, рідше – за абзацами.

Окремою проблемою на етапі вирівнювання текстів може бути значна невідповідність перекладу оригіналу. Навіть якщо спочатку не включати в корпус переклади поезії та інші потенційно складні тексти, іноді частина тексту може бути вирізана перекладачем з метою цензури або з інших причин [3].

Також важливо те, що навіть при ідеальному вирівнюванні текстів за реченнями, порядок і кількість слів у відповідних реченнях різними мовами відрізнятиметься. Саме з цієї причини паралельний корпус не може бути використаний з метою перекладу конкретних слів: за заданими в пошуку лексемами або параметрами він знаходить фрагменти однією мовою і відповідні їм фрагменти іншою. Створення паралельного корпусу, який дозволяв би шукати лексичні і граматичні відповідності – це досі невирішене завдання.

На сьогодні вирівнювання текстів не можна повністю автоматизувати, оскільки переклад може відрізнятись від оригіналу межами речень: одне речення може бути передане декількома і навпаки. Тому цей етап створення паралельного корпусу проводиться з безпосередньою участю людини.

Крім вирівнювання, у паралельному корпусі також має бути індексація. Є різні види індексації: метатекстова, граматична (морфологічна) та семантична.

Метатекстова індексація передбачає опис текстів за низкою параметрів [2]:

- час створення тексту і перекладу (точна дата або приблизний часовий діапазон);
- бібліографічний опис видання оригінального тексту і перекладу;
- дані про особу автора та перекладача (ім'я та прізвище, рік народження);
- жанрово-стильові характеристики.

Метатекстова індексація дозволяє контролювати наповнення корпусу, стежити за його збалансованістю. Також вона надає користувачеві можливість добирати та групувати текстовий матеріал за різноманітними параметрами відповідно до його потреб.

Найважливішим видом індексації є морфологічна, яка приписує кожній словоформі з тексту його морфологічну характеристику. Таке приписування здійснюється автоматично або напівавтоматично, з подальшим коригуванням результатів роботи програми людиною. Точність автоматичної морфологічної індексації залежить від багатьох факторів, зокрема від мов, представлених у корпусі й особливостей їхньої морфологічної структури, складності відібраних текстів, типу аналізатора тощо [1]. Якість і детальність морфологічної індексації безпосередньо пов'язані з можливостями пошуку в корпусі: що більше даних про словоформи прописано, то більше критеріїв для пошуку може задати користувач і то ширший спектр досліджень можна проводити на основі корпусу.

Семантична індексація включає інформацію про значення лексем [1]. З її допомогою користувач може знайти в паралельному корпусі, наприклад, речення з дієсловами руху або звуку та їх переклади. Семантична індексація зазвичай теж проводиться автоматично або напівавтоматично.

Інтерфейс паралельного корпусу має бути орієнтований на максимальну персоналізацію, дозволяти пошук щонайменше за словами, словоформами, граматичними параметрами словоформ та метатекстовою інформацією. Також користувач повинен мати можливість отримати статистичну інформацію, здійснювати пошук у межах конкретного тексту, вибирати тексти з певним напрямом перекладу.

Отже, підбір текстів, вирівнювання текстів, індексація текстів, проєктування пошукового інтерфейсу – це основні етапи опрацювання паралельного корпусу текстів. Знання цих етапів, а також труднощів, що можуть виникнути під час кожного з них, допоможе під час створення власного паралельного корпусу текстів.

Література

1. Gries, S. Th., Berez A. L. Linguistic annotation in/for corpus linguistics. Handbook of linguistic annotation, 2017. Pp. 379–409. 2. Дарчук Н. П., Лангенбах М. О., Сорокін В. М., Ходаківська Я. В. Паралельний корпус текстів ПарКУМ. *Науковий часопис Національного педагогічного*

університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. 2017. Вип. 15. С. 28–35. **3. Копотев М.** Введение в корпусную лингвистику: учебное пособие для студентов филологических и лингвистических специальностей университетов. Прага, 2014. **4. Мамонтова В. В.** Корпус параллельных текстов и база данных для исследования переводческих соответствий: проблемы и процедуры формирования. Северо-Кавказский государственный технический университет. Ставрополь. С. 117–118. **5. Параллельный корпус В. В. Набокова.** Москва, Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики» [Электронный ресурс]. URL: https://www.hse.ru/ma/ling/parallel_nabokov **6. Соснина Е. П.** Параллельные корпусы в обучении языку и переводу [Электронный ресурс]. URL: http://ling.ulstu.ru/linguistics/resources/literature/articles/corpus_education_translation/ **7. Шведова М., Січінава Д.** Корпусна лінгвістика та лексико-граматична типологія. Українське мовознавство. 2013. Вип. 43. С. 95–103.

Гінзбург Ірина

(наук. керівник: к. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛІНГВІСТИЧНІ ПРИЙОМИ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ У ТЕКСТАХ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ

Визначено поняття маніпуляції. Описано лінгвістичні прийоми маніпуляції, наведено приклади маніпуляції свідомістю в текстах політичної реклами.

Ключові слова: маніпуляція, політичний дискурс, фейки, «ефект ореолу», холдинг-інтриги, «політика з народу».

Проблеми впливу засобів масової інформації (ЗМІ) на рекламну аудиторію є актуальними, та інтенсивно обговорюються як в сучасній вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Нечисленні й розрізнені теоретико-експериментальні дані дають змогу судити про неоднозначність і різноманітності впливу, що чинять ЗМІ на споживачів. Залежно від цілей комунікатора й умов діяльності ЗМІ можуть виступати як позитивним фактором у розвитку рекламних технологій, так і бути використані для прямого або непрямого впровадження установок, соціальних стереотипів і моделей поведінки, що надають деформуючому вплив на цільові аудиторії.

Аналіз найбільш поширених засобів маніпулювання свідомістю особистості останнім часом часто здійснюють в галузі психології. Узагальнення досліджень С.В. Алаєва, К. Веркман, Д.Я. Райгородської, Дж. Сівулкі, Є. Л. Доценко, І.В. Грошева, О. А. Феофанова,

Д. В. Ольшанського, В. Г. Зазикіна та інших авторів свідчить про те, що в умовах стрімкого розвитку ринкової економіки в сучасному суспільстві все частіше спостерігається використання маніпулятивних технологій саме в рекламі. Не виключення й політична реклама.

Метою даної роботи є аналіз та систематизація маніпуляційних технологій щодо впливу на цільові аудиторії з метою удосконалення реклами. Відповідно до мети дослідження було поставлене наступне завдання – узагальнити теоретичний матеріал з основних маніпуляційних технологій впливу, що використовуються в політичній рекламі.

У політичному дискурсі будь-якої країни значне місце посідають маніпуляції. Їх постійно відтворюють самі політики, журналісти, експерти, громадські діячі. Об'єктом, на який спрямовані маніпуляції, найчастіше є виборці, поведінка та політичні настанови яких програмуються за допомогою спеціальних технік. При цьому маніпуляція – це завжди прихована дія, адже як тільки вона викривається, то призводить до діаметрально протилежного ефекту.

Таким лозунгом політичної маніпуляції може бути вислів невідомого автора «Якщо ви брешете людям, щоб отримати їхні гроші, — це шахрайство. Якщо ви брешете людям, щоб отримати їхні голоси, – це політика».

У цій темі безліч цікавих сюжетів, але далі йтиметься про деякі приклади типових маніпуляційних технік, які використовуються в українській публічній політиці. Слід зробити попереднє зауваження про розмежування категорій "обман" та "маніпуляція". Так звані «фейки», якими переповнено інформаційний простір України, у рамках цієї статті не розглядаються.

На відміну від них, маніпуляція – це не брехня, але специфічне подання правди. Власне, специфіка у тому, що правда подається не комплексно, а частково і однобоко, із замовчуванням всіх «незручних» фактів. З «фейками», мабуть, боротися простіше – принаймні їх принципово можна спростувати. А ось маніпуляція генерує у об'єкта заангажовані висновки на основі правдивої інформації. З багатьох інтерпретацій фактажу маніпулятор підводить свою мету лише до однієї, вигідною йому самому. Нижче техніки маніпулювання проілюстровані прикладами нашої політичної повсякденності. Щоб уникнути звинувачень у «маніпуляції при підборі маніпуляторів», представлені хитрощі у виконанні і влади, і опозиції.

Найефективнішим, на мою думку, способом маніпуляції є образ «політика з народу». Щодо українських політиків, то, безсумнівно, першим спадає на думку Володимир Зеленський, який активно веде свою сторінку в Instagram. Він схожий на звичайних українців, ділиться фотографіями не лише з ділових зустрічей, а й з відпочинку з друзями, без строгих костюмів та інших формальностей. Його їжа – це не омари в дорогих ресторанах, а проста шаурма на заправці. Великим успіхом також користуються фото з ранкових спортивних змагань.

Крім того, його слова під час інавгурації мали великий вплив: *«Після перемоги на виборах мій 6-річний син почув по телевізору, що Зеленський – Президент і спитав, чи він теж Президент. Я зрозумів, що це істина – кожен з нас Президент – всі 100 % українців. Це наш спільний шанс, за який ми спільно несемо відповідальність... Кожен з нас поклав руку на Конституцію і присягнув на вірність Україні...»* (В. Зеленський).

Ще один дуже ефективний спосіб впливу на свідомість громадян – холдинг-інтриги. Цей вид маніпуляцій найчастіше використовується в серіалах, де серія зазвичай закінчується в найцікавіший момент, і ти з нетерпінням чекаєш чогось нового. Не просто з тієї причини, що ти любиш цей серіал, а більше з цікавості, що буде за сценарієм і яка доля героїв. Використання цієї техніки досить актуально для впливу на український електорат, оскільки більшість населення в цьому вже не зацікавлена.

Зазвичай між відомим і невідомим чаша падає на користь іншого, і чим довше триває ця інтрига невідомого, тим більше бажання. Цей метод активно використовував Святослав Вакарчук і Володимир Зеленський. До останньої хвилини вони не давали однозначної відповіді, чи будуть брати участь у президентських виборах 2019 року, однак, зробили це. Зустрічалися з громадянами та робили досить провокаційні заяви, що зіграло їм на руку. Як відомо, Володимир Зеленський оголосив, що буде балотуватися лише напередодні Нового року в ніч 31 грудня 2018 р.

Цей метод дуже ефективно поєднується з так званим «ефектом ореолу» — коли людина, яка досягла великої популярності в певній галузі і має значну кількість прихильників, хоче спробувати себе в політиці. Цей метод колись використовував і Віталій Кличко. Інший приклад – скандал волинського центру «Батьківщина» та відомого українського шоумена Сергія Притули. Фотографія Сергія Притули із дописом *«Він зібрав 7,5 мільйонів для АТО. Поважаєш? Став лайк!»* з'явилася на фейсбук-сторінці волинської «Батьківщини», натякаючи таким чином про причетність Притули до цієї політичної сили, хоча насправді він до цього не має жодного відношення.

Запорукою успішного маніпулювання в українській публічно-політичній риторичі є не лише багатий арсенал різних технік, а й деякі особливості об'єкту. Насамперед, на сьогоднішній день в Україні немає культури критичного мислення, а більшість громадян не в змозі раціонально та системно рефлексувати щодо політики.

Самі маніпуляції відрізняються за своїм рівнем, від чого залежить їх ефективність та охоплення. Проблема суворої наукової типологізації технік (зокрема, і за їх «рівнем») залишається актуальною для подальших досліджень, проте навіть у першому наближенні ми оцінюємо хитрощі як топорні чи навпаки, тонкі, у яких складніше виявити підробку. Було б наївно припускати, що українська політика може позбутися маніпуляцій, але водночас їхня «еволюція» буде паралельним процесом із вихованням свідомого електорату та покращенням якості політичних еліт.

Література

1. Бурбан Ю. Проблеми законодавчого регулювання політичної реклами. *Економіка. Фінанси. Право*. 1998. №7. 2. Геслі В. Чинники впливу на голосування українських виборців. *Політична думка*. 2000. №3. С. 20-44. 3. Дем'яненко М. Вибори і новітні інформаційні технології (Інформатизація виборчих процесів). *Голос України*. 2017. 28 лютого.

Костюк Луїза

(наук. керівник: к. філол. н., ст. викл. В.П. Пилипак)
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОМОВ ЖІНОК-ПОЛІТИКІВ

У статті висвітлено деякі лексико-стилістичні особливості промов жінок в сучасній українській політиці. Проаналізовано політичні висловлювання Ю. Тимошенко, І. Верещук.

Ключові слова: політична промова, гендер, емоційно-оцінна лексика.

Поняття "політичної мови" досліджували ще в часи античності великі філософи такі як: Аристотель, Фукидід, Цицерон. Це свідчить про глибоке вивчення цього питання та розмаїття підходів до нього. Є досить вагомий свідчення про дослідження і вивчення риторики та красномовства в 500-300 рр. до н.е із документальної праці О.В. Сацюка під назвою "Вплив античної риторики на сучасні політичні промови". Відомо, що визначний оратор Лісій (445-380 рр.до н.е.) написав понад 400 судових промов. Окрім того, відомим судовим оратором вважався Демосфен (384-322рр. до н.е.), який належав до політичної партії в Афінах. Саме він є прототипом парламентського красномовства Європи. Серед його політичних промов визначними вважають такі: промова проти Філіпа Македонського, три Олінтійські промови.

У давні часи уже було чітке визначення, якою має бути промова. Її якість тісно залежала і від оратора, який несе промови в маси. Для нього були важливими такі критерії: наявність природніх задатків, вивчення мистецтва красномовства, співпраця із досвідченими взірцями, практика, досвід.

Отже, політичні промови і породили власне політичну мову, яка бере початок ще з глибокої давнини.

П. Бурд'є досліджував мову і політику як нерозривне поняття. Він пов'язував мову та владу, зазначаючи, що слово являє собою певний механізм сили над суспільством.

Однією із важливих складових цієї теми є гендерний чинник. Адже мовлення жінок та чоловіків в політичному житті вагомо відрізняється. Для

цього варто детально розглянути лексико-стилістичні особливості виступів та промов політиків. Як свідчить дослідження О. Дмитренко "Особливості політичного дискурсу Ангели Меркель", то в політичному мовленні Меркель, яка є яскравим представником жіночого гендеру, часто використовує особові займенники "ми", "я". Це для того, щоб показати, що влада завжди із суспільством і є єдиним цілим. Також політикиня намагається зробити свою промову більш емоційною за допомогою: забарвленої лексики, стилістичних фігур, фразеологізмів. Для аналізу мовлення чоловіків-політиків та подальшого зіставлення вважаю доцільно обрати промови Д. Трампа та Дж. Байдена. У їхніх промовах багато лексичних одиниць-термінів. Серед частотних граматичних засобів вжито багато префіксів. Найчастіше вживані слова: свобода, справедливість, рівність. Про це пише у своїй статті І. Корнушова.

Отже, промови жінок-політиків більшою мірою стилістично забарвлені. У них вжито більше емоційно-оцінної лексики, що свідчить про емоційність жіночої половини людства.

Яскравими представниками жіночої статі в політиці є Ю. Тимошенко. Її промови варті особливої уваги та аналізу. Ця політикиня відома своєю приналежністю до партії "Батьківщина". Це перша жінка-Прем'єр-міністр в історії незалежної України. Вона відома своїми гучними промовами. Часто відвідує ток-шоу. Однією із особливостей її промов є прийом підміни тези. Таким чином вона вдало тікає від відповіді на питання "Чи зможе світова спільнота зупинити Путіна?". В основному її мовлення спокійне, монотонне, вона не підвищує голос. Також політикиня використовує незначну кількість різних засобів переконання і аргументації. Важливо, що рідше за все Юлія Тимошенко вживає метафори. Частіше послуговується логічними методами – дедукцією та індукцією. Політикиня з високою частотністю використовує займенники "я", "ми". Як і канцлер Меркель, робить це з метою показати єдність народу та влади. В промовах Тимошенко під час останньої передвиборчої компанії особовий займенник "я" прозвучав 247 разів. На другому місці за частотою використання займенник "ми" (158 разів).

Дослідження Максима Степаненка в NOKS FISHERS свідчить, що 62,2 % промов Юлії Тимошенко спрямовано на емоційну підтримку цінностей виживання (низька довіра до людей, низьке відчуття щастя, політична активність) і лише 37,8% – на підтримку цінностей самовираження (високе відчуття щастя, довіра до людей, політична активність). Юлія Тимошенко часто використовує такі лексичні одиниці: "революція", "діяльність", "влада", "мир", "лідер", "війна", "агресія", "влада", "союз", "план". Вона апелює до пріоритетно важливих тем для суспільства. Її речення більш насичені та мають складну структуру. У всіх промовах політикині наявне звернення до релігійних символів. Словесні виступи наповнені тяжінням до гіперболізації: "Попередній уряд крав зі швидкістю 20 доларів за хвилину".

У цілому, Юлія Тимошенко один із кращих мовців серед політичних діячів. Уміє аргументувати та переконувати.

Не менше вміє переконувати й Ірина Верещук, проте ця політична діячка дещо нова в сфері політики. Належить до партії "Слуга народу". Жінка була наймолодшим мером-жінкою в Україні. Її мовлення ніби транслює мову простих людей. Вона говорить розмовною лексикою та не вживає наукових термінів. Очевидно, що таким чином прагне бути ближчою до народу. Ірина Верещук вживає багато метафор у своєму мовленні. Для прикладу, "виходять з-під пера". Її мова наповнена емоційною лексикою. Вона з легкістю в публічних словесних суперечках перериває членів опозиції, вона часто сперечається з іншими політиками на ток-шоу. У її промовах багато вигуків, для прикладу, на ток-шоу Шустера Ірина Верещук не одноразово вживає "О, Боже!" та "О, Господи!" під час промови Порошенка.

Діячка вживає прості та односкладні речення у своїх промовах. Важливо, що Ірина Верещук часто вживає вставні слова, а саме: «очевидно», «до прикладу», «можливо», «до правди сказати». Цим вона підкреслює впевненість в сказаному нею, вміння аргументувати та наводити конкретні приклади. Досить висока частота вживання риторичних питань.

Отже, сукупність інформаційних даних та особливостей політичного дискурсу сучасної України, дають змогу зробити висновок про поступове зростання реверсивних тенденцій в модернізації сучасного суспільства. Політики намагаються відійти від традиційної моделі панування. Вони прагнуть бути демократичними, що помітно в їхньому мовленні, оскільки говорять те, що їм хочеться та транслюють певні позиції в соціум. Дослідження політичного дискурсу дає зрозуміти, що політики вживають емоційно забарвлену лексику та художні засоби.

Проаналізувавши промови Юлії Тимошенко, маємо підстави стверджувати, що вона використовує символічну лексику, яка позначає національні цінності сучасної України. Ритм її мовлення впливає на емоції слухачів. Вона говорить про наболілі проблеми. Паралелізм та повтори допомагає зробити мову доступною.

Водночас, мова Ірини Верещук є близькою для всіх українців. Вона вживає слова розмовної лексики, рідко вживає термінологію. Її речення в промовах прості та односкладні, що дозволяє бути зрозумілою для широкого загалу. Ірина Верещук впевнена у своїх висловлюваннях та транслює позитив та бажання дослухатися до народу.

Література

1. Власенко Н.С., Виноградова Л.Д., Калачова І.В. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків. К.: Інститут держави і права ім. Корещького НАН України. 2000. **2. Галустьян Ю., Герасименко Г., Макарова О.** Гендерна статистика України: сучасний стан, проблеми, напрями удосконалення. *Проект «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні»*. Київ. 2009. **3. Клименко І.** Теоретичні засади

лінгвістичного аналізу політичного дискурсу. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць української преси. Вип. 19. 2009. С. 182–186. 4. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К. : Світогляд. 2005. 315 с.

Джерела

5. Юлія Тимошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/news/showNews.do?vipusk_shusterlive_vid_21_bereznya_za_uchast_i_yuliyi_timoshenko&objectId=424108 – Заголовок з екрану.

6. <http://noksfishes.info/landing/tymoshenko.html> 3

7. <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidtrimuye-visuvannya-narodnogo-deputata-62305>

Хмелькова Оксана

(наук. керівник: д.філол.н., доц. Г.В. Ситар)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЕТАПИ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Обґрунтовано актуальність створення корпусу текстів Євгена Гуцала. З'ясовано його основні параметри. Виділено етапи створення корпусу текстів Євгена Гуцала.

Ключові слова: Євген Гуцало, корпус текстів, корпусна лінгвістика.

Поняття «корпус текстів» визначено досить чітко – це значний за обсягом, представлений в електронному вигляді, уніфікований, структурований, розмічений, філологічно компетентний масив мовних даних, створений для вирішення конкретних лінгвістичних завдань [8: 3]. У цьому визначенні вказано всі основні ознаки корпусу текстів.

Наприклад, Британський національний корпус текстів має колекцію зі 100 мільйонів слів, 90 написаної мови, а 10 – розмовного мовлення. Взірцевим прикладом на матеріалі української мови є корпус текстів на порталі mova.info, що має автоматичну морфологічну, синтаксичну й семантичну індексації.

По-друге, сучасні корпуси передбачають лише електронний формат колекції текстів. Першими і найвагомішими прикладами доелектронних корпусів є конкорданси Біблії. Найголовнішим та найповнішим доелектронним корпусом текстів вважається The Survey of English Usage (1959 р.), виконаний Рендольфом Квірком.

Третьою ознакою корпусу є уніфікованість. Зважаючи на це, можна зазначити, що однією з ознак корпусів текстів є загальна визнаність та присутність чітких правил до створення. Неможливо непідготованій людині зробити повноцінний корпус текстів для загалу.

Щодо думки, що корпус текстів – це філологічно компетентний масив, нема жодних суперечок. Також при створенні електронних версій корпусів, активну участь беруть програмісти. Навіть студенти можуть брати участь у створенні корпусів, знаходячи матеріали та систематизуючи їх для подальшої обробки та індексації. Така збірка текстів часто робиться для виконання конкретного завдання з певною метою. Особливо це стосується вузько направлених корпусів визначених письменників і поетів.

Метою дослідження є створення корпусу текстів Євгена Гуцала, що є складним процесом, який складається з кількох етапів.

Об'єктом дослідження є корпус текстів Євгена Гуцала, чия творчість припала на період «брежнєвського застою» та відновлення утисків з переслідуваннями українців. Але незважаючи на це, Євген Гуцало продовжував писати з гострою сатирою, оминаючи цензуру. Він не зламався під системою, тому не можна його творчість оминати увагою. Предметом дослідження є прозові тексти Євгена Гуцала, а також текст вертикального файлу з результатами автоматичного морфологічного аналізу.

Першим етапом роботи над корпусом стало опрацювання теоретичних засад корпусної лінгвістики, викладених у працях А. Баранова [1: 321], Н. Гвішіані [3: 37-40], О. Демської-Кульчицької [6: 3-6], О. Селіванової [11: 667-669] та ін.

Для створення авторського корпусу текстів проаналізувала досвід створення корпусів текстів І. Франка (авторка С. Бук) [2: 372-384], В. Стефаніка (авторка Ю. Калимон) [9: 103-105], Р. Іванчука (авторка Н. Лотоцька) [10: 422-425] та ін.

На підставі класифікації корпусів текстів О. Демської-Кульчицької [5: 153-157], я визначила параметри створюваного корпусу текстів Євгена Гуцала: дослідницький, повнотекстовий, письмовий, статичний, загальнономовний, мономовний, анотований та середній за обсягом.

Наступним етапом стало створення метатекстового розмічення текстів Євгена Гуцала: метарозмітка є інструментом створення та формування архітектури корпусу, та дозволяє контролювати весь процес функціонування. Перший том найповнішого зібрання творів «Позичений чоловік» був автоматично перетворений у вертикальний файл з автоматичним розподілом тексту на словоформи, поданням відповідних лем і результатів морфологічного аналізу.

Далі ми подали назву твору, стиль, жанр, рік написання твору і под. параметри за допомогою спеціальних позначок:

```
<doc author="Євген Гуцало" name="Позичений чоловік" type="роман" style="художній" substyle="прозовий" city="" year="1981">
```

Зараз триває етап оцінки та виправлення автоматичного індексування текстів Євгена Гуцала. Користуючись системою кодування І. Данилюка [4], досить просто простежити правила індексування різних частин мови та їх

морфологічних категорій. Наприклад, іменник позначається I, а рід пишеться маленькою літерою: c – чоловічий, z – жіночий, s – середній. Інші теги позначаються за таким самим принципом. Наприклад,

ЧОЛОВІК чоловік I-con-i2t-

У цьому прикладі словоформі *ЧОЛОВІК* відповідає автоматично визначена лема *чоловік*, словоформі приписано такі морфологічні параметри: іменник, чоловічий рід, однина, називний відмінок, істота, 2 відміна, тверда група.

Або інший приклад:

трапляються траплятися Do-m-n-td3-

Для словоформи *трапляється* запропоновано лему *траплятися*, а наведені індекси позначають, що це дієслово, особове, множина, недоконаний вид, теперішній час, дійсний спосіб, 3 особа.

Отже, створення авторського корпусу текстів є кропітким багатоетапним процесом, а сам корпус текстів може стати підґрунтям для подальших досліджень особливостей текстів письменника на різних мовних рівнях.

Література

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. Москва, 2001. 358 с.
2. Бук С.Н. Велика проза Івана Франка: електронний корпус, частотні словники та інші міждисциплінарні контексти : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 424 с.
3. Гвишиани Н.Б. Практикум по корпусной лингвистике: учеб. пособие по английскому языку. М.: Высшая школа, 2008. 191 с.
4. Данилюк І.Г. Корпус текстів для вивчення граматичної службовості: класифікація граматичних класів і підкласів. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 27. С. 221–228.
5. Демська-Кульчицька О.М. Деякі про класифікацію текстових корпусів. *Наукові записки. Вип. 1 (11). Сер. Мовознавство*. 2004. С. 153-157.
6. Демська-Кульчицька О.М. Корпусна рецепція тексту. *Наукові записки. Т. 111. Сер. Філологічні науки*. 2010. С. 3-6.
7. Жуковська В.В. Ресурси корпусної лінгвістики у дослідженні історичної динаміки мови. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика»*. К.: Київ. унт ім. Б. Грінченка, 2013. С. 151-156.
8. Захаров В.П., Богданова С.Ю. Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов. Иркутск: ИГЛУ, 2011. 161 с.
9. Калимон Ю.О. Принципи структурного роззначення корпусу новел Василя Стефаника. *Матеріали конференцій МЦНД*. Львів, 2020. С. 103-105.
10. Лотоцька Н.Я. Структурне роззначення речень у корпусі текстів Р. Іваничука. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць Хмельницького національного університету*. 2017. № 12.

С. 147–151. **11.** Селіванова О.О. Корпусна лінгвістика. *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 667-669.

Джерела

1. Гуцало Є. Позичений чоловік : роман. Київ : Знання, 2012. 383 с.

РОЗДІЛ V

ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНИХ МЕТОДИК СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Bilawicz Maria

(наук. керівник: проф. докт. габ. Романюк Світлана)

Варшавський університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОГО КОНТЕНТУ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті окреслено основні принципи використання культурного контенту в методиці викладання української мови як іноземної у вищій школі. Продемонстровано, що праця на заняттях з контентом культури сприяє кращому пізнанню мови, запам'ятовуванню мовних явищ і, водночас, підвищенню культурних компетенцій студентів-іноземців.

Ключові слова: контент, культурний, українська, мова, пам'ять.

Сучасні тенденції в методиці викладання української мови як іноземної відбивають пошуки нових форм, зокрема широко впроваджується використання електронних засобів. Застосування мультимедійних продуктів поглибилося у час впровадження дистанційного навчання, в тому числі у вищій школі.

Базовим принципом вивчення мови як іноземної є праця з привабливим мовним матеріалом. Потрібні інноваційні підходи у мотивації студентів, в першу чергу за допомогою використання на заняттях сучасних технологій. Т.зв. цифрове покоління інакше, ніж попередні, сприймає і засвоює інформацію. У зв'язку з цим важливою частиною системи навчання є праця з контентом, тобто вмістом інформаційних ресурсів (YouTube, Instagram та ін.). З-посеред різноманітних типів інтернет-матеріалів може бути виділений культурний контент, який являє собою меми, відео, пісні та ін. Такий контент пов'язаний як з масовою, так і з традиційною культурою. Мета статті – розглянути ефективність застосування культурного контенту на заняттях з української мови як іноземної у вищій школі.

Культурний контент може бути використаний не тільки у дистанційному, але й у стаціонарному навчанні. Застосування на заняттях подібних матеріалів активізує комунікативні знання студентів, розвиває міжкультурну толерантність і допомагає боротися із стереотипами. Передача знань, умінь і навичок відбувається ефективніше і – водночас – може бути реалізована у поєднанні з традиційними методами навчання.

Матеріал інтернет-сфери, передусім тієї, яка пов'язана з явищами культури, звичайно стає відправною точкою, певним імпульсом, що

запам'ятовується іноземними студентами у першу чергу. Мультимедійні продукти можуть бути застосовані на різних етапах вивчення української мови як іноземної – від початкового до вільного володіння. Широкий вибір сучасного контенту дає можливість добрати матеріал для занять таким чином, щоб він, з одного боку, був доступним для відповідної групи студентів, з другого, – розширював їхні мовні компетенції.

Завдяки процесам меморизації відбувається запам'ятовування, засвоєння та відтворення інформації⁵, в тому числі мовної. Завданням викладача є така організація дидактичного процесу, внаслідок якої мовні дані потрапляють до довготривалої пам'яті студента⁶. Етапами засвоєння мовної інформації є: зацікавленість студента, мотивування його до навчання, організація мовного матеріалу з використанням різних методик навчання, повторення матеріалу та інше⁷. Отже, методика вивчення мови має бути поєднана з мнемотехнікою, тобто стратегією запам'ятовування. У зв'язку із цим викладач має розуміти механізми дії пам'яті, її різновиди (зорова, слухова, емоційна, мимовільна, довільна, короткотривала пам'ять та ін.) та вміти організувати навчальний процес таким чином, щоб були «задіяні» різні типи пам'яті студентів.

Виконання студентами-інокомунікантами мовних завдань з використанням культурного контенту впливає на розвиток комунікаційних умінь, оскільки при такому дидактичному процесі студенти обговорюють даний матеріал, дискутують на його тему. Розвиток компетенцій у галузі фонетики, лексики, граматики, вільне оволодіння мовою відбувається з більшою продуктивністю. Така організація дидактичної діяльності стає мотивацією для подальшого вивчення мови. Креативність мовного матеріалу, способу його використання на заняттях стимулює розвиток креативності студентів, творчий підхід у вивченні мови, сприяє запам'ятовуванню і, таким чином, інтенсифікує процеси вивчення мови.

Сучасний культурний контент переважно короткий, часто має жартівливий, іронічний характер, є графічно привабливим, поєднує візуалізацію із звуком. Дидактична праця з цим матеріалом активізує пам'ять різного типу. Запам'ятовуванню сприяють позитивні емоції, які супроводжують пізнання явищ культури⁸. Відповідно підібраний алгоритм праці з контентом дає викладачеві великі можливості проведення занять у моно- або мультикультурній групі.

На заняттях з української мови як іноземної у вищих навчальних закладах можна використовувати культурний контент таким чином, щоб розвивати у студентів різні компетенції – читання, слухання, письмо,

⁵ A. Hankała, *Wyborczość ludzkiej pamięci*, Warszawa 2001; B. Gasparov, *Speech, Memory, and Meaning: Intertextuality in Everyday Language*, Berlin, New York 2010.

⁶ I. Svantesson, *Mapy pamięci i techniki zapamiętywania*, Gliwice 2004.

⁷ Див., напр.: О. Антонів, *Дистанційне вивчення мови: проблеми та методи*, «Теорія і практика викладання української мови як іноземної», 2007, Вип. 2, С. 48-54.

⁸ A. Pavlenko, *Emotions and multilingualism*, Cambridge 2005.

монологічне та діалогічне говоріння. Такий матеріал сприяє ефективності навчальної праці як у групі, так й при індивідуальній роботі. Крім того, праця на заняттях з культурним контентом покращує контакт між викладачем і студентами як активними учасниками навчального процесу.

Наприклад, праця на заняттях із записом виступу на Євробаченні-2021 групи GO_A з піснею «Шум»⁹ дає можливість слухового сприйняття мовного матеріалу. Запам'ятовуванню слугує також яскрава візуалізація виконання пісні, яка стала популярною не тільки в Україні. Доречною буде праця з текстом пісні. Зокрема, можна запропонувати виконання завдань, пов'язаних з опрацюванням дієслівних форм різного типу (*зимувала, нехай чує, заплетися, співаю, прийди, засвітило, наробили, розбудили* та ін.), типових для української мови демінутивів (*садочок, кленочок, сорочечка, співаночка, барвіночок, зеленесенький* та ін.), звертань (*весняночко, шуме*). Повторний перегляд виступу групи після відповідної мовної роботи з текстом буде сприяти кращому засвоєнню матеріалу. Інтегральною частиною комплексного підходу в навчанні української мови як іноземної є лінгвокраїнознавчий аспект¹⁰. Пояснення викладачем сутності веснянки не тільки розширить знання студентів у галузі культури, але й буде додатково впливати на запам'ятовування мовного матеріалу, на подальший розвиток комунікативних намірів.

Отже, використання на заняттях з української мови культурного контенту в іншомовному середовищі розвиває не тільки мовні знання, але й міжкультурну компетенцію, розуміння студентами української культури, звичаїв, поведінки. Вивчення мови супроводжується пізнанням культурного коду українців.

Таким чином, важливою частиною сучасного вивчення української мови студентами-іноземцями є використання контенту культури, що сприяє кращому засвоєнню мови і водночас – розширенню пізнавальних компетенцій студентів, здобуттю знань про історію та традиції українців, їхню картину світу.

Література

1. **Антонів О.** Дистанційне вивчення мови: проблеми та методи. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 48-54.
2. **Gasparov B.** Speech, Memory, and Meaning: Intertextuality in Everyday Language. Berlin, New York, 2010.
3. **Hankala A.** Wyborczość ludzkiej pamięci. Warszawa, 2001.
4. **Pavlenko A.** Emotions and multilingualizm. Cambridge, 2005.
5. **Svantesson I.** Mapy pamięci i techniki zapamiętywania. Gliwice, 2004.
6. **Романюк С., Саневська М.** Від «Рукавички» до «гмо»: вибір текстів на заняття з української мови для іноземців. *Теорія і практика української мови як іноземної*. 2014. №10. С. 187-198.

Джерела

1. **Youtube.com** – популярний відеохостинг.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Матеріали подаються в електронному вигляді (на CD-диску, електронною поштою) у форматі *.doc, *.docx, *.rtf, *.odt разом із одним примірником роздрукованого тексту. **Статті студентів повинні супроводжуватися рецензією або відгуком наукового керівника з рекомендацією до друку.** Назви файлів (тільки латиницею) мають відповідати прізвищу автора, напр.: retrenko.doc.

Матеріали повинні містити такі обов'язкові елементи:

- постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується виступ;
- формулювання цілей дослідження (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження у вигляді тез із обґрунтуванням наукових результатів;
- висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

За достовірність фактів, назв і точність цитування відповідають автори та наукові керівники.

Параметри сторінки: всі поля 2 см. Розмір паперу – А4. Шрифт Times New Roman, розмір 14, стиль «нормальний» («звичайний»). Якщо використано інший шрифт, необхідно подати його на дискеті. Міжрядковий інтервал – 1. Абзацний відступ – 1 см. Текст друкується без переносів. Сторінки рукопису нумеруються олівцем на звороті. Обсяг – від 3 до 5 сторінок.

На першому рядку у правому куті друкуються ім'я та прізвище автора напівжирними літерами (шрифт – курсив). На другому рядку під прізвищем автора – науковий ступінь, звання, ПІБ наукового керівника у дужках (шрифт – курсив). На третьому рядку зазначається навчальний заклад (шрифт – курсив). Через один рядок друкується назва статті (відцентрована, великими напівжирними літерами). Через один рядок подається реферат українською мовою (до 5 рядків). На наступному рядку з абзацу наводяться ключові слова (до 5 термінів) (шрифт – курсив). **Зразок** оформлення початку статті:

Волошина Анастасія

(наук. керівник: к. філол. н., доц. І.В. Гарбера)

Донецький національний університет імені Василя Стуса

БАЗА ДАНИХ «ГРОШІ» В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: ДОСВІД ПРОЄКТУВАННЯ

У статті опрацьовано базу даних «Гроші» в українській і англійській фразеології з опертям на систему кодів культури. Укладено проєктні таблиці зазначеної лінгвістичної бази даних та здійснено культурне кодування фразеологічних одиниць на позначення наявності / відсутності грошей в українській та англійській мовах. Отриману інформацію оформлено відповідною мовою подання на датологічному етапі проєктування.

Ключові слова: код культури, лінгвістична база даних, фразеологічна одиниця.

Через один рядок після реферату подаються тези (вирівнюється за шириною). Ілюстративний матеріал друкується курсивом. Покликання у тексті подаються у квадратних дужках із зазначенням порядкового номера джерела та сторінки, напр.: [3: 7; 5: 321].

Треба розрізняти тире (–) і дефіс (-): відмінність полягає у розмірі і наявності пробілів до і після тире. Скорочення типу т. п., т. д., XVI ст., ініціали при прізвищах (напр., Н. Л. Іваницька), назви населених пунктів типу м. Київ, с. Іванівка друкуються через нерозривний пробіл (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+пробіл). Скорочення типу 90-ті, 1-го – з нерозривним дефісом (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+дефіс). У тексті використовуються лапки «...».

Якщо у тезах наводяться схеми, їх необхідно групувати (Вид – Панель інструментів – Малювання – Вибір об'єкта. Тримаючи кнопку «Вибір об'єкта», виділіть об'єкти, які треба об'єднати у групу, на панелі інструментів «Малювання» натисніть кнопку «Дії», виберіть команду «Групувати»).

Список літератури подається в алфавітному порядку з дотриманням чинного державного стандарту. Назва «**Література**» друкується на наступному рядку після основного тексту (напівжирним шрифтом посередині рядка). Бібліографічні джерела подаються без відокремлення абзацом. Ім'я автора праці (або перше слово) та порядковий номер джерела виділяються напівжирним шрифтом. **Зразок:**

Література

1. Гарбера І.В. Репрезентація соматичного коду культури концепту «Людина» (на матеріалі фразеології східностепових українських говірок). *Одеський лінгвістичний вісник* : науково-практичний журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. №9. Т. 2. С. 69-73. **2. Козлова Т.О.** Принцип іконічності та його реалізація в лексиці індоєвропейської прамови : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ, 2017. 501 с. **3. Ужченко В.Д.** Східнослов'янська фразеологія. Луганськ : Альма-матер, 2003. 326 с.

Джерела

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с. **2. Українська мова.** Енциклопедія / [редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко]. К. : Українська енциклопедія, 2004. 824 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. СФУМ 2003 – Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук]. К. : Наукова думка, 2003. 1104 с. **2. DI 2011** – Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext / Hans Schemann. Berlin / Boston : De Gruyter, 2011. 1040 S. **3. ODI 2004** – Oxford Dictionary of Idioms / [ed. by J. Siefiring]. Oxford : Oxford University Press, 2004. 340 p.

Матеріали до друку просимо надсилати на адресу: zh.krasnobaieva@gmail.com.

Адреса редколегії: Донецький національний університет імені Василя Стуса, філологічний факультет, 21007, м. Вінниця, вул. академіка Янгеля, 4.

Телефони для довідок:

Гарбера Ірина Володимирівна: моб. (050)642-85-21; (063)150-12-72.

ЛІНГВОКОМП'ЮТЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Збірник наукових праць

Випуск 15

Адреса редколегії:

21007, м. Вінниця, вул. академіка Янгеля, 4, ауд. 320

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк.арк. 9,13.
Наклад 300 прим. Зам №169410

Віддруковано з оригіналів замовника
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 603-000, 69-67-69.
e-mail: info@tvoru.com.ua
<http://www.tvoru.com.ua>